

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Miroslav Scheinost a kol.

Trestní sankce

*– jejich uplatňování, vliv na recidivu
a mediální obraz v televizním zpravodajství*

**Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy
trestního práva v oblasti trestních sankcí III.**

**Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv
na recidivu a mediální obraz v televizním
zpravodajství**

Miroslav Scheinost a kol.

Autorský kolektiv:

PhDr. Miroslav Scheinost (kapitola I., V.)

Mgr. Lucie Háková (kapitola III.)

Mgr. Jan Rozum (kapitola II.)

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D. (kapitola II.)

Mgr. Jiří Vlach (kapitola IV.)

Recenzenti:

PhDr. Václav Jiříčka (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR)

PhDr. Andrea Matoušková (Ředitelství Probační a mediační služby ČR)

Technická redakce:

Lucie Černá

Publikace vznikla díky podpoře Grantové agentury České republiky jako výstup projektu GA ČR č. P408/12/2209 „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“

Autoři děkují Mgr. Evě Krulichové za spolupráci při statistické analýze dat.

Obsah

I. Úvod	9
II. Recidiva odsouzených jako měřítko efektivity vybraných trestních sankcí	13
II.1. Výběr vzorku	14
II.2. Základní charakteristiky vzorku	15
II.3. Předchozí trestná činnost	19
II.4. Recidiva v roce 2014	24
II.4.1. Recidiva z pohledu typu uložené sankce	25
II.4.2. Vliv pohlaví, věku a státního občanství	26
II.4.3. Recidiva a předchozí zkušenosti s trestnou činností	29
II.4.4. Recidiva z pohledu spáchané trestné činnosti	30
II.4.5. Predikování faktorů ovlivňujících recidivu s využitím logistické regrese	32
II.5. Závěry	34
III. Mediální prezentace kriminality a trestních sankcí v televizním zpravodajství	37
III.1. Metodologie: výběr analyzovaných zpravodajských relací a jejich zpracování	37
III.2. Struktura televizního zpravodajství	38
III.3. Zprávy o kriminalitě v televizním zpravodajství	41
III.4. Druhy kriminality a konkrétní trestné činy v televizním zpravodajství	43
III.5. Tresty a trestání v televizním zpravodajství	46
III.6. Závěry	50
IV. Případová studie k trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	53
IV.1. Právní kvalifikace	53
IV.2. Průběh trestního řízení	54
IV.3. Poznatky o pachatelích	55
IV.4. Výkon trestů	57
IV.5. Kazuistiky	57
IV.6. Závěrečné shrnutí	62
V. Trestní politika očima vězňů	65
V.1. Výzkumný vzorek	65
V.2. Výzkumný nástroj	68
V.3. Výzkumná zjištění	68
V.4. Závěry	82
V.5. Expertní šetření mezi pracovníky Vězeňské služby	83
VI. Závěr	87
Resumé	91
Summary	99
Použité prameny	107

Přílohy	111
Příloha 1. Právní úprava trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a další akce ve vybraných státech EU	111
Příloha 2. Dotazník pro vězně	113

I. Úvod

Výzkumný projekt „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“ je řešen ve spolupráci výzkumných pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s odborníky v oblasti trestního práva a trestní politiky působícími na Filozofické fakultě UK a v justici. Byl schválen Grantovou agenturou České republiky na období let 2012 až 2015 pod č. P408/12/2209.

Předmětem výzkumu je analýza a vyhodnocení právní úpravy trestněprávních sankcí po změnách, ke kterým došlo v důsledku přijetí nového trestního zákoníku v kontextu sankční politiky uplatňované v České republice po roce 1989. Je zkoumán dopad uplatňování nového trestního zákoníku na aplikační praxi, na charakter a strukturu ukládaných sankcí, a tím i na skladbu vězeňské populace a na činnost Vězeňské služby a Probační a mediační služby.

Ústřední osou výzkumu je tedy sankční politika a uplatňování trestních sankcí. Toto ústřední téma je zkoumáno z více aspektů, které zahrnují právní analýzu legislativních změn v kontextu vývoje českého trestního práva, uplatňování sankcí v praxi trestní justice, postoje a názory odborníků – pracovníků orgánů činných v trestním řízení na nový trestní zákoník, na sankce a jejich účinnost, způsob prezentace sankční politiky vůči veřejnosti a následně názory veřejnosti na sankční politiku, ale také vnímání sankční politiky u osob, vůči nimž je uplatňována. V neposlední řadě jde v projektu také o zhodnocení dopadu sankční politiky na vývoj kriminality, zejména na recidivu, což má samozřejmě přímý dopad na skladbu a početnost vězeňské populace. Jednotícím prvkem této široké palety výzkumných přístupů je snaha o zjištění účinnosti trestních sankcí, resp. problémů spojených s jejich uplatňováním a dopadem.

V průběhu řešení bylo zpracováno více výzkumných studií, přinášejících poznatky získané z pohledu výše uvedených aspektů. Kromě řady článků v odborných periodikách a sbornících byly postupně publikovány tři monografie. V roce 2013 byla publikována monografie „Trestání delikventní mládeže“ zabývající se specificky uplatňováním sankcí vůči mládeži, a dále monografie „Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a názorech veřejnosti“, která se kromě přehledu změn, které přinesl nový trestní zákoník a analýzy jejich zakotvení v celkovém kontextu sankční politiky v ČR, zabývala způsobem, kterým o novém trestním zákoníku referoval tisk a také výsledky výzkumu postojů veřejnosti k trestům, trestání a sankční politice obecně.

V roce 2014 pak byla publikována monografie „Sankční politika pohledem praxe“, která přinesla analýzu názorů odborníků a analýzu poznatků z aplikační praxe soudů.

Nyní předkládaná monografie pokračuje v mapování problematiky sankční politiky z dalších úhlů pohledu. Předmětem a jednotícím prvkem této části výzkumu je především problematika recidivy, mapovaná z pohledu kriminální kariéry pachatelů trestné činnosti, z pohledu analýzy uplatňování vybraných alternativních sankcí a z pohledu vnímání pachatelů, potrestaných trestem odnětí svobody. Toto je doplněno analýzou způsobu, jakým je kriminalita a sankční politika prezentována veřejnosti ve zpravodajství nejmocnějšího média, kterým je televize.

Z hlediska použité metodologie je pozitivní, že velký a svým způsobem unikátní rozsah dat z rejstříku trestů k anonymizovanému souboru pachatelů trestné činnosti

dovolil uplatnění metod statistické analýzy, umožňujících přesnější identifikaci faktorů, ovlivňujících recidivu. Analýza zastoupení a způsobu prezentace kriminality v televizním zpravodajství, která takto konkrétně a cíleně rovněž dosud nebyla provedena, byla uskutečněna za použití metod kvalitativní i kvantitativní obsahové analýzy. Ke zpracování případových studií k nově zavedeným druhům sankcí, tj. k domácímu vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce byla použita analýza spisových materiálů z ukládání a výkonu těchto alternativních trestů. Studie tak přináší jeden z prvních pohledů na jejich využívání v praxi. Spektrum pohledů na sankční politiku bylo doplněno o sondu do názorů osob, odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Je to názor takříkajíc „z druhé strany“ – z pohledu „recipientů“ sankční politiky, kterému není obvykle věnována podstatnější pozornost. K tomu byl zpracován dotazník obsahující uzavřené, polouzavřené i otevřené otázky, na který odpovídali respondenti z řad vězňů. Pro formování sankční politiky tento pohled možná není až tak zásadní; podstatná jsou ale zjištění, která výzkumná sonda přinesla ve vztahu k reintegraci vězňů a tím i k předcházení recidivě.

Předkládaná monografie se zaměřuje na klíčový problém recidivy, na konkrétní poznatky z praktického uplatňování nově zavedených trestních sankcí, na to, jak dopad sankční politiky vnímají lidé, odsouzení k nepodmíněným trestům odnětí svobody a také na prezentaci kriminality a sankční politiky v médiích, konkrétně v televizním zpravodajství. Představuje tak další fázi v postupu realizace výzkumného projektu.

II.

**Recidiva odsouzených jako měřítko
efektivity vybraných trestních sankcí**

Jedním z cílů našeho výzkumného projektu bylo ověření účinnosti ukládaných sankcí, a to s důrazem na sankce alternativní. Za relevantní měřítko jejich efektivity se v kriminologii tradičně využívá hledisko recidivy (Wartna & Nijssen, 2006). Samotné vymezení pojmu recidiva však není snadné a v literatuře se setkáme s celou řadou různých přístupů a definic. Uplatnit zde můžeme jak pohled trestně-právní, tak kriminalisticko-statistický či kriminologický, přičemž každý z nich může jako recidivu chápat jinou situaci nebo jev¹. V obecné rovině lze nicméně konstatovat, že ve výzkumech kriminální recidivy jde především o zjištění, zda u osoby, která v minulosti spáchala trestný čin a byl jí na základě toho uložen trest či jiné opatření v rámci systému trestní justice, se po této intervenci opět setkáme s kriminálním jednáním (Bushway, Brame, & Paternoster, 2004). Některé studie přitom vycházejí ze záznamů o trestním stíhání, jiné z údajů o případném odsouzení či dokonce uvěznění, a značné rozdíly jsou také v tom, jak široce si autoři stanoví období, po které hodlají opětovně střety se zákonem sledovat (Israel & Wing Hon Chui, 2006). Na podobné metodologické obtíže narážejí také výzkumy, které se místo recidivy snaží zachytit dynamiku a změny v rámci kriminální kariéry (Bushway, Brame, & Paternoster, 2004).

Naš výzkum vycházel z analýzy dat z rejstříku trestů. Na recidivu jsme tak usuzovali na základě údajů o případném dalším odsouzení. Ačkoli se jedná o v kriminologii nejčastěji využívané kritérium recidivy (Farrall, 2002), jsme si vědomi, že tento přístup má své slabiny. Výrazně jej limituje již samotný fakt, že se zaměřujeme výhradně na oficiálně registrovanou kriminalitu. Je známo a kriminologickými výzkumy opakovaně potvrzeno, že jen část kriminálních skutků je oznámena policii či policií zjištěna, a díky tomu následně řešena, objasněna, stíhána a odsouzena. Ostatní delikty zůstávají v oblasti kriminality latentní (skryté), která je tímto typem výzkumu nezachytitelná. Musíme proto počítat s tím, že podíl pachatelů, kteří se ve sledovaném období dopustili nezákonného jednání, je ve skutečnosti vyšší (Merrington & Stanley, 2007). Výstižně to ilustrují self-reportové studie založené na anonymním dotazování pachatelů, zda se za sledované období dopustili nezákonného jednání². Ve známé Cambridgeské studii delikventního vývoje se například ukázalo, že ačkoli se ke spáchání alespoň jednoho trestného činu během dosavadního života přiznalo 93 % vzorku, oficiální záznam o odsouzení bylo možno dohledat u pouhých 29 %. Na jedno oficiální odsouzení připadalo 39 trestných činů zjištěných v self-reportech, přičemž téměř polovinu všech skutků zachycených v self-reportech spáchaly osoby, které odsouzeny nikdy nebyly (Farrington, Coid, & Harnett, 2010).

Existence latentních skutků však není jediným úskalím analýz založených na údajích o opětovném odsouzení. Některé další přehledně shrnuje Lloyd a kol. (1994). Mimo jiné uvádí problém s nastavením vhodného a dostatečně dlouhého časového období, po které výzkumníci recidivu sledují, stejně jako nedostatky dané tím, že nelze automaticky slučovat nové odsouzení s novým trestným činem a jen těžko se vyrovnáme s různými prodlevami mezi spáchaným skutkem a jeho soudním postihem. Většina autorů se i proto shoduje, že studie, které chtějí kriticky hodnotit efektivitu různých typů sankcí, si s měřítkem recidivy formou znovu-odsouzení pachatele nevystačí. Je vhodné doplnit jej o hlediska další, například ekonomické (náklady na jednotlivé tresty), řešení potřeb

- 1 Podrobný přehled této problematiky je zpracován v nedávno vyšlé publikaci Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Marešová, a další, 2011).
- 2 K self-reportům a jejich využití v kriminologii viz např. Tomášek, 2010.

a životní situace pachatelů, změny jejich postojů nebo celkové uvolnění vězeňských kapacit (Israel & Wing Hon Chui, 2006).

Navzdory uvedeným metodologickým problémům se domníváme, že naše studie založená na analýze dat z rejstříku trestů má pro posouzení účinnosti zkoumaných sankcí význam. Díky velikosti vzorku se jedná o dosud největší výzkum svého druhu u nás. Jeho výsledky nám poskytují alespoň orientační odpověď na zásadní otázku, zda se míra recidivy u jednotlivých sankcí výrazně liší. Toto téma je v odborných, ale i laických diskuzích často probíráno, přičemž nouze v nich nebývá o velmi vyhraněné názory a postoje. Nedostatek empirických důkazů cítíme i proto jako velmi palčivý, neboť dává prostor pro udržování nejrůznějších mýtů o účinnosti různých trestů či opatření na pachatele. Zároveň nám získaná data umožňují také zkoumání vlivu některých faktorů, které kriminologie považuje z hlediska kriminální kariéry za rizikové nebo ochranné (srov. např. Farrington D. P., 2005). Rejstřík trestů v tomto smyslu umožňuje analyzovat vztahy mezi recidivou na straně jedné, a pohlavím pachatele, jeho věkem (aktuálním i věkem, kdy se poprvé dopustil trestné činnosti) i samotnou trestnou činností (druhem i počtem předchozích skutků) na straně druhé. Zahraniční studie, které vycházely ze srovnatelných údajů, přisuzují z hlediska uvažované míry rizika recidivy významnou roli pohlaví (muži recidivují častěji než ženy), věku v době odsouzení (čím mladší jedinec, tím je riziko větší), věku v době prvního zaznamenaného skutku (čím mladší, tím větší riziko), typu trestné činnosti (násilná a majetková kriminalita), počtu předchozích odsouzení (míra rizika s jejich počtem roste) a národnosti pachatele, respektive jeho příslušnosti k některým menšinám (srov. např. Langan & Levin, 2002; Lloyd a kol., 1994). Bylo proto výzvou ověřit, zda se obdobné vztahy potvrdí také v našich podmínkách.

II.1. Výběr vzorku

Při výběru osob do našeho výzkumného vzorku jsme se řídili dvěma základními kritérii. První z nich představovalo období, kdy došlo u odsouzených k zápisu o uložené sankci nebo opatření do rejstříku trestů. Stanovili jsme si ho v délce tří měsíců, a to konkrétně mezi 1. dubnem 2012 až 30. červnem 2012. Druhé kritérium se vztahovalo k typu uložené sankce. Vzhledem k zaměření výzkumu na vybrané alternativní sankce jsme se zajímali výhradně o osoby odsouzené k trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a k podmíněnému trestu odnětí svobody s dohledem. Současně jsme pracovali s kontrolní skupinou. Tu vytvořily osoby dříve odsouzené k trestu odnětí svobody, kterým jeho výkon ve zmíněném období tří měsíců roku 2012 skončil, a to buď jeho vykonáním, nebo podmíněným propuštěním (s uloženým dohledem či bez něj). Samotná recidiva byla sledována pomocí dalšího záznamu v rejstříku trestů³ ve druhé fázi

3 Při výzkumu jsme analyzovali všechna rozhodnutí zaznamenaná v rejstříku trestů. Byla pro nás důležitá veškerá trestná činnost, na kterou bylo reagováno příslušným rozhodnutím, bez ohledu na případnou změnu rozhodnutí z pozice trestního práva. To znamená, že například v případech uloženého souhrnného trestu nebo v případech upuštění od dalšího trestu vzhledem k uloženému trestu jsme v rámci našeho šetření zaznamenali a analyzovali všechna odsouzení, tedy i původní rozhodnutí. Dále jsme analyzovali i všechna rozhodnutí, která byla amnestována. K případné recidivě odsouzených jsme tedy nepřistupovali z hlediska příslušných ustanovení trestního zákona (např. že dalším rozhodnutím dojde ke zrušení původního trestu), ale podstatně šířeji, tedy z pohledu, jaký na recidivu uplatňuje kriminologie.

výzkumu, a to v červenci roku 2014 (tedy po uplynutí zhruba dvou let od fáze první)⁴. Je třeba zdůraznit, že s osobními údaji bylo zacházeno v souladu s předpisy týkajícími se ochrany osobních dat ve zcela anonymní podobě.

Do vzorku bylo na základě uvedených kritérií zařazeno **4 233 osob**. Ve 3 833 případech se jednalo o muže (90,6 % vzorku), žen bylo 400 (9,4 %). Většina osob ve vzorku měla českou státní příslušnost (92,5 %), ale své zástupce mělo také Slovensko (215 osob – 5,1 %), Ukrajina (27 osob – 0,6 %), Vietnam (22 osob – 0,5 %) a jednotlivě i některé další země.

II.2. Základní charakteristiky vzorku

Rozdělení vzorku podle námi sledovaných **uložených trestů** shrnuje následující tabulka. Je z ní patrné, že největší zastoupení (více než polovina zkoumaných osob) měl trest obecně prospěšných prací, nejmenší pak trest domácího vězení (pouze 126 osob, tedy 3 %).

Tabulka 1: Zkoumané osoby podle typu uložené sankce

Druh trestu	Počet osob	V %
Obecně prospěšné práce	2 232	52,7
Podmíněné odsouzení s dohledem	1 067	25,2
Trest domácího vězení	126	3,0
Trest odnětí svobody	808	19,1

z toho:		
– vykonán	499	
– podmíněně propuštění	234	
– podmíněně propuštění s dohledem	75	
Celkem	4 233	100,0

O **trestu obecně prospěšných prací** můžeme prohlásit, že téměř polovině odsouzených (46,7 %) byl uložen ve výměře nad 200 hodin⁵. V rozmezí 101–200 hodin muselo trest vykonat 37,7 %, méně než 100 hodin bylo uloženo jen 14,6 %.

Podmíněné odsouzení s dohledem se týkalo 1 067 osob z našeho vzorku. Soud může za podmínek uvedených v trestním zákoníku (§ 81 odst. 1) podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta. O trest v délce do jednoho roku se jednalo u 63 % odsouzených, v rozmezí jednoho až dvou let 18,7 % odsouzených a dvou až tří let 18,3 % odsouzených. Zkušební dobu při podmíněném odsouzení s dohledem může soud stanovit na jeden rok až pět let. V našem vzorku byla nejčastěji stanovena mezi jedním a třemi lety (61,8 %). Zkušební doba delší než tři roky se týkala 36,2 % podmíněně odsouzených, kratší než jeden rok pak pouze 2 % odsouzených.

4 Z hlediska zkoumání účinnosti sankcí je nutno upozornit, že situace byla pro jednotlivé skupiny různá. Zatímco u kontrolní skupiny platilo, že měla trest vykonaný (celý, nebo v případě podmíněného propuštění zčásti), výkon ostatních sankcí probíhal teprve v průběhu sledovaného období.

5 Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin (§ 63 zákona č. 40/2009 Sb.).

Trest domácího vězení mohou soudy uložit až na dvě léta. V našem vzorku převažovala výměra nižší, kdy téměř 80 % osob byl uložen na dobu do jednoho roku – nejčastěji v rozmezí šesti až dvanácti měsíců (49,2 %), o něco méně frekventovaně do 6 měsíců (30,2 %). Delší trest byl spíše výjimečný (v rozmezí dvanácti a osmnácti měsíců se jednalo o 10,3 %, stejně jako v případech osmnácti měsíců až dvou let).

U 808 osob z našeho vzorku, které byly odsouzeny k **trestu odnětí svobody**, jasně dominovaly tresty krátkodobé – téměř tři čtvrtiny měly uložen trest do jednoho roku (42,5 % do půl roku a 30 % v rozmezí šesti měsíců až jednoho roku). Trest odnětí svobody v délce 1–2 roky vykonávalo 15,7 %, od 2 do 5 let 11,3 % a trest delší než pět let pouze 0,5 %. Pokud jde o zbytek výměry trestu, u podmíněně propuštěných bez uloženého dohledu se nám tuto informaci podařilo zjistit pouze u 129 odsouzených (z celkových 234). O této skupině je možné prohlásit, že zbytek výměry byl nejčastěji do 6 měsíců (60,5 %), méně často od šesti do dvanácti měsíců (22,5 %) nebo od jednoho roku do dvou let (14,7 %). Jen zcela výjimečně činil zbytek výměry více než dva roky (2,3 %). Obdobně tomu bylo u podmíněně propuštěných s dohledem (potřebnou informaci jsme zde měli u 64 osob ze 75 celkem). Zbytek výměry do šesti měsíců mělo 54,7 % z nich, od šesti měsíců do jednoho roku 21,9 % a nad jeden rok 23,4 %.

Při podmíněném propuštění stanoví soud **zkušební dobu** u odsouzených za přečin až na tři roky a u odsouzených za zločin na jeden rok až sedm let. Většina podmíněně propuštěných v našem vzorku měla zkušební dobu stanovenou na jeden až tři roky – platilo to o 75,2 % propuštěných bez dohledu a dokonce o 88 % s dohledem. Jen minimálně byla naopak uložena zkušební doba delší než pět let (shodně 1,3 % bez dohledu i s dohledem). Zkušební dobu do jednoho roku soudy uložily 15 % propuštěných bez dohledu a 4 % s dohledem, zkušební dobu mezi třemi a pěti lety pak pro změnu 8,5 % bez uloženého dohledu a 6,7 % s dohledem.

Průměrný věk v době první fáze výzkumu (tedy v dubnu až červnu roku 2012, kdy došlo k záznamu o uložení sankci do rejstříku trestů) činil 33 let. Nejmladší jedinec z našeho vzorku dosáhl čerstvě věku trestní odpovědnosti (tedy 15 let), nejstaršímu bylo 78 let. Nejvíce odsouzených bylo ve věku 30–39 let (31 %) a 22–29 let (28,4 %). Na mladistvé ve věku 15–18 let připadalo 2,9 % vzorku, na osoby „blízké věku mladistvého“ (19–21 let) 11,9 %, na kategorii 40–49 let 17,8 %, na 50–59 let 6,3 % a na osoby starší 60 let 1,6 %. Téměř polovina vzorku (43,2 %) tak byla mladší třiceti let, do věku čtyřiceti let bylo 74,2 % zkoumaných osob. Rozdělení do jednotlivých věkových kategorií zkombinované s hlediskem pohlaví zobrazuje následující tabulka.

Tabulka 2: Zkoumané osoby podle věku a pohlaví

Věk	Muži (v %)	Ženy (v %)
15–18 let	3,1	1,0
19–21 let	11,9	11,5
22–29 let	28,5	27,3
30–39 let	30,7	34,0
40–49 let	17,7	19,3
50–59 let	6,4	6,0
60 a více let	1,7	1,0
Celkem	100,0	100,0

Odlišné bylo zastoupení jednotlivých věkových kategorií ve skupinách podle **typu uložené sankce**. Pro mladší odsouzené (do 30 let) bylo ve srovnání se staršími věkovými kategoriemi příznačně častější uložení trestu obecně prospěšných prací, naopak jen výjimečně jsme je mohli najít mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody a méně často také u podmíněného odsouzení s dohledem – tento trest byl v našem vzorku naopak významně častěji uložen pachatelům ve věku 30–50 let.

Tabulka 3: Zkoumané osoby podle věku a uloženého druhu trestu (v %)

Věk	Druh trestu				Celkem
	Domácí vězení	Obecně prospěšné práce	Podmíněný trest s dohledem	Trest odnětí svobody	
15–18 let	0,8	66,9**	21,8	10,5*	100,0
19–21 let	1,8	66,9***	18,7***	12,5***	100,0
22–29 let	3,0	55,5*	22,6*	18,9	100,0
30–39 let	3,0	48,9***	28,4**	19,8	100,0
40–49 let	3,4	46,8***	28,2*	21,6	100,0
50–59 let	5,2	44,0**	28,0	22,8	100,0
60 a více let	1,4*	47,8	20,3	30,4*	100,0

* p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001

Pokud jde o **trestnou činnost**, za kterou byla uložena sankce, na jejímž základě se zkoumané osoby dostaly v roce 2012 do našeho vzorku, z konkrétních skutků měla jednoznačně největší zastoupení krádež. Dopustilo se jí 1 382 osob, tedy bezmála třetina celého vzorku (32,6 %). Početnější zastoupení mělo také maření úředního rozhodnutí (615 osob – 14,5 %) a zanedbání povinné výživy (597 osob – 14,1 %). Závažnější skutky namířené proti životu a zdraví byly spíše výjimečné. Ve vzorku jsme například měli jen 167 odsouzených za trestný čin ublížení na zdraví (3,9 %) a 39 za loupež (0,9 %). V rámci provedených statistických analýz jsme zohlednili výše uvedené nejfrekventovanější trestné činy a vybrané závažné skutky, ostatní trestnou činnost jsme spojili do jedné kategorie. Nejčastěji v ní byly zastoupeny trestné činy ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 tr. zákoníku, výtržnictví dle § 358 tr. zákoníku, porušování domovní svobody dle § 179 tr. zákoníku, poškozování cizí věci dle § 228 tr. zákoníku a nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. zákoníku.

Typ trestné činnosti můžeme popsat také pomocí hlav trestního zákona. Zde nám situaci poněkud komplikuje skutečnost, že část vzorku byla za řešenou trestnou činnost odsouzena podle starého trestního zákona č. 140/1961 Sb. (celkem 145 osob⁶), zatímco zbývající část již podle trestního zákoníku nového (4 088 osob). Přehled o obou skupinách poskytují následující dvě tabulky. V obou případech platí, že největší podíl měla trestná činnost proti majetku (56,6 % u odsouzených podle starého trestního zákona a 42,5 % u odsouzených podle nového trestního zákoníku).

6 Jedná se o část jedinců, kteří měli uložený trest odnětí svobody, a v době výběru vzorku jim jeho výkon skončil, nebo z něj byli podmíněně propuštěni.

Tabulka 4: Odsouzení podle starého trestního zákona č. 140/1961 Sb. (N=147)

Hlava ⁷	Osob	v %
Hlava III	19	13,1
Hlava IV	17	11,7
Hlava VII	5	3,4
Hlava VIII	10	6,9
Hlava IX	82	56,6
Jiné	12	8,3
Celkem	145	100,0

Tabulka 5: Odsouzení podle nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (N=4088)

Hlava ⁸	Osob	v %
Hlava I	162	4,0
Hlava II	198	4,8
Hlava IV	662	16,2
Hlava V	1 736	42,5
Hlava X	871	21,3
Jiné	459	11,2
Celkem	4 088	100,0

Pokud jde o základní demografické údaje, ženy tvořily celkem 9,4 % našeho vzorku (viz výše). Oproti tomuto poměru se statisticky významně lišilo jejich zastoupení u krádeží, na nichž se podílely větší měrou (10,8 %), naopak signifikantně méně často jsme je mohli najít mezi pachateli trestného činu ublížení na zdraví (2,4 %) a maření výkonu úředního rozhodnutí (5,5 %). Obdobně je možné dokumentovat rozdíly podle jednotlivých hlav trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.). Oproti průměru na celý soubor byly ženy častěji zastoupeny mezi pachateli trestných činů proti rodině a dětem (12,8 %) a trestných činů proti majetku (11,8 %), méně často naopak mezi pachateli trestných činů proti životu a zdraví (pouze 1,9 %) a trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných (5,7 %).

Pro pachatele z mladších věkových kategorií (do 30 let) bylo příznačné větší zastoupení mezi odsouzenými za krádeže, loupeže a ublížení na zdraví, pachatelé starší (30–50 let) naproti tomu dominovali u trestných činů zanedbání povinné výživy a maření

7 Jednotlivé hlavy označují následující skupiny trestných činů: Hlava III – trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných; Hlava IV – trestné činy obecně nebezpečné; Hlava VII – trestné činy proti životu a zdraví; Hlava VIII – trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti; Hlava IX – trestné činy proti majetku.

8 Hlava I – trestné činy proti životu a zdraví; Hlava II – trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství; Hlava IV – trestné činy proti rodině a dětem; Hlava V – trestné činy proti majetku; Hlava X – trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.

výkonu úředního rozhodnutí. Vyjádříme-li tytéž skutečnosti řečí příslušných hlav trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.), mladší věk odsouzeného byl příznačnější pro trestné činy proti majetku, trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, a to zejména ve srovnání s trestnými činy proti rodině a dětem, stejně jako trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných.

Za pozornost stojí u typu trestné činnosti otázka státní příslušnosti. Zatímco občany České republiky jsme mohli signifikantně častěji nalézt mezi pachatelí krádeží a také trestného činu zanedbání povinné výživy, pro občany Slovenska, Ukrajiny i dalších zemí bylo velmi typické maření výkonu úředního rozhodnutí (většinou v souvislosti s nelegálním pobytem na území naší republiky). Odsouzení s vietnamskou státní příslušností se nejčastěji provinili trestnými činy z oblasti drogové kriminality.

II.3. Předchozí trestná činnost

Důležitým kriminologickým ukazatelem je předchozí trestná činnost. O našem vzorku platí, že pouze 12 % (510 osob) bylo odsouzeno poprvé (zápis v rejstříku trestů z roku 2012, díky němuž se do vzorku dostaly, byl jejich první). Zbývajících 3 723 osob (88 % vzorku) můžeme tedy označit jako **recidivisty**. V průměru jsme u nich (tedy ve skupině recidivistů) zaznamenali téměř pět předchozích odsouzení, což rozhodně není příznivý údaj (přesně 4,87; standardní odchylka 4,224). Průměrný počet předchozích odsouzení na celý vzorek (tedy zahrneme-li také osoby bez předchozího záznamu v rejstříku) činil 4,28 (standardní odchylka 4,267).

Velmi negativně musíme vnímat poznatek, že téměř třetina recidivujících osob (32,6 %) byla v minulosti odsouzena více než pětkrát. Pomyslným „rekordmanem“ byl muž s 39 předchozími záznamy v rejstříku trestů (další v pořadí měl 34 a dále 30 záznamů). Celkem 46 osob mělo dvacet a více záznamů, více než desetinu celého výzkumného souboru pak tvořili jedinci s minimálně deseti záznamy. Za zmínku stojí i skutečnost, že třetina recidivistů z našeho vzorku (33,4 %) již měla z minulosti zkušenost s uloženým **nepodmíněným trestem odnětí svobody** (signifikantně se v tomto směru lišili muži s 39,3 % od žen s 24,5 %)⁹. Podobně je zajímavé sledovat zkušenosti s tresty alternativními. Více než třetina našeho vzorku (35,8 %) měla v rejstříku záznam o přeměně výkonu takového trestu na trest nepodmíněný, přičemž 39 % z nich dokonce opakovaně¹⁰.

9 Nešlo o odsouzené, kterým byl nepodmíněný trest odnětí svobody nařízen po přeměně alternativního trestu či byl nařízen v případech podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzené s „přeměnou trestu“ jsme sledovali zvlášť.

10 Ve druhé fázi analýzy (v roce 2014) jsme u našeho vzorku odsouzených osob sledovali i to, zda u nich byla v průběhu jejich dosavadní kriminální kariéry zaznamenána v rejstříku trestů přeměna výkonu alternativního trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody či zda byl nařízen výkon trestu odnětí svobody po podmíněném propuštění.

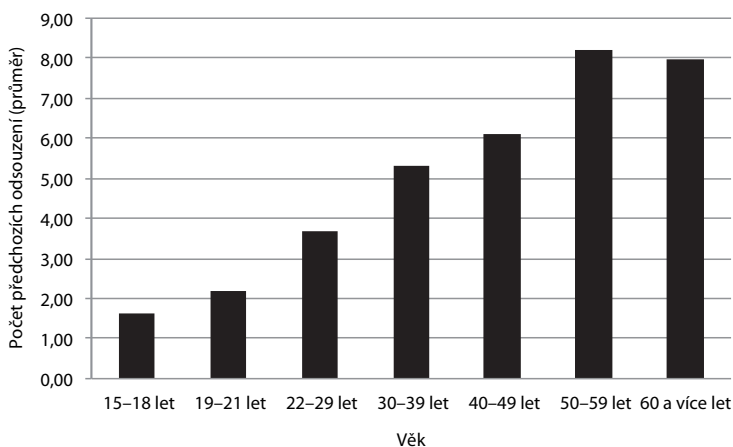
Bližší informace o počtu předchozích odsouzení nabízí následující tabulka.

Tabulka 6: Zkoumané osoby podle počtu předchozích odsouzení

Počet záznamů v RT	v %
0	12,0
1	16,3
2	15,9
3	11,3
4	8,7
5	7,2
6	5,6
7	5,1
8	4,3
9	3,1
10	2,0
11–15	6,0
16–20	1,5
více než 20	1,0
Celkem	100,0

Signifikantní rozdíly bylo možno pozorovat mezi muži (průměrný počet předchozích odsouzení činil 4,42) a ženami (2,97), a také ve skupinách rozdělených podle námi sledovaného kritéria uložené sankce¹¹. Nižší byl průměr u jedinců s uloženým trestem obecně prospěšných prací (3,83) a podmíněným trestem s dohledem (3,86), výrazně vyšší u odsouzených k trestu odnětí svobody (5,86) a k trestu domácího vězení (5,75). Odlišné zkušenosti s trestnou činností v těchto podskupinách lze vyjádřit také konstatováním, že prvotrestaní (tedy osoby, které měly první záznam v rejstříku až ve sledovaném období roku 2012) byli mezi osobami odsouzenými k trestu odnětí svobody zastoupeni pouze 7,5 % a u trestu domácího vězení dokonce jen 2,4 %, zatímco u obecně prospěšných prací 13,6 % a u podmíněného trestu s dohledem 13,3 %.

Graf 1: Průměrný počet předchozích odsouzení podle věku

¹¹ Jako statisticky významné pokládáme v této studii rozdíly na $p < 0,05$.

Zaměříme-li se na počet předchozích odsouzení z hlediska **věku**, lze teoreticky očekávat, že čím starší jedinec v době aktuálně sledovaného záznamu v rejstříku byl, tím silnější u něj existovala šance na vyšší počet předchozích odsouzení. Vztah těchto veličin se potvrdil jako statisticky významný (Pearsonův korelační koeficient 0,382) a dokládá jej i následující graf. Přesto samozřejmě platí, že mnozí jedinci z našeho vzorku měli v rejstříku relativně bohatý záznam navzdory mladšímu věku.

Kriminologicky relevantním údajem je také věk, kdy se jedinec poprvé dostal do **kontaktu se systémem trestní justice** (v našem případě máme k dispozici údaj o jeho prvním odsouzení v podobě záznamu v rejstříku trestů). Výzkumy přesvědčivě ukazují, že čím dříve k trestné činnosti dochází, tím vyšší je u daného jedince pravděpodobnost, že jeho kriminální dráha bude delší a počet spáchaných skutků větší (srov. např. Farrington D. P., 2005). Jedná se dokonce o tak významný prediktor budoucí recidivy, že s ním běžně pracuje většina nástrojů na odhalování rizik opakované trestné činnosti, včetně u nás využívaného systému SARPO (k tomu více viz např. Raynor & Robinson, 2005).

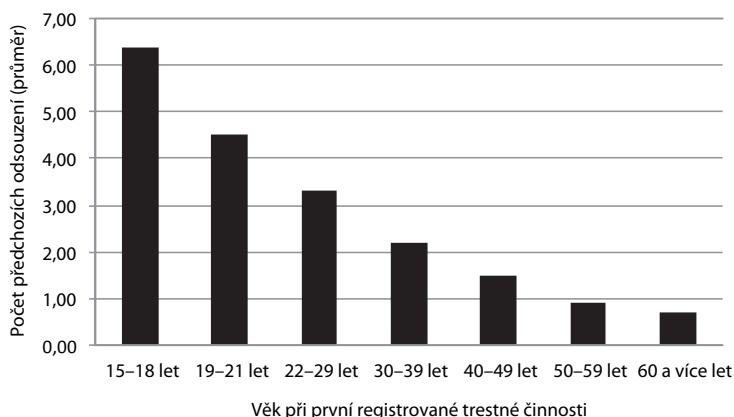
Průměrný věk první registrované trestné činnosti činil v našem souboru 23,5 let (standardní odchylka 8,140). Ve věku dosažení trestní odpovědnosti (15 let) mělo první zápis v rejstříku 51 osob (1,2 % vzorku), nejvyšší věk prvního zaznamenaného deliktu činil 75 let (1 osoba). Více než polovina vzorku (58 %) se prvního skutku dopustila před 22. rokem věku, 82,4 % vzorku pak před rokem třicátým. Potvrzuje se tím tradiční závěr většiny kriminologických studií o provázání kriminality s mladšími věkovými skupinami. Podrobnější přehled o věku prvního záznamu v rejstříku poskytuje následující tabulka, která zároveň ilustruje statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami (pro muže v našem vzorku bylo příznačné zahájení kriminální kariéry ve věku mladším, než tomu bylo u žen). Průměrný věk první registrované trestné činnosti představoval pro muže 23,1 (standardní odchylka 7,977), zatímco pro ženy 26,8 (standardní odchylka 8,897).

Tabulka 7: Zkoumané osoby podle věku první registrované trestné činnosti a pohlaví

Věk	Muži (v %)	Ženy (v %)
15–18 let	30,2	10,3
19–21 let	29,9	28,0
22–29 let	23,7	30,8
30–39 let	10,9	21,0
40–49 let	3,8	8,0
50–59 let	1,1	1,5
60 a více let	0,5	0,5
Celkem	100,0	100,0

V souladu s poznatky vývojové kriminologie se potvrdilo, že čím dříve se jedinec prvního skutku dopustí, tím větší celkový počet trestných činů u něj můžeme očekávat. Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu činila pro tento vztah v našem souboru -0,333 (sign. $p < 0,01$). Velmi výstižně jej ilustruje také následující graf.

Graf 2: Průměrný počet trestných činů podle věku první registrované trestné činnosti

Na předchozí trestnou činnost zkoumaných osob lze nahlížet také pohledem **typu recidivy**, jaký vychází ve vztahu k odsouzení za trestný čin, na jehož základě byly do našeho vzorku v roce 2012 vybrány. Vycházeli jsme z tradičního rozdělení na recidivu nestejnorodou (opětovné spáchání a odsouzení za trestné činy různého druhu – například majetková a násilná kriminalita), stejnorodou (opakování trestného činu stejného druhu – tedy pachatel je například odsouzen za zpronevěru, přičemž předchozí trestný čin byla krádež) a speciální (opětovné spáchání a odsouzení za stejný trestný čin)¹². Skupinu 3 723 recidivujících pachatelů (88 % z celého vzorku – viz výše) popisuje podle těchto kritérií následující tabulka. Vyplývá z ní, že recidivu u téměř dvou třetin z nich můžeme popsat jako speciální, tedy opakování stejného skutku.

Tabulka 8: Typ recidivy v roce 2012

	odsouzení (v %)
Nestejnorodá	25,6
Stejnorodá	10,5
Speciální	63,9
Celkem	100,0

Rozdíly mezi odsouzenými se z hlediska jejich kriminální minulosti objeví i tehdy, zaměříme-li se na **typ uložené sankce**, na jejímž základě se do našeho vzorku v roce 2012 dostali. Přehledně je zobrazuje následující tabulka, kde je u každé sankce uveden procentuální podíl recidivistů (tedy osob, které již měly dřívější záznam v rejstříku), průměrný počet zaznamenaných trestných činů a také podíl osob, které již měly v minulosti uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Všechny tři ukazatele podle očekávání naznačují, že bohatší kriminální kariéra i dřívější zkušenosti s pobytem ve vězení se častěji vyskytovaly u jedinců odsouzených k trestu odnětí svobody a k domácímu vězení (rozdíly byly ve všech třech ukazatelích signifikantní na $p < 0,001$), naopak nejméně často u odsouzených k trestu obecně prospěšných prací. Tuto skutečnost můžeme vnímat jako potvrzení,

¹² Více k této typologii recidivy viz např. Novotný, Vanduchová, & Šámal, 2010.

že zákonodárce zakotvuje trest domácího vězení v hierarchickém zařazení ve výčtu trestů (§ 52 odst. 1 trestního zákoníku) na druhé místo hned za trest odnětí svobody, a dále chápe tento trest jako hlavní alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (srov. Šámal, a další, 2012). Není proto divu, že u jedinců, kterým je tato sankce uložena, se setkáváme s bohatší kriminální minulostí, a soudy proto volí opatření založená na vyšším zásahu do jejich osobní svobody.

Tabulka 9: Předchozí trestná činnost z hlediska uložené sankce

Sankce	Předchozí odsouzení (v %)	Průměrný počet záznamů v RT	Nepodmíněný trest odnětí svobody v minulosti (v %)
Obecně prospěšné práce	86,4	3,83	30,1
Podmíněné odsouzení s dohledem	86,7	3,86	33,8
Trest domácího vězení	97,6	5,75	36,6
Trest odnětí svobody	92,5	5,86	63,5

Větší **přísnost soudců** ve vztahu k recidivujícím pachatelům je možno vysledovat také u konkrétních sankcí a jejich výměry. Následující tabulka tuto skutečnost ilustruje na příkladu trestu obecně prospěšných prací, kde byly rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi statisticky významné. Stejně tomu bylo u podmíněného odsouzení s dohledem, naopak u trestu domácího vězení a trestu odnětí svobody již takto zřetelné souvislosti dokumentovat nešlo.

Tabulka 10: Trest obecně prospěšných prací a kriminální minulost odsouzených (N=2232)

Výměra trestu	Předchozí odsouzení (v %)	Průměrný počet záznamů v RT	Nepodmíněný trest odnětí svobody v minulosti (v %)
Od 50 do 100 hodin	55,5	1,98	20,4
Od 101 do 200 hodin	86,0	3,32	25,1
Od 201 do 300 hodin	96,4	4,83	35,5

Následující tabulka dokládá, že předchozí zkušenosti s kriminalitou byly výrazně odlišné i z hlediska **trestného činu**, na základě jehož odsouzení se dotyčný jedinec dostal do našeho výběru. Také tentokrát uvádíme procentuální podíl osob, které již měly předchozí záznam v rejstříku a které byly v minulosti odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a stejně tak průměrný počet záznamů v rejstříku pro danou skupinu (rozdíly v jednotlivých ukazatelích byly opět statisticky významné). Lze konstatovat, že recidiva je z tohoto pohledu typičtějším jevem pro pachatele majetkové kriminality (krádeží) než kriminality násilné (loupeže nebo ublížení na zdraví).

Tabulka 11: Kriminální minulost a typ trestné činnosti

Trestný čin	Předchozí odsouzení (v %)	Průměrný počet záznamů v RT	Nepodmíněný trest odnětí svobody v minulosti (v %)
Krádež	91,0	4,88	44,4
Zanedbání povinné výživy	96,6	3,93	27,9
Maření výkonu úředního rozhodnutí	98,4	5,54	42,1
Loupež	74,4	2,74	37,9
Ublížení na zdraví	68,9	2,99	32,2
Ostatní	79,5	3,5	34,3

II.4. Recidiva v roce 2014

Účinnost uložených sankcí jsme v našem výzkumu ověřovali v jeho druhé fázi v červenci roku 2014. Jednalo se o zjištění, zda se v průběhu cca dvou let, které uplynuly od fáze první, zkoumané osoby dopustily další trestné činnosti. Opět jsme na to usuzovali na základě záznamu v rejstříku trestů.

Výsledný celkový údaj rozhodně nevyznívá příznivě – **nový záznam v rejstříku trestů mělo 2 038 osob, tedy 48,1 % našeho vzorku!** Během dvou let tak recidivoval v podstatě každý druhý odsouzený. Tento poměr je nutno hodnotit jako o to závažnější, že zachycuje pouze oficiálně registrovanou a odsouzenou kriminalitu (viz výše). O rozsahu latentních, tedy v rejstříku nepodchycených skutků můžeme pouze spekulovat, nicméně je téměř jisté, že podíl osob, které v daném období překročily zákon, je ve skutečnosti vyšší¹³.

Výjimečné nebyly případy, kdy k recidivě došlo ve sledovaném čase opakovaně. Jak dokládá následující tabulka, čtvrtina našeho vzorku měla v rejstříku více než jeden nový záznam. Průměrný počet nových odsouzení činil pro celý soubor 0,96 (standardní odchylka 1,387), pro skupinu recidivujících odsouzených (tedy pro osoby, které se dopustily další trestné činnosti) ale již téměř dva skutky (průměr 1,99; standardní odchylka 1,392). Až neuvěřitelně vyznívá skutečnost, že v trestním rejstříku jednoho z odsouzených se objevilo čtrnáct nových záznamů, u tří odsouzených jedenáct. Celkem na náš vzorek připadlo 4 065 nových záznamů o odsouzení.

13 Upozornit musíme též na skutečnost, že v našem šetření se mohly vyskytnout případy, kdy trestný čin, jehož záznam v rejstříku trestů jsme do analýzy zahrnuli, byl reálně spáchán již před stanoveným obdobím (tedy před rokem 2012). Stejně tak mohl nastat případ, že odsouzený se ve sledovaném období dopustil trestného činu, který sice orgány činné v trestním řízení řeší, avšak záznam o něm dosud v rejstříku nebyl. Těmto nedostatkům se při analýzách údajů z rejstříku bohužel vyhnout nelze.

Tabulka 12: Recidiva z pohledu počtu nových záznamů v rejstříku

Počet záznamů	Osob	v %
0	2 193	51,8
1	1 013	23,9
2	507	12,0
3	279	6,6
4	123	2,9
5	58	1,4
6	35	0,8
7	9	0,2
8	9	0,2
9	3	0,1
10	0	0,0
více než 10	4	0,1
Celkem	4 233	100,0

Sledovali jsme také časový interval, v jakém se nový záznam o odsouzení v rejstříku objevil (ve vztahu k záznamu v roce 2012). U dvou třetin recidivistů (65,9 %) se tak stalo již v prvním roce (u 37,1 % dokonce během prvních šesti měsíců), u zbývající části (34,1 %) v intervalu jednoho až dvou let.

Pokud jde o **charakter recidivy**, nejčastěji (ve 47,4 % případů) se jednalo o recidivu speciální (opakování stejného trestného činu), avšak podobně zastoupené bylo i opakované spáchání trestného činu jiného druhu, tedy recidiva nestejnorodá (44,1 %). Jen výjimečně (v 8,6 %) jsme se naopak mohli setkat s opakováním trestného činu stejného druhu (recidiva stejnorodá).

II.4.1. Recidiva z pohledu typu uložené sankce

Zásadním tématem v diskuzích o efektivitě trestní politiky je otázka, zda některé sankce mají na předcházení recidivě pachatelů větší vliv než sankce jiné. Výsledky našeho výzkumu, založené na statistické analýze pomocí kontingenčních tabulek a porovnání průměrů, k takovým závěrům nevedou¹³. Ačkoli lze prohlásit, že největší podíl recidivistů bylo možno v našem vzorku sledovat u osob podmíněně odsouzených s dohledem (49,4 %) a nejnižší u trestu odnětí svobody (45,0 %), zjištěné rozdíly nejsou statisticky signifikantní. Jinými slovy řečeno, typ trestu, který soud pachateli ukládá, má spíše zanedbatelný vliv na to, zda se následně dopustí či nedopustí dalšího trestného činu. Podstatné faktory, které jeho kriminální chování ovlivňují, tak pravděpodobně leží mimo dosah trestní justice, což je poznatek, který se v kriminologických studiích objevuje pravidelně (srov. např. Soothill, Fitzpatrick, & Francie, 2009). Jak doložilo naše dřívější šetření, této skutečnosti si je ostatně dobře vědoma většina expertů, kteří přímo v justičním systému pracují (Scheinost, Háková, Rozum, Tomášek, & Vlach, 2014).

14 Výsledky regresní analýzy, která určité rozdíly mezi uloženými tresty naznačuje, jsou popsány v jedné z následujících podkapitol.

Tabulka 13: Recidiva podle druhu uložené sankce

Druh trestu	Podíl recidivujících osob (v %)	Průměrný počet nových záznamů v RT
Obecně prospěšné práce	48,8	0,95
Podmíněně odsouzení s dohledem	49,4	1,01
Trest domácího vězení	46,0	1,01
Trest odnětí svobody	45,0	0,92
Celkem	4 233	100,0

Statisticky významné rozdíly vyčteme u našeho souboru odsouzených pouze tehdy, rozdělíme-li osoby s uloženým **trestem odnětí svobody** na ty, které jej v roce 2012 ukončily jeho vykonáním (podíl recidivujících 48,3 %; průměrný počet nových záznamů v rejstříku 1,03), osoby z něj podmíněně propuštěné (36,8 %; průměr 0,71) a osoby podmíněně propuštěné s dohledem (49,3 %; průměr 0,84). Signifikantně menší podíl recidivistů i nižší průměrný počet nově zaznamenaných skutků mezi osobami **podmíněně propuštěnými (bez dohledu)** by mohl naznačovat, že hrozba návratu do výkonu trestu, již během zkušební doby čelí, má z hlediska další trestné činnosti žádoucí odstrašující efekt. V rozporu s touto domněnkou je však údaj o počtu recidivujících u podmíněného propuštění s dohledem (49,3 %), který je dokonce druhý nejvyšší ze všech sledovaných opatření. Pokud by skutečně klíčovou roli hrál deterenční efekt možného návratu do vězení, kontrola probačním úředníkem by jej sotva oslabovala. Intervenujícím činitelem tu tedy patrně budou jiné faktory, a nikoli samotný způsob, jak je výkon trestu odnětí svobody ukončen (respektive podmíněně přerušen).

II.4.2. Vliv pohlaví, věku a státního občanství

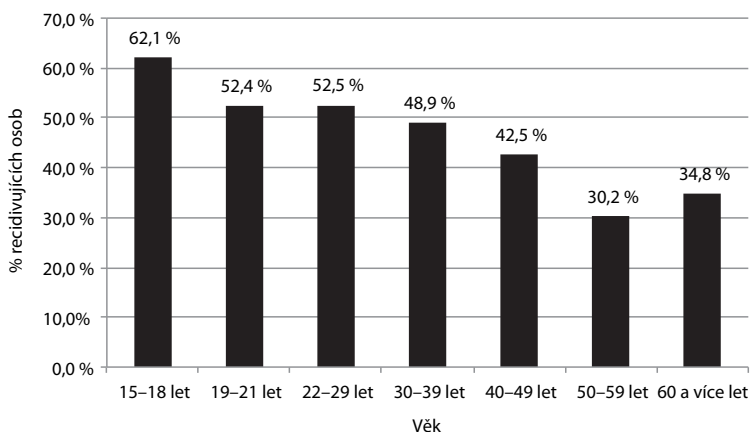
Zatímco vliv typu uložené sankce na recidivu se ukázal jako sporný, odlišné konstatování platí pro základní demografické údaje o odsouzených. Pravděpodobnost dalšího záznamu v rejstříku byla významně propojena jak s jejich pohlavím, tak věkem. **Muži** z našeho vzorku recidivovali signifikantně častěji než ženy (48,8 % vs. 41,5 %; $p < 0,01$) a vyšší byl u nich i průměrný počet nových záznamů v rejstříku (0,97 vs. 0,92 – v tomto případě ale o statisticky významný rozdíl nešlo).

Za velmi spolehlivý prediktor recidivy bývá v kriminologické literatuře považován **věk**. Jak dokládá následující tabulka, význam tohoto faktoru se potvrdil i v naší studii. S výjimkou nejstarší kategorie odsouzených (nad 60 let) podíl recidivujících s přibývajícím věkem nápadně klesal. Zatímco mezi mladistvými pachateli mělo záznam o novém odsouzení 62,1 %, po třicátém roce věku již méně než 50 % (v kategoriích nad 50 let byla dokonce recidiva pouze zhruba třetinová)¹⁵. Ke kategorii nejstarších pachatelů, kteří se z tohoto trendu vymykají, můžeme uvést, že v řadě případů se jednalo o trestnou činnost spojenou s řízením motorového vozidla (jízda bez řidičského oprávnění či pod vlivem

15 Věk se zde i v následujících analýzách vztahuje k době odsouzení v roce 2012.

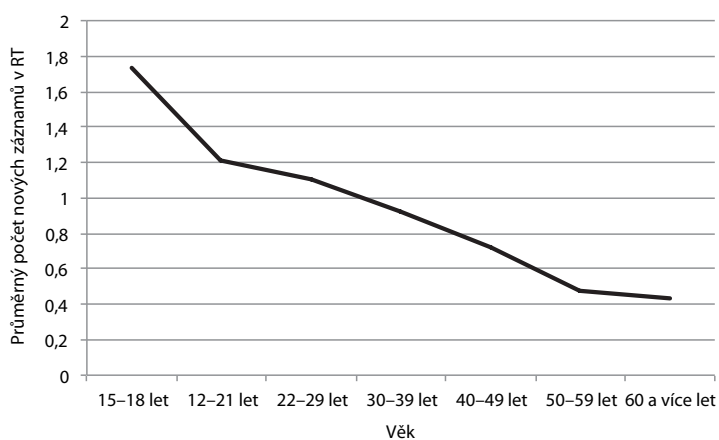
návykové látky). Jde tedy o trestnou činnost, kterou se policii daří odhalovat snadněji než jiné formy kriminality, a přistižení a následné odsouzení pachatele je tedy pravděpodobnější. Lze navíc podotknout, že v posledních letech se policie na tento jev i díky technickým pomůckám (detekční přístroje) systematicky zaměřuje a kontroly na českých silnicích jsou poměrně běžné.

Graf 3: Podíl recidivujících osob podle věku

Ke shodnému závěru o značném významu věku dospějeme i tehdy, budeme-li pracovat s porovnáním **průměrného počtu nových záznamů v rejstříku trestů** pro jednotlivé věkové kategorie. Jak můžeme vyčíst z následujícího grafu, recidiva je největším problémem u mladistvých pachatelů (průměr 1,73; standardní odchylka 2,250), zatímco v pozdějším věku její riziko razantně klesá. Samotný vztah mezi věkem a počtem nových záznamů v rejstříku lze vyjádřit také korelačním koeficientem, který v tomto případě činí -0,172 (signifikantní $p < 0,01$).

Graf 4: Průměrný počet nových záznamů v rejstříku podle věku

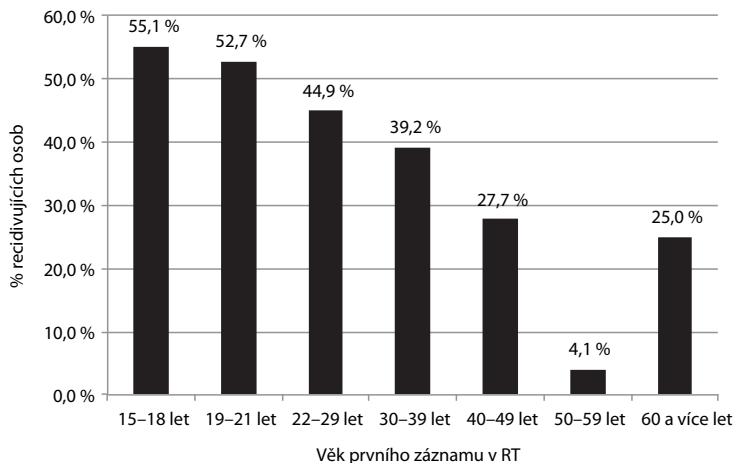

Pro mladistvé recidivisty z našeho vzorku platí také konstatování, že signifikantně častěji než u starších pachatelů se u nich objevil nový záznam v rejstříku již v prvním

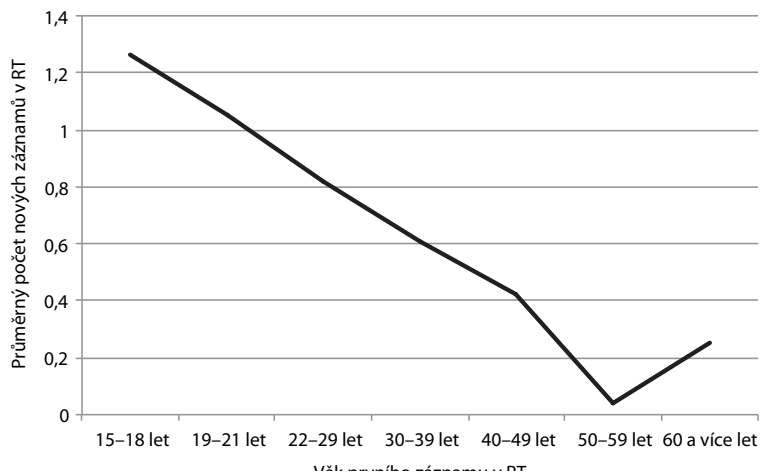
roce sledovaného období (v 70,1 % případů; průměr pro celý soubor 65,9 %). Na charakter recidivy (její druh) naopak věk podstatnější vliv neměl.

Jak bylo uvedeno výše, většina nástrojů na odhalování rizika budoucí recidivy pracuje s údajem o věku, kdy se dotyčný jedinec dostal **poprvé do kontaktu s justičním systémem (tj. stíhán, obžalován či odsouzen)**. Relativní spolehlivost tohoto prediktoru potvrzuje i náš výzkum, neboť skutečně platilo, že čím dříve se dotyčný jedinec prvního trestného činu dopustil, tím vyšší byla pravděpodobnost, že se v námi sledovaném dvouletém období objeví v rejstříku záznam o novém odsouzení. Tento vztah ilustrují následující dva grafy, které opět vycházejí z podílu recidivujících osob i z průměrného počtu nových záznamů v rejstříku pro příslušné věkové kategorie. Zřetelnou klesající linku v obou z nich opět narušuje pouze kategorie nejstarších osob (nad 60 let), v níž byla recidiva čtvrtinová (k tomu více viz výše). Korelační koeficient pro souvislost mezi věkem první trestné činnosti a počtem nových záznamů v rejstříku činí $-0,188$ (signifikantní $p < 0,01$).

Graf 5: Podíl recidivujících osob podle věku první registrované trestné činnosti

Graf 6: Průměrný počet nových záznamů v RT podle věku první registrované trestné činnosti

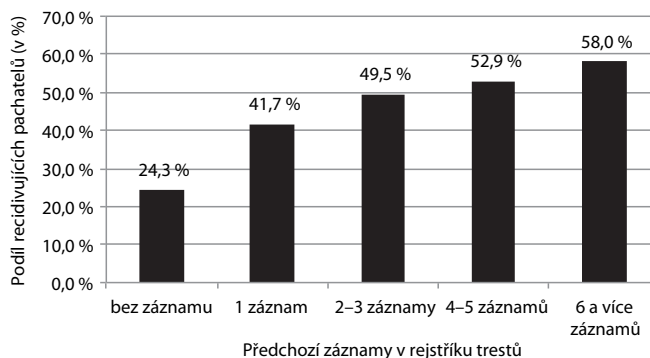
Rozdílná byla míra recidivy také podle hlediska **státní příslušnosti**. Zatímco odsouzení s českou státní příslušností se další trestné činnosti dopustili ve 49 % případů, občané Slovenska ve 42 %, Ukrajiny ve 25,9 % (rozdíl signifikantní na $p < 0,05$) a Vietnamu dokonce jen ve 22,7 % (rozdíl signifikantní na $p < 0,05$).

II.4.3. Recidiva a předchozí zkušenosti s trestnou činností

Zásadním faktorem, který souvisel s vyšší pravděpodobností recidivy, byla podle očekávání **kriminální minulost odsouzeného**. Osoby, které měly již dříve záznam v rejstříku trestů (zápis z roku 2012, díky němuž se dostaly do našeho vzorku, nebyl jejich první), recidivovaly v 51,4 % případů, zatímco ti, kdo do našeho vzorku vstoupili jako prvopachatelé, pouze ve 24,1 % případů (rozdíl signifikantní na $p < 0,001$). Odlišný byl podle očekávání také průměrný počet nových záznamů v rejstříku. Zatímco u prvně jmenované skupiny činil 1,03; u osob odsouzených poprvé pouze 0,44 ($p < 0,001$). Vztah mezi počtem předchozích odsouzení a počtem nových záznamů v rejstříku po roce 2012 můžeme vyjádřit také korelačním koeficientem v hodnotě 0,162 (signifikantní na $p < 0,01$). Vyjdeme-li z průměrného počtu předchozích odsouzení, u osob recidivujících po roce 2012 činil 5,04; u osob bez nového záznamu v rejstříku naproti tomu jen 3,58 (signifikantní na $p < 0,001$).

Následující graf dokumentuje zřetelný vztah mezi počtem předchozích odsouzení a rizikem recidivy – rozdělíme-li náš vzorek do kategorií podle počtu předchozích odsouzení, je zjevné, že podíl recidivistů s počtem předchozích záznamů úzce souvisí (rozdíl mezi jednotlivými kategoriemi byly statisticky významné na $p < 0,001$).

Graf 7: Podíl recidivujících osob podle počtu předchozích odsouzení

Zaměříme-li se pouze na odsouzené, kteří již měli dřívější záznam v rejstříku trestů, lze konstatovat, že vyšší podíl recidivy bylo možno vysledovat u osob, kterým byl v minulosti uložen nepodmíněný **trest odnětí svobody** (56,3 %) – mezi jedinci, jimž tento trest v minulosti uložen nebyl, se jednalo o 48,4 % ($p < 0,001$). Statisticky významný rozdíl byl mezi těmito skupinami i v průměrném počtu dalších záznamů v rejstříku po roce 2012 (1,19 vs. 0,94; sign. na $p < 0,001$).

Předchozí zkušenosti se systémem trestní justice se významně promítly do rychlosti, s jakou se u recidivujících osob nový záznam v rejstříku objevil. Zatímco u jedinců, kteří

do našeho vzorku vstupovali jako prvopachatelé, se nový záznam objevil již v prvním roce pouze v 57,4 % případů, u odsouzených s dřívějšími záznamy v 66,5 % (rozdíl signifikantní na $p < 0,05$). Druh či charakter recidivy naopak s předchozími odsouzeními nesoúvisel.

Za rizikový faktor recidivy můžeme podle našich dat považovat rovněž skutečnost, že rejstřík trestů u daného jedince obsahuje informaci o dřívější **přeměně výkonu alternativního trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody**, případně o nařízení výkonu trestu odnětí svobody po podmíněném propuštění (jak bylo uvedeno výše, v našem výzkumu se tento případ týkal více než třetiny vzorku). U osob, kde jsme takový záznam v minulosti našli, činila míra recidivy ve sledovaném období 59,2 %, v opačném případě jen 47,8 % (sign. na $p < 0,001$). Rozdíl byl znovu též v průměrném počtu nově zaznamenaných skutků (1,26 vs. 0,90; sign. na $p < 0,001$).

V průběhu našeho výzkumu vyhlásil prezident republiky **amnestii** (dne 1. ledna 2013, rozhodnutím prezidenta republiky č. 1/2013 Sb. o amnestii). Týkala se značného počtu odsouzených ze sledovaného vzorku, neboť při analýze údajů z rejstříku trestů ve druhé fázi výzkumu v roce 2014 ji mělo zaznamenanou 2 537 osob, tedy 59,9 % celého souboru. Ve skutečnosti však musel být počet amnestovaných v našem vzorku ještě vyšší¹⁶. Nový záznam v rejstříku trestů mělo 47 % amnestovaných, přičemž téměř dvě třetiny z nich (62,5 %) bylo znovu odsouzeno během prvního roku námi monitorovaného období.

II.4.4. Recidiva z pohledu spáchané trestné činnosti

Jak je možno vyčíst z následující tabulky, míra recidivy byla odlišná i z hlediska trestného činu, za který byly zkoumané osoby odsouzeny (v tabulce je pro každou kategorii uveden jak podíl recidivujících pachatelů, tak průměrný počet nových záznamů v rejstříku trestů). Prezentovány jsou vybrané trestné činy i nejvíce frekventované hlavy trestního zákona¹⁷. Je zjevné, že nejvyšší podíl budoucích recidivistů můžeme očekávat mezi pachateli majetkové kriminality (krádeží), nejméně naopak u trestných činů proti životu a zdraví (ubližení na zdraví).

16 Odsouzených v našem vzorku se týkalo ustanovení článků I., III., IV. a V. citovaného rozhodnutí prezidenta. Ačkoli se tak amnestie vztahovala například na nevykonané tresty obecně prospěšných prací nebo na trest domácího vězení, ukázalo se, že u některých odsouzených příslušný záznam v rejstříku v roce 2014 dosud chyběl – u zmiňovaného trestu obecně prospěšných prací byl například vyznačen jen u 68,1 %, u trestu domácího vězení u 70,6 %.

17 V této tabulce uvádíme v části věnované jednotlivým hlavám trestního zákona jen osoby odsouzené podle nového trestního zákoníku. Díky menšímu počtu odsouzených dle trestního zákona předchozího (145 odsouzených celkem) nebylo možno zjištěné rozdíly považovat za statisticky významné.

Tabulka 14: Recidiva podle typu spáchaného deliktu

Spáchaný delikt	Podíl recidivujících osob (v %)	Průměrný počet nových záznamů v RT
<i>Konkrétní trestný čin</i>		
Krádež	59,3***	1,35
Zanedbání povinné výživy	46,9	0,73
Maření výkonu úředního rozhodnutí	51,1	1,07
Loupež	41,0	1,00
Ublížení na zdraví	31,7***	0,54
<i>Dle hlav (40/2009)</i>		
Hlava I.	32,7***	0,54
Hlava II.	50,0	1,01
Hlava IV.	45,0	0,69
Hlava V.	54,7***	1,20
Hlava X.	48,2	0,98
Průměr na celý vzorek	48,1	0,96

Mezi recidivujícími pachateli majetkové a násilné kriminality můžeme zaznamenat i další významný rozdíl, a to z pohledu **typu recidivy**. Jak dokládá následující tabulka, většina osob odsouzených za krádež se ve sledovaném období dopustila opět krádeže. Jednalo se tedy o speciální recidivu, zatímco u pachatelů loupeží či ublížení na zdraví (tedy násilné trestné činnosti) naopak převládala recidiva nestejnorodá (tedy odsouzení za jiný druh trestné činnosti). Speciální recidiva byla kromě krádeží velmi příznačná také pro pachatele dříve odsouzené za zanedbání povinné výživy.

Tabulka 15: Typ recidivy podle předchozí trestné činnosti (v %)

Trestný čin	Nestejnorodá recidiva	Stejnorodá recidiva	Speciální recidiva
Krádež	30,3***	8,9	60,8***
Zanedbání povinné výživy	30,7***	0,4***	68,9***
Maření výkonu úředního rozhodnutí	47,6	3,5***	48,9
Loupež	81,3**	0,0	18,8*
Ublížení na zdraví	81,1***	9,4	9,4***
Průměr na celý vzorek	44,1	8,6	47,4

K problematice neplacení výživného je možno dodat, že uvedená zjištění vcelku jasně dokumentují, jak se u části odsouzených trestní represe májí účinkem. Jde o osoby, které očividně rezignují na možnost využití nabídky účinné lítosti (tzn. zaplacení výživného), a v důsledku toho opakovaně zatěžují policii, justiční aparát a v „konečném stadiu“ i vězeňský systém. Podle našeho názoru je nutné zamyslet se zde v obecnější rovině nad tím, zda porušení příslušných občanskoprávních vztahů dosahuje takové míry společenské nebezpečnosti, že je na místě ochrana trestním právem. Řešení těchto případů v oblasti soukromoprávní by každopádně znamenalo výraznou úlevu trestním soudům, které jsou v současné době touto agendou doslova zahlceny.

II.4.5. Predikování faktorů ovlivňujících recidivu s využitím logistické regrese

Charakter dat, která jsme v rámci naší studie získali, nabízel možnost jejich analýzy i prostřednictvím logistické regrese. Na rozdíl od bivariačních analýz, z nichž vycházely předcházející podkapitoly, má tato metoda nespornou výhodu v tom, že odhaduje přímý vliv každého faktoru při současné kontrole všech ostatních proměnných, které se do analýzy rozhodneme zařadit. Model, který jsme takto vytvořili, zobrazuje následující tabulka. Vyčíst z ní můžeme šanci (odds ratio, OR), s jakou se v rejstříku trestů pachatele odsouzeného v roce 2012 a zařazeného do našeho vzorku objeví v následujícím dvouletém období nový záznam v rejstříku trestů. Závislou proměnnou je zde recidiva, respektive nový záznam v rejstříku po roce 2012 (1 = ano). Jako nezávislé proměnné vstupovaly do modelu vybrané faktory, které lze z hlediska kriminologie a jejich poznatků o kriminální kariéře či recidivě považovat za relevantní. Jednalo se o pohlaví (hodnota 1 = muž); aktuální věk odsouzeného¹⁸; věk, kdy spáchal první trestný čin registrovaný v rejstříku trestů; druh trestné činnosti, za kterou byl v roce 2012 odsouzen; trest, který mu byl za tuto trestnou činnost udělen; předchozí odsouzení (zda byl již dříve trestán, kdy 1 = ano) a konečně počet předchozích odsouzení. Model byl vypočítán pro 2 761 osob. Z analýzy byli vyřazeni jedinci, kteří měli jako druh trestné činnosti odsouzené v roce 2012 uvedenou loupež (z důvodu nízké četnosti), nebo v této proměnné spadali do kategorie „ostatní“.

Tabulka 16: Faktory ovlivňující recidivu pachatele (logistická regrese)

Proměnné	b		OR
Pohlaví (1 = muž)	0,116		1,123
Věk	-0,061	***	0,941
Věk při první trestné činnosti reg. v RT	0,016	*	1,016
Druh trestné činnosti 2012 (srov. = krádež)			
zanedbání povinné výživy	-0,059		0,942
maření výkonu úředního rozhodnutí	-0,139		0,870
ublížení na zdraví	-0,837	***	0,433
Trest 2012 (srov. = VTOS)			
trest domácího vězení	-0,049		0,952
obecně prospěšné práce	0,394	***	1,483
podmíněné odsouzení s dohledem	0,555	***	1,742
Předchozí odsouzení (1 = ano)	0,858	***	2,359
Počet předchozích odsouzení	0,137	***	1,147
Konstanta	0,098		
Pseudo R2			0,129
Cox & Snell			0,096

N = 2761

¹⁸ Stanoven přičtením dvou let k věku respondenta v roce 2012.

Ukázalo se, že proměnné v modelu společně vysvětlují 13 % variability závislé proměnné (hodnota Pseudo R²). Na rozdíl od kontingenčních tabulek se v tomto případě neprojevil rozdíl mezi muži a ženami (obě skupiny zde měly stejnou šanci, že se u nich ve sledovaném období objeví nový záznam v rejstříku trestů). Vztah věku a recidivy se sice v obou případech ukázal jako statisticky významný (tedy jak u aktuálního věku, tak u věku prvního registrovaného odsouzení), avšak věcný význam těchto proměnných je v podstatě minimální (OR se blíží hodnotě 1 a také hodnota koeficientu b je v podstatě nulová). Pokud jde o druh trestné činnosti, za kterou byly osoby z našeho vzorku v roce 2012 odsouzeny, jako srovnávací kategorie do modelu vstupovala krádež. Výsledek hovoří o tom, že ve srovnání s těmi, kdo byli za tento trestný čin odsouzeni v roce 2012, měli menší šanci recidivovat především pachatelé ublížení na zdraví (OR = 0,433). Potvrzuje se tak skutečnost, že recidiva je o něco častější u pachatelů majetkových trestných činů¹⁹. Jako statisticky významná se projevila také předchozí odsouzení a jejich počet, tedy skutečnost, zda byl jedinec odsouzen již před rokem 2012 (OR = 2,359) a kolik záznamů v rejstříku v takovém případě měl (OR = 1,147). Šance recidivovat se tak zvyšuje s faktem, že jedinec byl odsouzen již před rokem 2012, a s počtem takových záznamů.

Pozoruhodné jsou výsledky týkající se uložené sankce. Zatímco bivariační analýzy nás ve shodě s jinými dostupnými výzkumy vedly k úsudku, že tento faktor je z hlediska následné recidivy v podstatě zanedbatelný (podíl osob, u nichž se po roce 2012 objevil nový záznam v rejstříku, se mezi jednotlivými tresty signifikantně nelišil – viz podkapitola 1.4.1.), regresní model hovoří ve prospěch trestu odnětí svobody. Ve srovnání s ním totiž odsouzení k jiným trestům recidivovali výrazně častěji. Platilo to především pro podmíněně odsouzené s dohledem (OR = 1,742) a odsouzené k obecně prospěšným pracím (OR = 1,483). Takový závěr nahrává teorii, že trest odnětí svobody má ze všech sledovaných sankcí nejsilnější potenciál z hlediska **individuální prevence** (zkušenosti s jeho výkonem jsou pro odsouzeného natolik nepříjemné, že jej od další trestné činnosti odradí), eventuálně nás může přimět k domněnkám, že příznivě zde působí resocializační či jiné odborné výchovné působení, kterého se během pobytu ve vězení pachatelům dostává. Taková interpretace získaného modelu by však podle našeho názoru nebyla správná. Obáváme se, že jde spíše o efekt některých metodologických problémů, kterým tato analýza i celý výzkum čelil.

Podstatný je zde především samotný **charakter rejstříku trestů**, respektive údajů, které nabízí. Jak jsme uvedli již v samotném úvodu této kapitoly, záznam o novém odsouzení nelze chápat jako jednoznačný důkaz o recidivě (tedy o spáchání nového trestného činu ve sledovaném období). Problém totiž představuje fakt, že samotný záznam se z časového hlediska neslučuje s okamžikem spáchání příslušného skutku – platí naopak, že mezi spácháním a odsouzením je vždy určitá časová prodleva, jejíž velikost se odvíjí od práce jednotlivých orgánů činných v trestním řízení. Pro naši studii z toho vyplývá, že část trestných činů, které se v záznamech v rejstříku objevily v monitorovaném období 2012–2014, byla ve skutečnosti spáchána již dříve (tedy před datem, od něhož jsme odvozovali zařazení dotyčného jedince do našeho vzorku). V celkových výsledcích nemusí

19 Musíme nicméně upozornit, že naše data o typu trestné činnosti nepostihují celou kriminální kariéru jedince, ale pouze skutek odsouzený v roce 2012. I osoba, zařazená do kategorie majetkové kriminality, se tak například v minulosti mohla dopustit násilného skutku.

hrát tuto skutečnost zásadní roli, avšak pokud se někde výrazněji projeví, pak právě v souvislosti s typem uložené sankce. U osob, které se do vzorku dostaly na základě odsouzení k trestu odnětí svobody, byla ve srovnání s tresty jinými přirozeně mnohem menší šance, že se po roce 2012 v rejstříku objeví odsouzení za čin, spáchaný ve skutečnosti v krátkém období před tím (pobyt za mřížemi něco takového jednoduše neumožňoval). Zvláště pozorně proto musíme sledovat kategorii záznamů, které se v rejstříku objevují v **prvním půlroce sledovaného období** – u nich je riziko časového přesunu nejvyšší.

Následující tabulka takové úvahy podporuje. Zachycuje osoby, u nichž jsme po roce 2012 objevily v rejstříku nový záznam (celkem 2 040 odsouzených), přičemž u každé ze sankcí uvádíme, v jakém časovém intervalu od záznamu v roce 2012 k tomuto novému záznamu došlo. Nemůže být náhoda, že právě u trestu odnětí svobody je nejkratší z nich (tedy do 6 měsíců) zastoupen signifikantně méně často než u ostatních sankcí (tedy jen 25,6 %). Jistotu, zda tyto skutečnosti stojí za rozdílem výsledků bivariačních analýz a našeho regresního modelu však samozřejmě nemáme. Pro takový závěr bychom potřebovali data jiného typu, než je záznam o novém odsouzení (ideálně vztažená přímo k řešenému trestnému činu). Získat by je bylo možné například studiem soudních spisů, avšak taková analýza by nebyla možná na tak rozsáhlém vzorku, jaký jsme si pro naši studii zvolili.

Tabulka 17: Druh uložené sankce a interval nového záznamu v rejstříku (odsouzení v %)

Nový záznam v RT	Obecně prospěšné práce	Podmíněné odsouzení s dohledem	Trest domácího vězení	Trest odnětí svobody
Do 6 měsíců	41,6	35,3	41,4	25,6
Od 6 měsíců do 1 roku	27,5	29,7	31,0	31,3
Od 1 roku do 2 let	30,9	35,0	27,6	43,1
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Kromě uvedeného zkrácení případů v úvahu také námitka, že do regresního modelu nebyly z metodologických důvodů zařazeny některé kategorie odsouzených, a vzorek použitý pro logistickou regresi mohl díky tomu vykazovat jiné charakteristiky než celý výzkumný soubor (viz výše). Obdobně musíme připomenout také již zmíněný fakt, že u některých trestů alternativních (zejména obecně prospěšných prací) je posuzování jejich potenciálního „výchovného“ efektu sporné, neboť daný časový limit, který jsme měli k jeho sledování, byl příliš krátký a trest sám nemusel být dosud ani kompletně vykonán. Podceňovat pak nemůžeme ani vliv amnestie, která se týkala značného počtu našich odsouzených (viz podkapitola 1.4.3.) a která veškeré závěry o účinku některých sankcí na odsouzené z našeho vzorku dále relativizuje. Jednalo se však o událost, kterou výzkumník ani při nejlepší vůli předvídat či ovlivnit nedokáže.

II.5. Závěry

Analýza údajů z rejstříku trestů, jejíž výsledky shrnuly předcházející řádky, je veličností zkoumaného vzorku dosud největším počinem svého druhu v našich podmínkách. Jejím cílem bylo poskytnout alespoň orientační pohled na recidivu osob, které procházejí

systémem trestní justice a jsou vůči nim uplatněny tresty různého druhu. Celkové výsledky bohužel naznačují, že jejich účinnost je z hlediska předcházení další trestné činnosti velmi omezená. Uvážíme-li, že znovu bylo odsouzeno 48,1 % našeho vzorku, není zde rozhodně důvod k optimismu. Většina z námi sledovaných osob měla navíc již bohaté zkušenosti s trestnou činností z dřívější doby (pouze 12 % vstupovalo do výzkumu jako „prvopachatelé“), a tak nelze než konstatovat, že intervence justičního systému se u řady jedinců míjejí účinkem opakovaně. Metodologické problémy, které práci s daty z rejstříku trestů provázejí a jimž se v tomto typu studií nevyhneme, sice mohou některé z dílčích závěrů relativizovat, avšak k vysoké míře recidivy, kterou jsme zdokumentovali, se tato námitka nevztahuje. Platí naopak, že vzhledem k nesporné existenci latentní kriminality jsou naše údaje příznivější, než by odpovídalo reálné situaci.

Podle očekávání a v souladu s existujícími kriminologickými výzkumy kriminální kariéry se potvrdilo, že recidiva je úzce provázána s některými základními demografickými faktory. Jedná se především o pohlaví a věk. Zásadní proměnnou ve všech analýzách byla samozřejmě též předchozí zkušenost s trestnou činností, a to včetně počtu spáchaných trestných činů, jejich typu i věku, kdy se dotyčná osoba dostala poprvé do kontaktu s trestní justicí. Ačkoli v modelu logistické regrese, který jsme pro část našeho vzorku připravili, byl věcný význam některých z těchto faktorů slabší než v analýzách bivariačních, není důvod vztah mezi těmito proměnnými a kriminální recidivou zpochybňovat. Není náhodou, že z nich do značné míry vycházejí i predikční nástroje, běžně využívané v praxi vězeňských či probačních služeb ve většině vyspělých zemí světa.

Silnou stránkou našeho výzkumu je velikost vzorku. Množství dat, které jsme zpracovali, ovšem na druhou stranu znemožnilo rozšíření informací o zkoumaných osobách o další významné proměnné týkající se jejich osobnosti a podmínek, v nichž žijí. Není pochyb o tom, že právě v této oblasti dynamických faktorů musíme hledat hlavní příčiny, proč někdo z odsouzených recidivuje, a jiný nikoli. Zanedbatelné rozdíly mezi výsledným efektem námi sledovaných sankcí proto berme jako důkaz, že ústředním tématem kriminální politiky by neměly být tresty a jejich přísnost či vhodnost. Pokud společnosti záleží na její vlastní bezpečnosti, musí tuto problematiku a veškeré diskuze o ní výrazně rozšířit do oblasti sociální politiky. Kriminologie tomu může napomoci detailnějším zkoumáním a následným popsáním faktorů, které dokáží procesy a mechanismy úspěšného opuštění kriminální kariéry nastartovat či urychlit. V tom vidíme výzvu pro naše další výzkumné snažení, neboť na rozdíl od jiných zemí nám takto pojaté studie kriminální recidivy chybí. Věřme, že s rozvojem takových výzkumů i s větší popularizací významných zahraničních studií se časem podaří i změnit celospolečenský diskurz. Trvalá fascinace tresty a trestáním coby předpokládaným „všelékem“ na kriminalitu, s nímž se setkáváme jak u většiny politiků, tak veřejnosti, je totiž tím posledním, co racionální kriminální politika potřebuje.

III.

**Mediální prezentace kriminality
a trestních sankcí v televizním
zpravodajství**

Předchozí analýza mediálního obrazu nového trestního zákoníku, která byla také realizována v rámci tohoto výzkumného úkolu, se zabývala bezprostřední mediální reakcí na legislativní změny spojené s novým trestním zákoníkem (Scheinost, 2013). V další etapě výzkumu jsme se zaměřili na televizní zpravodajství jako na klíčový zdroj informací o kriminalitě a trestní politice pro širokou laickou veřejnost. Zajímá nás především způsob, jakým je zobrazována kriminalita a trestní sankce v hlavních zpravodajských relacích.

Z výsledků kriminologických studií je zřejmé, že kriminalita je vděčným objektem zájmu médií a zprávy o ní tvoří významnou součást zpravodajství. Výzkumy ukazují, že většina laické veřejnosti získává informace o kriminalitě právě z masmédií (např. Kury & Zapletal, 2002; Zeman, 2010; Tomášek, 2010) a postoj veřejnosti k trestání a trestní politice se tak formuje právě jejich prostřednictvím se stále silnou pozicí televizního zpravodajství. Problematikou zobrazování kriminality v médiích se také proto kriminologie dlouhodobě zabývá. Studie ukazují, že mediální zájem o zločin ve srovnání s minulostí spíše roste. Například analýza srovnávající podíl kriminálních zpráv na celkovém obsahu deníků *The Times* a *Mirror* ve čtyřicátých a v devadesátých letech upozorňuje na to, že se více než zdvojnásobil (Reiner, 2002). Další práce poukazují na disproporci mezi mediálními obsahy a kriminálními statistikami. Klasická studie Dittona a Duffeho (Ditton & Duffy, 1983) analyzovala kriminální zpravodajství šesti regionálních deníků ve Skotsku a jeho obsah porovnávala s místními kriminálními statistikami. Ve zprávách byly oproti statistikám významně nadhodnocené zločiny násilného charakteru a zločiny se sexuálním podtextem.

Prezentovaný obraz kriminality se tak významně odlišuje od oficiálních policejních statistik, které zahrnují evidovanou kriminalitu. Mediální diskurz je determinován tím, že se zaměřuje na „netypickou“ kriminalitu. Yvonne Jewkesová (Jewkes, 2004) se zabývá „zpravodajskými hodnotami“, tedy charakteristikami, které zvyšují pravděpodobnost, že se ze spáchaného skutku stane zpráva kriminálního zpravodajství. Je to například skutečnost, že jde o násilný či sexuální trestný čin, že aktérem – ať už obětí nebo pachatelem – je mladistvý nebo dítě; že delikt poukazuje na nějaké riziko či potenciální nebezpečí, které nám hrozí; že skutek nabízí působivou vizuální prezentaci; že nabízí potenciál zjednodušení „my, slušní, dodržující pravidla“ a „oni, deviantní, zákony překračující“; případně že je zde kulturní či prostorová blízkost s cílovým publikem.

Je tedy zřejmé, že delikt, který má potenciál stát se kriminální zprávou, není totožný s běžným a z hlediska celkové kriminality charakteristickým deliktem. Podle zahraničních studií bývají významně častěji zobrazovány trestné činy výjimečné a závažné a tomu odpovídá i mediální obraz trestních sankcí. V českém prostředí tato problematika ještě není příliš zpracována a následující analýza tak může poskytnout nový pohled na mediální prezentaci kriminality a jejího sankcionování v českém televizním zpravodajství.

III.1. Metodologie: výběr analyzovaných zpravodajských relací a jejich zpracování

Naše analýza se zaměřuje na hlavní televizní zpravodajské relace, a protože v zobrazování kriminality a trestních sankcí mohou být zajímavé také rozdíly mezi informováním veřejnoprávní a soukromé televizní stanice, rozhodli jsme se sledovat hlavní zpravodajské relace České televize (Události) a televize Nova (Televizní noviny), a to v průběhu roku 2014. Do výběrového souboru bylo zařazeno 100 zpravodajských relací, tedy po padesáti

z ČT a z televize Nova. Výběr konkrétních zpravodajských relací byl realizován náhodným výběrem. Pomocí generátoru náhodných čísel byly vybrány jednotlivé dny z celého roku 2014, ve které jsme zpracovávali hlavní zpravodajskou relaci obou zvolených televizních stanic. Za každý měsíc roku 2014 byly analyzovány čtyři dny – čtyři hlavní zpravodajské relace, za měsíc leden jich bylo šest (dorovnání do cílového počtu 50 dní). Pro analýzu jsme použili doslovné přepisy televizních relací z datového archivu Newton Media, byla tedy analyzována obsahová složka sdělení, nikoli její obrazová část.²⁰

Pro analýzu mediálního obrazu trestních sankcí v televizním zpravodajství byla použita kombinace kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy, která se již osvědčila při analýze mediálního obrazu nového trestního zákoníku v tisku (Scheinost, 2013; Háková & Scheinost, 2014). Pro potřeby analýzy byly podle kódovacího klíče (záznamového archu) kódovány a kvantifikovány vybrané charakteristiky zobrazování kriminality, jednotlivých druhů kriminality a trestů (např. Štátná, Miovský, & Novák, 2009). K analytickému zpracování takto získaných dat byl použit statistický software SPSS.

Pro potřeby kódování byly sestaveny dva záznamové archy. Do prvního z nich byla zaznamenávána struktura každé zpravodajské relace s cílem zjistit především podíl kriminálních zpráv na celkovém počtu příspěvků, druhý záznamový arch byl sestavený pro charakteristiku jednotlivých zpráv týkajících se kriminality. Vzhledem k tomu, že analýza je vztahována především k českému prostředí a k české trestní politice, byly v této fázi analyzovány pouze zprávy o kriminalitě z českého prostředí, nikoli zprávy o trestných činech spáchaných, vyšetřovaných a souzených v zahraničí. „Kriminální zprávu“ jsme pro potřeby této analýzy definovali jako každé sdělení týkající se kriminality nebo bezpečnosti (v některých případech šlo také o zprávy, které by jinak spadaly do kategorie nehody, kde se ale zároveň mluví o trestní odpovědnosti a nesou tak potenciál kriminálního jednání – např. autonehody apod.). Protože v televizním zpravodajství jsou často tematické bloky, kde je zmíněno více skutků / trestných činů, které spolu nějakým způsobem souvisejí, druhý záznamový arch byl vyplněn za každý zmíněný skutek (je-li například v souvislosti s aktuálně zmíněným trestným činem vraždy připomenut podobný trestný čin spáchaný v minulosti, byl záznamový arch vyplněný za každý z těchto skutků).

Vzhledem k tomu, že jsme chtěli obecnější část analýzy doplnit informacemi, jakým způsobem jsou zobrazovány jednotlivé druhy trestů, a zejména tresty alternativní, a v našem výběrovém souboru byla tematizace alternativních trestů minimální, bylo nutné pro tuto část analýzy vzorek rozšířit a příspěvky televizního zpravodajství věnující se alternativním trestům vybírat z celého roku 2014.

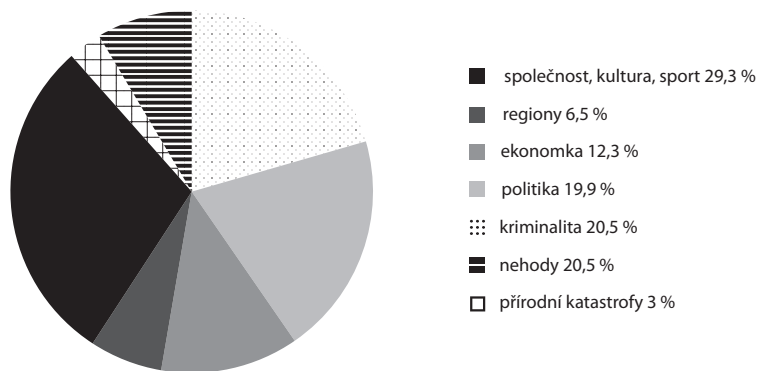
III.2. Struktura televizního zpravodajství

Jak již bylo uvedeno, zahraniční výzkumy dokládají, že kriminalita je pro média atraktivním tématem a zprávy o trestných činech tvoří významnou součást zpravodajství. Také naše analýza potvrzuje tyto poznatky. Příspěvky týkající se kriminality, trestné

20 S vědomím významu vizuální složky zpravodajství, která předávané sdělení umocňuje, posiluje jeho působivost a tím i zapamatovatelnost, jsme pro základní vzhled do problematiky zvolili textovou analýzu obsahové složky sdělení.

činnosti a obecně bezpečnosti tvoří přes dvacet procent příspěvků v televizním zpravodajství a jde tak o druhou nejčetnější kategorii. Na prvním místě v četnosti příspěvků byla poměrně široce definovaná kategorie zpráv věnujícím se společenským tématům, kultuře, sportu, vědě apod. Na třetím místě se umístilo politické zpravodajství; následuje kategorie ekonomického zpravodajství; zprávy o nehodách; zprávy z regionů; zprávy o přírodních katastrofách.

Graf 8: Struktura televizního zpravodajství

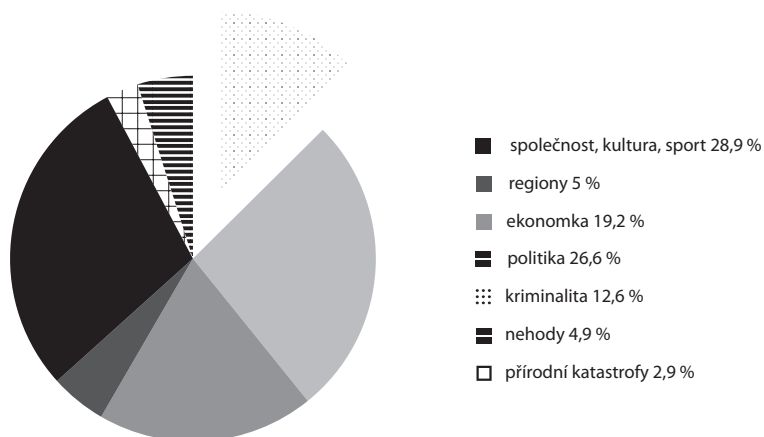

Podíváme-li se na rozdíly mezi zpravodajstvím České televize a TV Nova, je zřetelné, že komerční televize Nova mediálně atraktivnímu kriminálnímu zpravodajství dává větší prostor než veřejnoprávní Česká televize. Zatímco ve zpravodajství České televize představují zprávy o trestných činech a kriminalitě 12,6 %, u hlavní zpravodajské relace televize Nova je to více než dvojnásobně vyšší podíl, 28,5 %. Podobné výsledky vykazují i další výzkumy. Například obsahová analýza zpravodajství z roku 2004 pokládá za jeden ze základních indikátorů, které vypovídají o orientaci relace, podíl příspěvků o kriminálních činech na zpravodajství. Dokládá přitom, že podíl kriminálních činů na zpravodajství Událostí České televize je dlouhodobě výrazně nižší než na zpravodajství hlavních relací privátních stanic (Síbrt, 2004).

Zajímavý je také rozdíl v obsahové struktuře zpravodajství obou konkurenčních televizních stanic. V TV Nova je kriminalita druhým nejčetnějším tématem zpravodajské relace (28,5 %), a to velice těsně za souhrnnou kategorií společnost, kultura, sport (29,6 %). Za kriminalitou následuje politické zpravodajství (13,1 %) a zprávy o nehodách (12,2 %). Také v České televizi je nejčetnější široce definovaná kategorie společnost, kultura, sport²¹ (28,9 %), následuje politické zpravodajství (26,6 %), ekonomické zpravodajství (19,2 %) a z hlediska četnosti se umístila až na čtvrtém místě kategorie kriminálních zpráv s podílem 12,6 % na celkovém objemu zpráv. Odlišnosti v charakteru zpravodajství konkurenčních televizí jsou také patrné, sečteme-li podíly jednotlivých kategorií zahrnujících zprávy typu „černá kronika“ – informace o kriminalitě, nehodách a přírodních katastrofách. Zatímco v České televizi tvoří zmíněné tři kategorie pětinu celkového zpravodajství (20,4 %), ve zpravodajství TV Nova se tento typ zpráv podílí na zpravodajství jako celku téměř polovinou (43,8 %).

21 Šlo zde pouze o příspěvky z oblasti sportu, které byly uvedeny v hlavní zpravodajské relaci. Sportovní zpravodajské relace (Sportovní noviny TV Nova ani Branky, body, vteřiny České televize) nebyly zařazeny do analýzy.

Graf 9: Struktura televizního zpravodajství – ČT

Graf 10: Struktura televizního zpravodajství – TV Nova

Rozdíly tematické agendy mezi soukromými médii a médii veřejné služby se zabývala také analýza zpravodajství českých televizí z roku 2010 (Kalus, 2010). Podle této studie média veřejné služby při rozhodování o zařazení či nezařazení příspěvku do vysílání dávají výběrovým kritériím jinou váhu než média soukromá. Hodnota zprávy je přitom určována třemi základními atributy: aktuálností, relevancí a „mírou neobvyklosti“. Zatímco soukromé televize „maximalizují“ hodnotu zprávy zařazením co nejméně obvyklých informací na úkor relevantních zpráv, editoři médií veřejné služby se soustředí na výběr relevantních příspěvků. Podle autorů studie má rozdíl ve výběru zpráv své důsledky i v míře sledovanosti. Méně relevantní, ale kurióznější zpravodajství je mezi diváky sledovanější (Kalus, 2010). Kriminální témata kritérium neobvyklosti a kurióznosti splňují, a jsou proto četnou kategorií zpravodajství, a to především soukromých televizí.

III.3. Zprávy o kriminalitě v televizním zpravodajství

Rozdíl v prostoru, který kriminálnímu zpravodajství dává veřejnoprávní a komerční televize, je patrný také z toho, že téměř 70 % všech zpráv z našeho výběrového souboru připadá na zpravodajství televize Nova. Ve stovce hlavních zpravodajských relací České televize (50) a TV Nova (50) vybraných z průběhu roku 2014 bylo celkem identifikováno 498 jednotlivých zpráv věnujících se kriminalitě, ať už konkrétnímu trestnému činu nebo bezpečnosti obecně, přičemž významně více jich bylo ze zpravodajství TV Nova.

Tabulka 18: Kriminální zprávy – počet ve výběrovém souboru dle TV

	Počet zpráv	%
Česká televize	152	30,5
TV Nova	346	69,5
Celkem	498	100,0

Téměř tři čtvrtiny kriminálních zpráv se věnovaly tradičním formám obecné kriminality, zpravidla páchané jednotlivci. Tématem další téměř pětiny zpráv jsou závažné hospodářské delikty, trestná činnost s určitou mírou organizovanosti nebo přímo organizovaná trestná činnost. Zbytek zpráv se zabývá tématem bezpečnosti obecně nebo okrajovými bezpečnostními tématy. Opět můžeme vysledovat rozdíly v pojetí kriminálního zpravodajství. Zatímco Nova dává jednoznačně přednost obecné kriminalitě, často zobrazuje mediálně zajímavé trestné činy spáchané jednotlivci, zpravodajství České televize ve větší míře sleduje případy závažných hospodářských deliktů, trestné činy s jistou mírou organizovanosti nebo kauzy spojené s organizovanou trestnou činností, tedy trestnou činností považovanou za značně společensky nebezpečnou. Ve zpravodajství roku 2014 byla výraznou kauzou z této oblasti například tzv. metanolová aféra²², kdy média průběžně sledovala pokračující soudní řízení.

22 „Metanolová aféra“: Na podzim roku 2012 došlo v České republice k sérii otrav metanolem. Na otravu metanolem zemřelo téměř padesát lidí na různých místech republiky, desítky dalších byly hospitalizovány a mnozí z nich utrpěli trvalé poškození zraku. Metanol pocházel z ČR, byl řádně zakoupený a dodaný do opavské firmy, odkud putoval na černý trh. Policie zadržela dvojici hlavních podezřelých: obchodníka z Karviné, slovenského občana R. F., a Čecha T. K., majitele firmy z Řitky. Muži údajně dobře věděli, že namíchali „smrtící koktejl“. R. F. byl obviněn z obecného ohrožení a T. K. byl stíhán za pomoc k trestnému činu. Policie obvinila z obecného ohrožení ještě třetího muže, distributora ze Zlínska, který směs namíchanou v Opavě dále šířil. 21. května 2014 vynesl Krajský soud ve Zlíně nepravomocné rozsudky nad deseti obviněnými v hlavní větví metanolové aféry: dva byli odsouzeni k doživotnímu vězení, zbylých osm k trestům od 8 do 21 let. V únoru roku 2015 potvrdil Vrchní soud v Olomouci doživotní tresty odnětí svobody pro R. F. a T. K.. (další informace dostupné také na internetové adrese: http://cs.wikipedia.org/wiki/Metanolov%C3%A1_af%C3%A9ra_v_%C4%8Cesku)

Tabulka 19: Téma zprávy (údaje v %, N=498)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
Tradiční formy obecné kriminality	50,0	80,3 ***	71,1
Závažné hospodářské delikty, organizovaná TČ	30,3 ***	13,0	18,3
Obecně bezpečnost	17,1 ***	5,2	8,8
Jiné	2,6	1,4	1,8
Celkem	100,0	100,0	100,0

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

V celkovém souboru kriminálních zpráv byl u 93 % z nich uveden konkrétní skutek, zbývajících 7 % kriminálních zpráv se zabývalo buď bezpečností, nebo trestnou činností v obecné rovině. Televize Nova přitom ve zprávách o kriminalitě uvádí konkrétní trestné činy významně častěji než Česká televize, která se bezpečnosti a kriminalitě věnuje více také v obecné rovině.

Tabulka 20: Uvedení konkrétního skutku/trestného činu (údaje v %, N=498)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
Uveden konkrétní skutek	84,2	97,4***	93,4
Neuveden konkrétní skutek	15,8***	2,6	6,6
Celkem	100,0	100,0	100,0

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Sledovali jsme také, v jakém pořadí se kriminální zprávy objevují, respektive kolik zpráv, které je možné označit jako kriminální, se objeví na místě prvního příspěvku zpravodajské relace. Většina kriminálních zpráv – „otvíráků“, jak se první příspěvek zpravodajské relace v novinářském žargonu nazývá, pochází z Televizních novin televize Nova (25 zpráv z celkových 26). Témata objevující se v prvním příspěvku zpravodajské relace odpovídají výše popsaným zpravodajským hodnotám podle Jewkesové (Jewkes, 2004): vražda se specifickým aspektem zvyšující jeho mediální atraktivitu (vražda dítěte: „Z vraždy Elišky policie obvinila jejího příbuzného“; nájemná vražda: „Nájemný zabiják si vraždu rozmyslel“; kauza s bizarními okolnostmi: „Vrah ezotericky se oběsil“); jiný závažný skutek, kde je (potenciální) obětí dítě: „Rodiče podezírají, že točili s dětmi erotická videa“; kriminální kauza s charakterem obecného ohrožení: („Kyanidová hrozba v Česku“; případ s pančovaným alkoholem: „Jedovatý alkohol je stále mezi námi“; případy „vybrždování“ aut na silnicích: „Další hazardér vybržďoval kamion“; nehoda, kde se řeší trestní odpovědnost: „Lanovka smrti“); propojení kriminální kauzy s politikou („Bývalý senátor Novák se chystá na svobodu“ anebo na ČT jediná kriminální zpráva z výběru, která se stala „otvírákem“: „Případ Nagyová k soudu“).

Tabulka 21: Pořadí zprávy (údaje v %, N=498)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
První zpráva v relaci	0,7	7,2**	5,2
Jiné pořadí	99,3**	92,8	94,8
Celkem	100,0	100,0	100,0

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Důležitou charakteristikou také je, v jaké fázi bývá o kriminalitě nejčastěji informováno. V celkovém souboru se ve zpravodajských relacích nejvíce objevují trestné činy bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení skutku, což se vzhledem k významné zpravodajské hodnotě aktuálnosti dalo předpokládat. V četnosti následují skutky ve fázi pokračujícího vyšetřování, dále ve fázi pokračujícího soudního řízení a vynesení pravomocného nebo nepravomocného rozsudku. Přibližně desetiina zpráv zmiňuje trestné činy, které se odehrály ve vzdálenější minulosti. Většinou jsou připomínány v souvislosti s podobným skutkem, který se aktuálně stal, anebo v souvislosti s novými skutečnostmi, které se v případě po letech objevily, s propuštěním či s podmíněným propuštěním pachatele apod. Je zřetelně vidět, že mediálně nejzajímavější jsou skutky bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení skutku – zvláště TV Nova zaměřená více než veřejnoprávní televize na diváckou sledovanost významně upřednostňuje „čerstvé zboží“.

Tabulka 22: Fáze uvedeného trestného činu (údaje v %, N=498)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
Bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení skutku	15,1	35,3***	29,1
Ve fázi pokračujícího vyšetřování	23,7	26,9	25,9
Ve fázi pokračujícího soudního řízení	21,7*	14,5	16,7
Soud (vynesení pravomocného / nepravomocného rozsudku)	8,6	9,5	9,2
Jinak (minulost apod.)	15,1	11,3	12,4
Konkrétní skutek nebyl zmíněn	15,8***	2,6	6,6
Celkem	100,0	100,0	100,0

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

III.4. Druhy kriminality a konkrétní trestné činy v televizním zpravodajství

Podle našich očekávání založených na empirické zkušenosti i výsledcích předchozích zahraničních výzkumů, nejčteněji zobrazovaným druhem kriminality byla v celkovém výběrovém souboru kriminalita násilná – zejména díky zpravodajství soukromé televize Nova, kde je významně nadhodnocenou kategorií. Ve zpravodajství veřejnoprávní České televize je oproti tomu nejčteněji zobrazovanou kriminalitou kriminalita hospodářská, významně více tak informuje o tomto typu trestné činnosti, korupčních kauzách apod. s důrazem na jejich společenskou nebezpečnost (ve sledovaném období např. kauza Rath).

Tabulka 23: Zprávy podle druhu kriminality (údaje v %, N=498)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
Násilná	17,8	49,7***	40,0
Hospodářská	30,3***	9,2	15,7
Majetková	6,6	15,9**	13,1
Mravnostní, sexuální	2,6	1,7	2,0
Ostatní	28,3*	19,9	22,5
Nepřipadá v úvahu	14,5***	3,5	6,8
Celkem	100,0	100,0	100,0

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Následující tabulka ukazuje zajímavý vztah „mediální“ reality a „reality“ policejních statistik. Zatímco mezi policií evidovanou kriminalitou výrazně převažuje kriminalita majetková, která představuje 60 % všech policií oznámených skutků, v televizním zpravodajství je jednoznačně nejčastěji tematizována násilná kriminalita, která se věnuje 43 % příspěvků. Reálně nejobvyklejší druh kriminality, tedy kriminalitu majetkovou, v mediální reprezentaci předstihla i hospodářská kriminalita (17 %), které naplňuje zpravodajské hodnoty lépe než bagatelní majetková trestná činnost, především krádeže, krádeže vloupáním apod.

Tabulka 24: Druhy kriminality podle televizního zpravodajství a podle policejních statistik za rok 2014 – srovnání (v %)²³

	TELEVIZNÍ ZPRAVODAJSTVÍ	POLICEJNÍ STATISTIKY
Násilná	42,9	5,9
Hospodářská	16,8	10,6
Majetková	14,0	60,1
Mravnostní, sexuální	2,2	0,8
Ostatní (+zbývající)	24,1	22,6
Celkem	100,0	100,0

Zdroj: policejní statistiky evidované kriminality za rok 2014 přístupné na internetové adrese: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>

Podíváme-li se na členění podle jednotlivých trestných činů, je vidět, že atraktivita závažné násilné trestné činnosti pro mediální zobrazování se opět potvrzuje. Zatímco

23 Data týkající se televizního zpravodajství byla kvůli srovnání s policejními statistikami přepočítána bez kategorie „nepřipadá v úvahu“, tedy bez případů, kdy nešlo určit druh kriminality (příspěvky týkající se obecně bezpečnosti, vězeňské problematiky, obecně odškodnění obětí apod.). U dat z policejních statistik byla sloučena kategorie ostatní kriminalita (kam patří např. maření výkonu úředního rozhodnutí, nedovolená výroba a distribuce psychotropních látek a jedů, výtržnictví apod.) a zbývající kriminalita (např. zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky atd.).

podle policejních statistik je podíl vražd na celkové trestné činnosti 0,08 %, v televizním zpravodajství představují příspěvky s touto tematikou 24 %, tedy třístokrát více. Krádeže se na celkové evidované kriminalitě podílejí 36 % a, i když se v našem výčtu nejzobrazovanějších trestných činů umístily na druhém místě, představují pouhých „neatraktivních“ 9 %. U této banální trestné činnosti musí zafungovat ještě jiná zpravodajská hodnota – oběti musí být senior, handicapovaný či dítě, případně pachatelem mladistvý, aby se zvýšila mediální přitažlivost zprávy, jinak jde z hlediska zpravodajství o zcela bagatelní skutek. Zajímavé jsou identifikované rozdíly mezi zpravodajstvím České televize a TV Nova, které vypovídají o celkovém zaměření těchto televizních stanic. Již zakladatel britského listu Daily Mail na konci 19. století se řídil heslem „dejte mi jednu vraždu denně“ (Jirák & Köpplová, 2003) a soudobé „bulvární“ zpravodajství mu dává za pravdu. V televizi Nova je nejčetnějším tematizovaným trestným činem vražda a objevuje se zde významně častěji než v ČT. Česká televize zase významně častěji informuje o korupčních kauzách a daňových deliktech.

Tabulka 25: Konkrétní trestný čin v televizním zpravodajství (N=498)

	ČT		NOVA		CELÝ SOUBOR	
	absolutní počet	procento	absolutní počet	procento	absolutní počet	procento
Vražda	18	11,8%	102	29,5%***	120	24,1%
Krádež	5	3,3%	41	11,8%**	46	9,2%
Korupce	27	17,8%***	10	2,9%	37	7,4%
Obecné ohrožení	12	7,9%	20	5,8%	32	6,4%
Ublížení na zdraví	5	3,3%	25	7,2%	30	6,0%
Znásilnění	4	2,6%	23	6,6%	27	5,4%
Daňový delikt	15	9,9%**	12	3,5%	27	5,4%
Podvod	8	5,3%	16	4,6%	24	4,8%
Loupež	1	0,7%	22	6,4%***	23	4,6%
Ohrožení pod vlivem návykové látky	1	0,7%	18	5,2%*	19	3,8%
Porušení pravidel hospodářské soutěže a povinností při správě cizího majetku	10	6,6%**	6	1,7%	16	3,2%
Drogová kriminalita	6	3,9%	6	1,7%	12	2,4%
Zneužití pravomoci úřední osoby	7	4,6%**	3	0,9%	10	2,0%
Týrání zvířat	1	0,7%	8	2,3%	9	1,8%
Výtržnictví	2	1,3%	7	2,0%	9	1,8%
Násilí proti úřední osobě	1	0,7%	4	1,2%	5	1,0%
Zabití	0	0,0%	4	1,2%	4	0,8%
Usmrcení z nedbalosti	1	0,7%	3	0,9%	4	0,8%
Krádež vloupáním	1	0,7%	3	0,9%	4	0,8%
Maření výkonu úředního rozhodnutí	1	0,7%	3	0,9%	4	0,8%

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

III.5. Tresty a trestání v televizním zpravodajství

Ve více než polovině příspěvků není v souvislosti s konkrétní trestnou činností zmíněn trest. To souvisí především s tím, že většina příspěvků kriminálního zpravodajství se věnuje skutku bezprostředně nebo s krátkým odstupem po jeho spáchání nebo odhalení nebo ve fázi pokračujícího vyšetřování, kdy může být například zmíněno pouze, že „za tento trestný čin pachatel hrozí trest“, a mnohé příspěvky ani tento údaj neuvádějí. Příspěvků, které informují o vynesení pravomocného nebo nepravomocného rozsudku, je pouhých necelých deset procent z celkového výběru, a proto informace o trestech a trestání je v rámci televizního zpravodajství v naprosté většině hypotetická.

Tabulka 26: Zmínění trestu za trestný čin (N=498; údaje v %)

	ČT	NOVA	CELÝ SOUBOR
Trest zmíněn	23,0	42,2***	36,3
Trest nezmněn	64,5**	48,8	53,6
Nepřipadá v úvahu (zahraničí)	12,5	9,0	10,0
Celkem	100,0	100,0	100,0

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Vzhledem k tomu, že náš projekt se týká českého prostředí a české trestní politiky, další podrobnější údaje o zmíněných trestech jsme zpracovávali pouze u příspěvků z českého prostředí, nikoli u příspěvků informujících o trestných činech spáchaných, vyšetřovaných a souzených v zahraničí. S vědomím toho, že v televizním zpravodajství a v médiích obecně bývá zobrazována významně častěji závažná násilná kriminalita, jsme očekávali, že nejčastěji tematizovaným druhem trestu bude **trest odnětí svobody**, a toto naše očekávání se naplnilo. Jak je patrné z následující tabulky, trest odnětí svobody byl zmiňován téměř ve třetině všech příspěvků a počítáme-li pouze ty, které trest uváděly, trest odnětí svobody byl uveden v 82 %. Významně častěji je tematizován v televizi Nova, což vyplývá ze struktury kriminality, o které ve zvýšené míře oproti ČT informuje.

Jak již bylo zmíněno, skutečnost, že trest odnětí svobody bude ve výběru čteně zastoupen, byla pravděpodobná. Překvapivá ovšem byla minimální tematizace alternativních trestů – zanedbatelné počty uvedení **podmíněného trestu** a **peněžitého trestu**, nulová tematizace **obecně prospěšných prací (OPP)** a **trestu domácího vězení**. Trest domácího vězení přitom v roce 2010, tedy vzápětí po tom, co nový trestní zákoník vstoupil v účinnost, patřil v médiích mezi nejčastěji zmiňované legislativní změny trestního zákoníku (Scheinost, 2013). I když je třeba uvést, že mediální atraktivita tématu byla zapříčiněna především organizačními problémy při realizaci tendru na elektronické monitorování odsouzených k domácímu vězení. Trestná činnost, za kterou mohou být a bývají alternativní tresty ukládány, je pochopitelně méně závažná až bagatelní, a tedy nikoli divácky a mediálně atraktivní.

Je zřejmé, že alternativní tresty jako takové nemají dostatečný potenciál naplnění požadovaných zpravodajských hodnot, aby samy o sobě byly tematizovány. Odhlédneme-li od českého kontextu, vidíme, v jakém okamžiku se alternativní trest stává dostatečně

mediálně zajímavým. Do televizního zpravodajství pronikne zpráva o výkonu trestu domácího vězení s vyšší mírou pravděpodobnosti, pakliže se týká například svrženého egyptského prezidenta Mubaraka, který si v armádní nemocnici odpykává zbytek trestu domácího vězení za zpronevěru (TV Nova 29. 11. 2014). Obecně prospěšné práce pak nabývají na divácké a mediální atraktivitě, když je například vykonává italský expremiér Silvio Berlusconi: „*Italský expremiér a jeden z nejkontroverznějších politiků Silvio Berlusconi nastoupil veřejně prospěšné práce. V pečovatelském domě u Milána se má starat o pacienty se stařeckou demencí.*“ (ČT 1, 9. 5. 2014) Zde došlo k záměně pojmů a autor příspěvku hovoří o veřejně prospěšných pracích, ovšem ve smyslu obecně prospěšných prací. Jak bylo konstatováno v předcházející mediální analýze, k záměně obou pojmů v mediálním diskurzu dochází velmi často. Obecně prospěšné práce byly nesprávně označeny jako „veřejně prospěšné“ téměř v polovině případů (Scheinost, 2013). Z hlediska informování o alternativních trestech je pozoruhodné, že kontext, ve kterém je o OPP i trestu domácího vězení informováno, může vyznívat jako vyhnutí se „skutečnému“ trestu, tedy trestu odnětí svobody: „*Veřejně prospěšné práce si dobrovolně vybral. Jinak by za daňové úniky zůstal rok v domácím vězení. Tomu skutečnému se zatím vřdycky vyhnul.*“ (ČT 1, 9. 5. 2014)

Tabulka 27: Druhy trestů ve zpravodajství (N=498)

	ČT		NOVA		CELÝ SOUBOR	
Nepodmíněný trest	25	16,4%	123	35,5%***	148	29,7%
Podmíněný trest (dohled nezminěn)	4	2,6%	11	3,2%	15	3,0%
Peněžitý trest	2	1,3%	1	0,3%	3	0,6%
Podmíněný trest (dohled zmíněn)	0	0%	2	0,6%	2	0,4%
Obecně prospěšné práce	0	0%	0	0%	0	0%
Trest domácího vězení	0	0%	0	0%	0	0%

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Následující tabulka ukazuje, jak se struktura trestů, které jsou tematizované v televizním zpravodajství, liší od reálně uložených trestů. (V tabulce je uveden rok 2013, srovnatelné statistické údaje za rok 2014 ještě v době předání textu do tisku nebyly k dispozici.) Z tohoto srovnání zřetelně vyplývá, že zatímco reálně je nejčastěji ukládaným trestem trest podmíněný, v mediální prezentaci kriminality jednoznačně převládá nepodmíněný trest odnětí svobody, a obraz trestu tak splývá s vězením. Jak již bylo uvedeno, souvisí to s významným nadhodnocením závažné trestné činnosti v mediální prezentaci kriminality (násilná trestná činnost, závažné hospodářské trestné činy apod.). Tuto tezi potvrzuje i další tabulka, která srovnává délku nepodmíněného trestu prezentovaného v televizním zpravodajství. Zatímco mezi uloženými tresty nadpolovičně převládají krátkodobé tresty odnětí svobody do jednoho roku, v televizním zpravodajství naopak v souladu s majoritně prezentovanou trestnou činností dominují dlouhodobé tresty. Můžeme tedy shrnout, že obraz trestání a trestních sankcí v televizním zpravodajství odpovídá především nejčetněji prezentovanému dlouhodobému trestu odnětí svobody. V mediálním diskurzu pak bez velké nadsázky platí „trest rovná se vězení“.

Tabulka 28: Druhy trestů ve zpravodajství a struktura uložených trestů za rok 2013 (procenta za televizní zpravodajství počítaná pouze z příspěvků, kde byl trest zmíněn)

	TELEVIZNÍ ZPRAVODAJSTVÍ		ULOŽENÉ TRESTY (r. 2013)	
Nepodmíněný trest	148	81,8%	8 579	11 %
Podmíněný trest	17	9,4%	57 465	73,4%
Peněžitý trest	3	1,7%	2 491	3,2%
Obecně prospěšné práce	0	0%	6 746	8,6%
Trest domácího vězení	0	0%	177	0,2%

Zdroj dat o uložených trestech: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Tabulka 29: Délka nepodmíněného trestu ve zpravodajství a podle uložených trestů v r. 2013

	TELEVIZNÍ ZPRAVODAJSTVÍ		ULOŽENÉ TRESTY (r. 2013)	
Do 1 roku včetně	5	3,6%	4694	54,7%
1–5 let celkem	34	24,8%	3332	38,8%
5–20 let včetně	69	50,4%	553	6,4%
Výjimečný trest	29	21,2%	2	0,02%
Celkem	137	100,0%	8579	100%

Dalším aspektem, který jsme v rámci kriminálního zpravodajství sledovali, byla přítomnost komentářů expertů. Nejčastěji se k prezentovaným kauzám vyjadřovali policisté (nebo policejní mluvčí), kteří se objevili ve třetině příspěvků z našeho výběru. S odstupem je ve frekvenci komentářů následují státní zástupci, advokáti a soudci. Minimálně jsou v mediálním diskurzu prezentováni zástupci vězeňství a překvapivá byla absence zástupců Probační a mediační služby. V našem poměrně obsáhlém náhodném výběru zpravodajských relací nebylo o činnosti Probační a mediační služby v souvislosti s prezentovanou kriminalitou vůbec informováno. V analýze tisku realizované v roce 2010, tedy vzápětí po tom, co nový trestní zákoník vstoupil v účinnost, se zástupci PMS opakovaně vyjadřovali k tématu realizace nově zavedeného trestu domácího vězení. Téma i přítomnost expertů z této instituce bývají a jistě v budoucnu budou oživeny v souvislosti se změnami a novinkami týkajícími se elektronického monitoringu. Zajímavá je také skutečnost, že v TV Nova se ve významně vyšším podílu příspěvků objevují policisté, ČT zase významně častěji oslovuje státní zástupce. To je způsobeno zaměřením komerční Novy na aktuální skutky, bezprostředně nebo s krátkým odstupem po jejich spáchání nebo odhalení a orientací České televize na další vývoj skutků ve fázi pokračujícího vyšetřování nebo pokračujícího soudního řízení.

Tabulka 30: Komentář k tématu – experti (N=498)

	ČT		NOVA		CELÝ SOUBOR	
Policista	26	17,1 %	130	37,6 %***	156	31,3 %
Státní zástupce	26	17,1 %***	22	6,4 %	48	9,6 %
Advokát	19	12,5 %	29	8,4 %	48	9,6 %
Soudce	15	9,9 %	23	6,6 %	38	7,6 %
Pracovník Vězeňské služby	2	1,3 %	3	0,9 %	5	1,0 %
Jiný expert	35	23,0 %***	28	8,1 %	63	12,7 %

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zajímalo nás také implicitní hodnocení práce jednotlivých zúčastněných institucí. Zmínky o nich jsme zaznamenávali na pětibodové škále od 1 (velmi pozitivně) po 5 (velmi negativně), přičemž výrazně negativní ani pozitivní kontext v souvislosti s prezentací sledovaných institucí nebyl zaznamenán. Nejčastější byla u všech institucí neutrální prezentace nebo o nich bylo informováno ve spíše pozitivních souvislostech. Nejpozitivněji je ze sledovaných institucí prezentována policie, což může být způsobeno tím, že Policie ČR je pro novináře majoritním zdrojem informací, a také tím, že v optice veřejnosti policie nejvíce stojí na straně potenciální oběti trestného činu (Roberts & Hough, 2005; Tomášek, 2010). Nejnegativnější prezentace vězeňství je zase ovlivněna informováním v souvislosti s problematickými kauzami (dozorci souzení za „lynčování“ obviněného z pedofilní vraždy; uprchlý vězeň apod.) V prezentaci jednotlivých institucí se neprokázaly významné rozdíly mezi Českou televizí a TV Nova.

Tabulka 31: Hodnocení práce institucí (průměrné hodnoty na škále 1 velmi pozitivně – 5 velmi negativně)

	Průměr	N	Spíše pozitivně	Neutrálně	Spíše negativně
Policie	2,60	151	41,1 %	57,6 %	1,3 %
Soud	2,80	75	24,0 %	72,0 %	4,0 %
Státní zastupitelství	2,94	36	25,0 %	55,6 %	19,4 %
Vězeňská služba	3,10	10	30,0 %	30,0 %	40,0 %

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Často se v rámci zpravodajství ke konkrétnímu skutku vyjadřují kromě expertů také laici, nějakým způsobem zainteresovaní do inkriminovaného dění. Laické „komentáře“ významně častěji oslovují zpravodajci televize Nova, diváčkou atraktivitu příspěvku samozřejmě zvyšuje přítomnost očitého svědka, lidí z okolí oběti či pachatele nebo dokonce přítomnost oběti či pachatele samotného. Ve zpravodajství TV Nova se tyto skupiny osob vyskytují v 48,3 % příspěvků o kriminalitě, v České televizi je to méně, 31,6 %. TV Nova jako komerční televize významně častěji oslovuje svědky, lidi z okolí pachatele i příbuzné oběti. Zajímavým aspektem zobrazování kriminality je, že nejčastějšími aktéry, kteří kromě expertů vyjadřují své stanovisko, anebo jsou k tomu alespoň vyzváni, jsou pachatelé prezentovaného skutku (jsou přítomní ve 14 % všech

příspěvků). Nelze nezmínit, že je to o něco častěji, než prezentace oběti trestného činu, která je přítomna v 9 % příspěvků. Sečteme-li ještě oslovené příbuzné a osoby z okolí těchto aktérů, je zřejmé, že míra vah mediální pozornosti se naklání spíše na stranu pachatelů (22,7 % u pachatelů proti 15,6 % u obětí).

Tabulka 32: Komentář k tématu – další osoby (N=498)

	ČT		NOVA		CELÝ SOUBOR	
Pachatel	25	16,4%	44	12,7%	69	13,9%
Znalec prostředí	14	9,2%	40	11,6%	54	10,8%
Svědék	3	2,0%	44	12,7%***	47	9,4%
Oběť	7	4,6%	39	11,3%*	46	9,2%
Známy pachatele	1	0,7%	23	6,6%**	24	4,8%
Příbuzný pachatele	3	2,0%	17	4,9%	20	4,0%
Příbuzný oběti	0	0	16	4,6%**	16	3,2%
Známy oběti	2	1,3%	14	4,0%	16	3,2%
Jiná osoba	5	3,3%	4	1,2%	9	1,8%

* p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

III.6. Závěry

V této analýze jsme se pokusili v základních charakteristikách zmapovat, jakým způsobem je zobrazována kriminalita a trestní sankce v hlavních televizních zpravodajských relacích, tedy v jednom z dominantních informačních zdrojů o kriminalitě pro laickou veřejnost. Analýza jejich mediálního obrazu může přispět například k relevantnímu sociologickému vysvětlení obav z kriminality, punitivního naladění ve společnosti, laického přístupu k trestání a k trestní politice. V rámci projektu Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí jsme tak navázali na analýzu bezprostřední mediální reakce na legislativní změny spojené s novým trestním zákoníkem. Zatímco zahraniční kriminologické studie se tématu mediální prezentace kriminality a jejího sankcionování hojně věnují, v českém prostředí jde o téma nepříliš zpracované.

Naše analýza potvrzuje výsledky obdobných zahraničních studií, které dokládají, že téma kriminality, její kontroly a jejího trestání je atraktivním objektem zájmu médií. Příspěvky týkající se kriminality, trestné činnosti a obecně bezpečnosti tvoří přes dvacet procent příspěvků v televizním zpravodajství, přičemž nejčastěji zobrazovaným druhem kriminality je kriminalita násilná. Násilná kriminalita je obsahem 43 % příspěvků kriminálního zpravodajství, zatímco v policejních statistikách na ni připadá necelých 6 %. Podíváme-li se na členění podle jednotlivých trestných činů, atraktivita závažné násilné trestné činnosti pro mediální zobrazování se opět potvrzuje. Zatímco podle policejních statistik je podíl vražd na celkové trestné činnosti 0,08 %, v televizním zpravodajství představují příspěvky s touto tematikou 24 % a jsou nejčastěji tematizovaným trestným činem.

Mediální prezentace kriminality se tak významně odlišuje od oficiálních policejních statistik, které zahrnují evidovanou kriminalitu. Mediální diskurz je determinován tím, že se zaměřuje na „netypickou“, ovšem mediálně atraktivní kriminalitu. Také prezentace

trestních sankcí je touto disproporcí mediálního zobrazování významně ovlivněna. Vzhledem k tomu, že v televizním zpravodajství a v médiích obecně bývá zobrazována významně častěji závažná násilná kriminalita, nejčastěji tematizovaným druhem trestu je trest odnětí svobody. Presentace alternativních trestů (podmíněné tresty, peněžitý trest, obecně prospěšné práce, trest domácího vězení) je minimální a alternativní trest může být tematizován také jako „uniknutí skutečnému trestu“. Je to zajímavé zjištění vzhledem k tomu, že například podle analýzy bezprostřední mediální reakce na legislativní změny, spojené s novým trestním zákoníkem v roce 2010, nově zavedené alternativní tresty – trest domácího vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – byly v médiích prezentovány kladně a s očekáváním jejich budoucího širšího uplatnění v praxi. Obraz trestání a trestních sankcí v televizním zpravodajství odpovídá především nejčteněji prezentovanému dlouhodobému trestu odnětí svobody. V mediálním diskurzu tak bez velké nadsázky platí „trest rovná se vězení“.

Byly zároveň identifikovány rozdíly mezi veřejnoprávní Českou televizí a komerční TV Nova. Komerční televize Nova, věrná imperativu divácké sledovanosti, věnuje atraktivnímu tématu kriminality více než dvojnásobně větší prostor než veřejnoprávní Česká televize. Zatímco televize Nova významně častěji zobrazuje násilnou kriminalitu, zejména vraždy jako nejčteněji tematizovaný trestný čin a věnuje se skutkům zejména bezprostředně po jejich spáchání nebo odhalení, Česká televize se významně častěji zabývá hospodářskými delikty, korupčními kauzami a trestnou činností s určitou mírou organizovanosti s odkazem na jejich společenskou nebezpečnost.

Za zmínku také stojí, že mediální pozornost v rámci televizního zpravodajství mírně upřednostňuje perspektivu pachatelů před perspektivou oběti. Procentuální rozdíl mezi vyjádřením stanoviska pachatele a osob jemu známých či příbuzných proti stanovisku oběti a osob z jejího okolí sice není nijak velký (22,7% u pachatelů proti 15,6% u obětí), ovšem může poukazovat na určité stereotypy zobrazování kriminality a zúčastněných aktérů, které by si zasloužily hlubší analýzu.

IV.

**Případová studie k trestu
domácího vězení a trestu zákazu
vstupu na sportovní, kulturní a jiné
společenské akce**

Součástí našeho výzkumu alternativních sankcí byla také analýza vybraného vzorku trestních spisů, zabývajících se případy, v nichž byl pachatelům uložen trest domácího vězení dle § 60 trestního zákoníku nebo trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dle § 76 trestního zákoníku. Celkem jsme si pro potřeby této analýzy vyžádali patnáct spisů²⁴. Tento vzorek spisů byl vybrán prostřednictvím justičního systému CSLAV. Deset analyzovaných spisů pojednávajících o případech skončených uložením trestu domácího vězení bylo vybráno náhodně ze všech takových případů, jejichž statistický list trestní byl dle systému CSLAV odeslán v roce 2011.²⁵ Zbývajících pět spisů představovalo všechny případy uložení samostatného trestu zákazu vstupu, jejichž statistické listy byly odeslány v tomtéž roce. S žádostí o zapůjčení spisů jsme se obrátili na deset okresních, respektive obvodních soudů. Konkrétně se jednalo o Okresní soudy Břeclav, České Budějovice, Mladá Boleslav, Most, Plzeň-Město, Příbram, Šumperk, Vsetín a dále Obvodní soudy pro Prahu 7 a 10. Všechny oslovené soudy naší žádosti vyhověly a zmíněné spisy nám pro potřeby analýzy zapůjčily.

Provedená analýza trestních spisů nám vzhledem k velikosti vzorku samozřejmě nemůže poskytnout ucelený přehled o problematice ukládání trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, nicméně pro získání praktických poznatků o ukládání a výkonu těchto alternativních trestů je velikost vzorku dostačující.

Údaje z analyzovaných spisů byly zaneseny do záznamových listů o více než třiceti položkách. Tyto záznamové listy byly strukturovány do několika tematických částí věnovaných stíhané trestné činnosti, průběhu trestního řízení, konečnému rozhodnutí ve věci, osobě pachatele, jakož i výkonu uloženého trestu.

IV.1. Právní kvalifikace

Trest domácího vězení byl v našem vzorku uložen za poměrně pestrou skupinu trestných činů. Konkrétně se jednalo o trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 ve stadiu pokusu, dva případy zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 2, 3 písm. b) a § 196 odst. 3 písm. b), dva případy trestného činu krádeže dle § 205 odst. 2, dva případy ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 odst. 1 a § 274 odst. 2 písm. c) v souběhu s mařením úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1, písm. a), trestný čin nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1, písm. a), jakož i nebezpečné pronásledování dle § 354 odst. 1 písm. a), b), c) v souběhu s nebezpečným vyhrožováním dle § 353 odst. 1 a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Ve zbývajících pěti případech, v nichž byl uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce již z pochopitelných důvodů nebyla škála trestných činů takto pestrá. Jednalo se o čtyři případy výtržnictví dle § 358 odst. 1 a jeden případ projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 trestního zákoníku.

24 Ustanovení § 192 odst. 2 instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 3. 12. 2001 (č. j. 505/2001 – Org.), kterou byl vydán vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, umožňuje zapůjčit IKSP soudní spisy v trestních věcech.

25 V roce 2011 bylo dle systému CSLAV odesláno celkem 234 takovýchto statistických listů

IV.2. Průběh trestního řízení

Prvotním podnětem vedoucím k trestnímu stíhání pachatele bylo v šesti případech (tj. ve 40 %) oznámení samotných poškozených, v pěti případech (tj. v 33,3 %) byl pachatel přistižen a zadržen hlídkou Policie ČR přímo při činu, ve třech případech (tj. v 20 %) bylo zahájeno trestní stíhání na základě vlastního šetření Policie ČR a v posledním případě podal trestní oznámení svědek činu.

Průměrná délka trestního řízení činila v námi analyzovaném vzorku 134 dní. V případech, v nichž byl pachatelům uložen trest domácího vězení, byla průměrná délka trestního řízení 153 dní a v případech, v nichž byl uložen trest zákazu vstupu, činila průměrná délka trestního řízení 94 dní. Nejdelší řízení trvalo 486 dní, nejkratší pak pouze 10 dní. Třináct případů (tj. 87 %) bylo pravomocně rozhodnuto do šesti měsíců. Podrobněji jsou údaje o délce trestního řízení uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 33: Délka trestního řízení

Celková délka trestního řízení	počet	%
do 3 měsíců	5	33 %
přes 3 měsíce do 6 měsíců	8	54 %
více než 6 měsíců	2	13 %
Celkem	15	100 %

Vazba byla v rámci našeho vzorku uvalena ve dvou případech. Délka vazby činila u jednoho pachatele 21 dní a u druhého 122 dní.

Ve věci samé bylo v našem vzorku rozhodováno nejčastěji trestním příkazem. Stalo se tak v deseti případech (tj. ve dvou třetinách případů). Rozsudkem bylo rozhodnuto ve zbývajících pěti případech, přičemž jeden z rozsudků byl vyhotoven jako zjednodušený písemný rozsudek za podmínek upravených v ustanovení § 314d odst. 3 trestního řádu²⁶.

Uložení trestu domácího vězení ve všech případech předcházelo vyžádání stanoviska Probační a mediační služby k možnosti uložení tohoto trestu. Tato stanoviska jsou vydávána na základě vyhodnocení informací o osobních a sociálních poměrech obviněného, jeho postoji k řešení následků trestného činu, jakož i charakteristiky průběhu kontaktu probačního úředníka s obviněným.

Průměrná délka uložených trestů domácího vězení činila v našem vzorku jedenáct měsíců. Co do výměry, byl nejdelším uloženým trestem domácího vězení trest dvouletý (s náhradním trestem odnětí svobody v trvání jednoho roku), zatímco nejkratším byl trest čtyřměsíční. U trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce činila průměrná délka uložených trestů dvacet šest měsíců. Nejdelšími tresty zákazu vstupu byly v našem vzorku dva tresty tříleté; nejkratším pak trest v trvání jednoho roku.

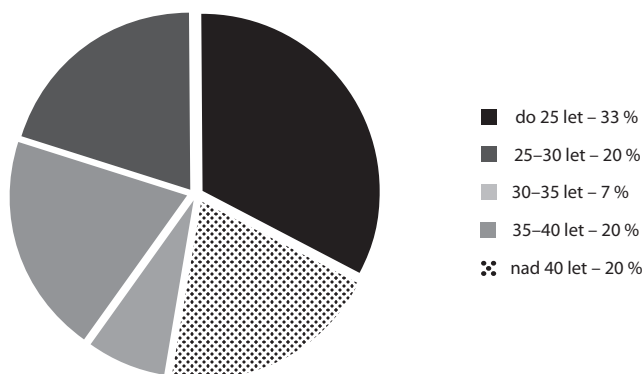
²⁶ Ve znění účinném do 31. 12. 2011.

Jako vedlejší trest byl dvěma pachatelům uložen trest zákazu činnosti dle § 73 odst. 1 trestního zákoníku spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu a jedné pachatelce trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 70 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.

IV.3. Poznatky o pachatelích

Pachatelé byli v našem vzorku téměř ve všech případech muži (93,3 %). Výjimku tvořila pouze jedna pachatelka. Co se týče věku pachatelů, nejstaršímu z nich bylo v době spáchání trestného činu 45 let, zatímco nejmladší z pachatelů byl jednadvacetiletý. Průměrný věk činil u pachatelů v našem vzorku 31 let. Procentuální zastoupení jednotlivých věkových skupin je pro přehlednost uvedeno v následujícím grafu.

Graf 11: Věková struktura pachatelů

Stranou naší pozornosti nezůstal ani rodinný stav pachatelů. Více než polovina z nich uvedla, že jsou svobodní (celkem 8 osob), tři pachatelé byli rozvedení a další tři uvedli, že žijí v družském poměru. Pouze jeden z pachatelů žil v době spáchání trestného činu v manželském svazku.

Zajímali jsme se také o socioprofesionální status pachatelů v našem vzorku. Šest z nich (tj. 40 %) bylo bez stálého zaměstnání, přičemž pouze dva byli vedeni úřady práce jako uchazeči o zaměstnání. Většina z nich uvedla, že si přivydělávají příležitostnými brigádami. Čtyři pachatelé byli zaměstnáni v dělnických profesích. Zjištěné poznatky jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 34: Socioprofesionální status

Socioprofesionální status	Počet	%
Zaměstnanec v dělnické profesi	4	26,7 %
Zaměstnanec v nedělnické profesi	1	6,7 %
OSVČ / podnikatel	1	6,7 %
Uchazeč o zaměstnání (v evidenci ÚP)	2	13,3 %
Bez zaměstnání	4	26,7 %
Student	1	6,7 %
Invalidní důchodce	2	13,3 %
Celkem	15	100,0 %

Dále jsme věnovali pozornost také dosaženému vzdělání pachatelů. Nejvyšší úroveň vzdělání představovalo v našem zkoumaném vzorku středoškolské vzdělání s maturitou, které měli tři z pachatelů (tj. 20 %). Celá třetina pachatelů, (tj. 5 osob) byla vyučena. Pouze ukončené základní vzdělání měli čtyři z pachatelů (tj. 26,7 %). U zbývajících tří pachatelů se nám ze soudních spisů úroveň jimi dosaženého vzdělání bohužel nepodařilo zjistit.

Analýzou opisů z rejstříku trestů bylo zjištěno, že významná část pachatelů (celkem 12 osob, tj. 80 %) v našem vzorku byla již v minulosti trestána. Z těchto již dříve trestaných pachatelů byli dva v minulosti trestáni pouze jednou, zatímco zbývajících deset pachatelů bylo již v minulosti trestáno vícekrát. Jeden z pachatelů byl v minulosti trestán dokonce již osmkrát. Doposud netrestáni byli pouze tři z pachatelů, kterým byl následně uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Získané poznatky o počtu předchozích odsouzení jsou podrobněji uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 35: Předchozí odsouzení pachatelů

Počet předchozích odsouzení	Počet	%
Pachatel dosud nebyl trestán	3	20,0 %
Pachatel byl již jednou trestán	2	13,3 %
Pachatel trestán 2–5x	8	53,3 %
Pachatel trestán více než 5x	2	13,3 %
Celkem	15	100,0 %

Trestnou činnost, za níž byl našim pachatelům uložen některý z výše zmíněných alternativních trestů, spáchaly téměř dvě třetiny z nich (tj. celkem 9 osob) pod vlivem alkoholu. U jediné ženy v našem vzorku byl v době páchaní trestné činnosti prokázán vliv pervitinu. Ne zcela překvapivým pak bylo zjištění, že u všech pěti trestných činů spáchaných v souvislosti se sportovními akcemi se pachatelé dopouštěli svého jednání právě pod vlivem alkoholu.

IV.4. Výkon trestů

Prostřednictvím analýzy zpráv Probační a mediační služby o průběhu výkonu uložených alternativních trestů jsme zjistili, že pět z odsouzených, jimž byl uložen trest domácího vězení, vykonávalo tento trest, aniž by bylo zjištěno porušení stanovených podmínek. Jedna z těchto odsouzených osob však uložený trest nevykonala v celé délce, neboť se na daný případ vztahovala amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013. Další tři odsouzení vykonali trest domácího vězení v celé výměře, ale byly u nich zjištěny ojedinělé případy porušení stanovených podmínek. Jeden z nich nebyl při namátkové kontrole probačních úředníků přítomen na uvedené adrese a u dalšího z odsouzených bylo při namátkové kontrole dechovou zkouškou zjištěno požívání alkoholických nápojů, ačkoliv mu bylo soudem uloženo přiměřené omezení spočívající v povinnosti zdržet se požívání alkoholu. V posledním případě oznámil porušení podmínek výkonu trestu sám odsouzený. Zbývajícím dvěma odsouzeným osobám byl trest domácího vězení pro neplnění podmínek jeho výkonu přeměněn na náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody. U odsouzených k trestu domácího vězení bylo tedy porušení stanovených podmínek zjištěno v polovině případů. Vzhledem ke způsobu kontroly výkonu tohoto trestu však nelze zcela vyloučit, že k porušení podmínek nemohlo dojít také v dalších případech.

V porovnání s výše zmíněnou skupinou odsouzených k trestu domácího vězení, přistupovali pachatelé, jimž byl v rámci našeho vzorku uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce k výkonu jim uloženého trestu přece jen o poznání svědomitěji. Tři z nich vykonali trest v celé délce, aniž by bylo zjištěno porušení uložených povinností dle probačního plánu. U dalšího z odsouzených rozhodl soud na jeho žádost o podmíněném upuštění od výkonu zbytku uloženého trestu. U posledního z odsouzených se nám ze spisu nepodařilo získat informace o výkonu uloženého trestu, neboť byl zanedlouho odsouzen pro jinou trestnou činnost. V rámci souhrnného trestu mu byl uložen též trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v původní výměře. Zprávy probačního úředníka o průběhu výkonu tohoto trestu jsou tak již součástí jiného trestního spisu, který nebyl součástí zkoumaného vzorku.

IV.5. Kazuistiky

Pro lepší představu o případech zahrnutých ve zkoumaném vzorku jsme se rozhodli popsat několik z nich podrobněji. Jedná se o tři případy, v nichž byl uložen trest domácího vězení a tři případy, v nichž byl pachatelům uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Kauza č. 1

V polovině června 2011 podal Okresní státní zástupce v B. k příslušnému soudu návrh na potrestání J. G. (24) pro pokus přečinu ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 trestního zákoníku a pro přečin výtržnictví dle § 358 odst. 1 trestního zákoníku. Pan J. G. dostal od svého strýce litr domácí slivovice, kterou následně popíjel spolu s přáteli. Později téhož večera se rozhodli navštívit dalšího z přátel, který bydlel v nedaleké obci D. V jeho bytě pak zmíněnou láhev dopili a vydali se na cestu zpět domů. V chodbě domu uviděli muže spícího na sedačce a domnívali se, že jde o bezdomovce pobývajícího v domě

neoprávněně. Tímto mužem byl poškozený D. M. (40), který zde čekal na svou známou. J. G. vyzval poškozeného D. M. k opuštění domu a ten tak učinil. Před domem následně došlo k jejich vzájemné potyčce, při níž J. G. udeřil poškozeného opakovaně pěsti do obličeje. Poškozený následně přivolal hlídku Policie ČR, která na místo přivolala vozidlo záchranné služby, neboť D. M. utrpěl při potyčce tržné poranění v obličeji, krvácel a stěžoval si na bolest hlavy. Lékař záchranné služby rozhodl o převozu poškozeného na urgentní příjem nemocnice v B., kde byl následně ošetřen. Po ošetření odmítl D. M. hospitalizaci, která mu byla ošetřující lékařkou doporučována, a odešel domů.

Věc byla Policií ČR původně kvalifikována jako přestupek proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1, písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, nicméně později došlo ke změně právní kvalifikace skutku. Koncem srpna 2011 byl J. G. samosoudcem Okresního soudu v B. shledán vinným a odsouzen trestním příkazem k trestu domácího vězení v trvání deseti měsíců. Dle ustanovení § 60 odst. 3 trestního zákoníku byla obviněnému uložena povinnost zdržovat se v místě jeho bydliště, a to ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech od 18:00 do 5:00 hodin, pokud by mu v tom nebránily důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání či poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku onemocnění. Podle § 61 odst. 1 trestního zákoníku byl stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání deseti měsíců pro případ, že by byl výkon trestu domácího vězení zmařen.

Ze zpráv Probační a mediační služby vyplývá, že J. G. byl v době uložení trestu nezaměstnaný a z evidence na úřadě práce byl sankčně vyřazen. Neměl pravidelné příjmy, nicméně si občas finančně vypomáhal krátkodobými brigádami nebo sběrem železného šrotu. Při konzultaci s probačním úředníkem připustil, že udělal chybu pod vlivem alkoholu a domnívá se, že kdyby byl střízlivý, k výše popsanému incidentu by vůbec nedošlo. Projevil též přání omluvit se poškozenému D. M. Uložený trest domácího vězení vykonával v rodinném domku svých rodičů, s nimiž žil ve společné domácnosti. Během doby výkonu trestu domácího vězení bylo probačními úředníky zjištěno jedno porušení podmínek výkonu uloženého trestu. Odsouzený svou nepřítomnost vysvětlil opožděným návratem z M., kde brigádně pracoval na stavbě. J. G. byl probačním úředníkem důrazně poučen o podmínkách výkonu domácího vězení a slíbil, že se porušení stanovených podmínek již nebude opakovat. Při všech dalších namátkových kontrolách probačních úředníků byl již odsouzený vždy zastížen v místě svého bydliště. Po vykonání uloženého trestu domácího vězení byla usnesením Okresního soudu v B. na základě ustanovení § 152 odst. 1 písm. d) a § 155 odst. 2 trestního řádu uložena odsouzenému povinnost nahradit státu náklady spojené s výkonem trestu ve výši 15 300 Kč.

Kauza č. 2

Rozsudkem Okresního soudu v P. z 1. února 2011 byl obžalovaný K. P. (46) uznán vinným ze spáchání přečinu zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákoníku. Tohoto činu se dopustil tím, že od října 2009 do září 2010 s výjimkou několika dílčích splátek neplnil svou zákonnou vyživovací povinnost vůči svému nezletilému synovi J. P. (14), v důsledku čehož dlužil na výživném částku ve výši 21 800 Kč. Dle popisu z rejstříku trestů byl K. P. v minulosti již šestkrát trestán, přičemž třikrát byl odsouzen za spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 213 odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb. Obžalovaný se k činu doznal a uvedl, že si je vědom své povinnosti platit

výživné, což však ve výše zmíněném období nečinil, ačkoliv měl v té době čistý měsíční příjem přibližně 9 000 Kč. Na svou obhajobu uvedl, že neměl na placení výživného dostatek finančních prostředků. Za spáchaný přečin zanedbání povinné výživy byl K. P. odsouzen k trestu domácího vězení v trvání jednoho roku a sedmi měsíců spočívající v povinnosti zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního volna a pracovního klidu po celý den a v pracovních dnech v době ranní směny od 19:00 do 3:45 hodin a v době odpolední směny od 24:00 do 6:30 hodin. Náhradní trest byl dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního zákoníku stanoven ve výměře jednoho roku. Zároveň byla obžalovanému dle § 60 odst. 4 trestního zákoníku uložena povinnost, aby v době trestu domácího vězení zaplatil dlužné výživné a dále řádně platil běžné výživné. Ze zpráv probační úřednice vyplývá, že bylo v průběhu výkonu trestu provedeno sto sedm namátkových kontrol, při nichž nebylo zjištěno žádné porušení uložených povinností. Od srpna do listopadu 2012 byl odsouzený zařazen do pilotního provozu systému elektronického monitoringu. Uložený trest vykonal v celé jeho délce a zároveň v jeho průběhu splácel dlužné výživné, pročež lze konstatovat, že účelu trestu bylo v tomto případě s největší pravděpodobností dosaženo.

Kauza č. 3

V pondělí 2. května 2011 zpozoroval po deváté hodině ranní pan R. P. z okna svého bytu v L. neznámého muže, jak směrem k lesu přehazuje přes plot z areálu sběrných surovin pokroucené kovové trubky a následně je uschovává v lesním porostu. Svědek R. P. na toto počínání upozornil svou sousedku D. Š., která v neznámém muži poznala svého bývalého spolužáka A. Š. (22) z L. O celé události vyrozuměli telefonicky pracovníka sběrných surovin pana S. H., který se dostavil na místo a telefonicky vše oznámil na obvodním oddělení Policie ČR ve V. B. Přivolaná policejní hlídka provedla ohledání místa nálezu včetně fotodokumentace. Poté si odcizené věci převzal pracovník sběrných surovin a provedl za přítomnosti policistů jejich převážení. Konkrétně se jednalo o 38 kg mosazných trubek a měděnohliníkový chladič vážící 20 kg. A. Š. byl následně předvolán na obvodní oddělení Policie ČR ve V. B. k podání vysvětlení, v němž se ke svému jednání přiznal. K činu jej dle jeho slov motivovala naléhavá potřeba peněžních prostředků na zaplacení nájmu. Po uschování odcizeného materiálu v lese odešel domů, ale na místo se vrátil téhož dne večer. Když uschované věci nenalezl, nevěnoval již dále celé záležitosti pozornost. Závěrem svého vysvětlení dodal, že se hodlá panu S. H. omluvit a vyrovnat způsobenou škodu, nicméně tak zatím neučinil z důvodu studu.

Dle zprávy probačního úředníka neměl A. Š. stálé zaměstnání a pouze příležitostně si brigádně přivydělával na stavbách. Spolu se svou družkou žili z rodičovské podpory. Z popisu rejstříku trestů bylo zjištěno, že byl A. Š. v minulosti již pětkrát pravomocně odsouzen, z toho dvakrát jako mladistvý. Naposledy mu byl rozhodnutím Okresního soudu v Č. K. uložen v dubnu 2011 souhrnný podmíněný trest odnětí svobody s dohledem ve výměře tří let se zkušební dobou v délce čtyř let.

Počátkem srpna 2011 byl A. Š. odsouzen trestním příkazem k trestu domácího vězení na dobu deseti měsíců a zároveň mu bylo dle § 60 odst. 4 trestního zákoníku uloženo, aby během výkonu tohoto trestu vedl řádný život, zejména aby se nedopustil další trestné činnosti. Pro případ, že by byl výkon uloženého trestu zmařen, byl stanoven též náhradní

trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců. Trest domácího vězení vykonával v bytě, který sdílí se svou družkou a jejich dcerou. Probační úředníci vykonali v průběhu tohoto trestu celkem padesát čtyři namátkových kontrol ve zmíněném obydlí, při nichž byl odsouzený A. Š. vždy přítomen. Během výkonu trestu domácího vězení se mu dokonce podařilo nalézt zaměstnání. Těsně před vykonáním trestu v celé jeho délce byla však Probační a mediační služba informována odsouzeným i obvodním oddělením Policie ČR, že se měl o dva měsíce dříve dopustit další krádeže železného šrotu. Usnesením Okresního soudu v Č. K. byla odsouzenému A. Š. po vykonání desetiměsíčního trestu domácího vězení uložena povinnost uhradit částku 15 300 Kč jako náhradu nákladů spojených s jeho výkonem.

Kauza č. 4

Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Š. podal počátkem července 2011 k Okresnímu soudu tamtéž obžalobu na J. R. (23) pro přečin výtržnictví dle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, kterého se měl dopustit tím, že dne 23. ledna 2011 v průběhu hokejového utkání mezi celky HC Š. a HC Z. P. vykřikoval spolu s dalšími osobami vulgární nadávky na adresu fanoušků a hráčů HC Z. P. Když byl pro toto chování napomínán pořadatelem M. K. (18), strčil do něj oběma rukama tak prudce, až pořadatel upadl ze schodů na záda. Při dopadu se M. K. udeřil do hlavy, čímž mu vznikl otok bez nutnosti lékařského ošetření. V důsledku tohoto jednání obviněného J. R., jakož i jednání dalších diváků, muselo být hokejové utkání na několik minut přerušeno. Následně byl J. R. zadržán příslušníky Policie ČR a převezen na Obvodní oddělení v Š., kde byla provedena dechová zkouška, při níž bylo zadržnému pomocí měřicího přístroje Dräger naměřeno 0,51 promile alkoholu. K celému incidentu se J. R. odmítal jakkoliv vyjádřit.

15. července 2011 shledala samosoudkyně Okresního soudu v Š. obviněného J. R. vinným a trestním příkazem jej odsoudila dle § 76 odst. 1, 2 a 3 trestního zákoníku, s přihlédnutím k § 314e odst. 2 trestního řádu a se zřetelem na § 358 odst. 1 trestního zákoníku k trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v trvání dvou let. Na základě tohoto trestního příkazu byl probačním úředníkem stanoven odsouzenému probační plán spočívající v zákazu vstupu na všechna utkání ledního hokeje a fotbalu, konající se na území České republiky. Odsouzenému byla též stanovena povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi na osobní konzultace v dojednaných termínech.

Po vykonání poloviny uloženého trestu požádal J. R. Okresní soud v Š. o prominutí zbytku uloženého trestu. V odůvodnění této žádosti poukázal na skutečnost, že doposud tento trest řádně dodržoval, plnil veškerá nařízení probačního úředníka a dosavadním trestem se dostatečně poučil. Také probační úředník ve své zprávě potvrzuje, že z jeho strany nejsou k plnění uloženého trestu žádné připomínky, neboť odsouzený po celou dobu plnil probační plán řádně a dodržoval i harmonogram kontaktu s Policií ČR. Z opisu rejstříku trestů bylo dále zjištěno, že J. R. již nebyl znovu soudně trestán. S ohledem na výše uvedené skutečnosti rozhodl koncem ledna 2013 soud usnesením ve veřejném zasedání na základě ustanovení § 350j trestního řádu, že u odsouzeného J. R. podmíněně upouští od výkonu zbytku trestu zákazu vstupu na sportovní akce a dle § 89 odst. 1 mu stanovil zkušební dobu v trvání jednoho roku. Po uplynutí zkušební doby soud na základě ustanovení § 83 odst. 1 trestního zákoníku vyslovil, že se odsouzený osvědčil, neboť v průběhu zmíněné doby vedl řádný život.

Počátkem května 2010 byl na hlavním nádraží v O. po vystoupení z vlaku, který přivážel fanoušky fotbalového klubu AC S. P. zachycen kamerou TV N. muž vztyčující pravou ruku s nataženými prsty nad úroveň ramen k nacistickému pozdravu. O tři dny později byl tentýž muž spatřen na fotbalovém utkání AC S. P. vs. FC S. jak krátce před skončením prvního poločasu povstal, předpažil pravou ruku pohybem od prsních svalů směrem před sebe, kdy ruka byla otočena dlaní k zemi, ruku vztyčil nad úroveň ramen a zvolal „Sieg Heil“. Při tomto jednání byl muž zachycen na videozáznam pořizovaný na fotbalovém stadionu operativní skupinou Policie ČR.

Posléze byl muž policisty ztotožněn jako M. J. (39). Ten se již v rámci přípravného řízení plně doznal a k celé věci uvedl, že v O. měl trochu upito a tak se kolem panující atmosférou nechal vyprovokovat k tomu, že do kamer přítomných novinářů tzv. zahajloval. Ve svém vysvětlení zdůraznil, že je to pro něj naprosto bezobsažné gesto. Na fotbalovém utkání AC S. P. s FC S. pak údajně mávnutím ruky před sebe odpovídal na zvolání vedle sedícího muže „Sieg Heil“. To však podle něj nelze označit za plnohodnotné hajlování. M. J. prohlásil, že není a v minulosti ani nikdy nebyl příznivcem nebo členem jakéhokoliv uskupení, které by vykazovalo známky nacismu či fašismu. Připustil však, že udělal hloupost a velmi toho lituje.

Státní zástupce Obvodního státního zastupitelství pro P. 7 podal koncem srpna 2010 na pana M. J. obžalobu pro přečin projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 trestního zákoníku. Hlavní líčení se konalo bez přítomnosti obžalovaného. Ten se sice do budovy Obvodního soudu opožděně dostavil v doprovodu neztotožněného muže, nicméně s ohledem na zřetelné ovlivnění alkoholem nebyl ani schopen sám bez doprovodu a podpory dojít do jednací síně. Reakce obžalovaného na dotazy příslušníků justiční stráže a samosoudkyně napovídaly tomu, že ovlivnění alkoholem bylo natolik výrazné, že již narušilo jeho vnímání, schopnost porozumět kladeným otázkám a také jeho vyjadřovací schopnosti.

Obvodní soud pro P. 7 konstatoval, že vina obžalovaného byla v průběhu hlavního líčení bez pochybností prokázána, obžalovaný svým jednáním naplnil všechny znaky trestného činu a toto jednání bylo právně kvalifikováno jako pokračující přečin projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 trestního zákoníku. Soud dospěl k závěru, že vzhledem k okolnostem případu, úplnému doznání obžalovaného a jím projevené lítosti je na místě uložení trestu výchovného charakteru, který by zajistil, aby se obžalovaný po určité době vyvaroval kontaktu s prostředím a osobami, které by jej mohly strhnout k opakování předmětné trestné činnosti. Proto byl obžalovanému uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívající v zákazu vstupu na všechna fotbalová utkání „A týmu“ AC S. P. na území České republiky po dobu tří let. Probační plán stanovil odsouzenému M. J. především povinnost dostavovat se v dojednaných termínech k probačnímu úředníkovi na osobní konzultace a povinnost dostavovat se v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázaných sportovních akcí na určenou služebnu Policie ČR. Probační úředník v závěrečné zprávě konstatoval, že odsouzený podmínky uloženého trestu plnil, zakázaná fotbalová utkání nenavštěvoval a nedopustil se nových skutků. Lze tedy konstatovat, že pan M. J. uložený trest vykonal řádně a účel trestu tak byl naplněn.

V polovině dubna 2011 po skončení fotbalového utkání přistoupil J. G. (21), fanoušek jednoho z fotbalových klubů, ke skupině fanoušků soupeře a začal je slovně napadat. Z této skupiny vystoupil L. N. (46) a po vzájemné slovní rozeprě se s J. G. začali napadat také fyzicky, přičemž si vzájemně uštedřili několik ran pěstí. Poté v tzv. klinči upadli na zem, kde v boji pokračovali. J. G. udeřil L. N. několikrát do obličeje a ten jej naopak opakovaně udeřil do těla. Tento konflikt ukončili až přivolání příslušníci speciální pořádkové jednotky Policie ČR, kteří za pomoci hmatů a chvatů oba fanoušky v souladu s ustanovením § 76 odst. 1 trestního řádu zadrželi a eskortovali na služebnu Policie ČR k provedení dalších úkonů. Orientační dechovou zkouškou bylo podezřelému J. G. naměřeno 1,25 promile a podezřelému L. N. dokonce 2,16 promile alkoholu. Ve své výpovědi vyjádřil J. G. politování nad tím, že se nechal k boji vyprovokovat a připustil, že jeho jednání bylo hloupé. Na základě zprávy policejního orgánu o výsledku zkráceného přípravného řízení podala obvodní státní zástupkyně pro P. 7 dle § 179c odst. 2 písm. a) trestního řádu k příslušnému soudu návrh na potrestání zmíněných podezřelých. Trestním příkazem byl následně J. G. uznán vinným ze spáchání přečinu výtržnictví podle ustanovení § 358 odst. 1 trestního zákoníku a odsouzen k trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dle § 76 odst. 1, odst. 3 trestního zákoníku spočívající v zákazu vstupu na veškeré zápasy první české fotbalové ligy organizované a pořádané Českomoravským fotbalovým svazem – 1. Gambrinus ligy a veškeré zápasy Poháru ČMFS (resp. FAČR) v trvání jednoho roku. Probační plán také stanovil odsouzenému povinnost dostavit se na místní oddělení Policie ČR Z. během vybraného utkání. Odsouzený J. G. stanovený zákaz dodržoval a v rámci výkonu trestu se jednou dostavil na výše uvedené policejní oddělení. Častější docházka na toto oddělení nebyla odsouzenému stanovena, neboť s přihlédnutím k specifikům případu (odsouzený byl studentem střední školy a v průběhu výkonu trestu se připravoval na maturitní zkoušky) u něj probační úřednice neshledala riziko porušení stanoveného zákazu. Odsouzený po dobu výkonu trestu spolupracoval s probační úřednicí dojednaným způsobem a nedopustil se v této době žádné další protiprávní činnosti.

IV.6. Závěrečné shrnutí

Na základě analýzy našeho rozsahem nevelkého vzorku soudních spisů můžeme předpokládat, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložený samostatně pro trestné činy spáchané v souvislosti s účastí na takových akcích se zvláště pro prvotrestané osoby jeví vhodným a při řádném výkonu na základě vhodně koncipovaného probačního plánu povede s velkou mírou pravděpodobnosti ke splnění jeho účelu. Za podstatnou výhodu trestu zákazu vstupu oproti jiným alternativním trestům lze nepochybně považovat jeho zacílení na konkrétní oblast života pachatele, v níž došlo ke spáchání trestného činu. Instituty blížíci se svou podstatou trestu zákazu vstupu na sportovní akce jsou ostatně využívány též v zahraničí²⁷ jako účinný nástroj k potírání diváckého násilí či různých forem extremismu.

²⁷ podrobněji viz příloha č. 1

Naproti tomu u trestu domácího vězení i přes nezanedbatelné úsilí probačních úředníků provádějících namátkové kontroly není v současnosti možné plně kontrolovat dodržování jeho výkonu, což u některých odsouzených může vyvolávat přesvědčení, že se lze povinností vyplývající z uloženého trestu úspěšně vyhýbat. S touto skutečností pak souvisí také neochota soudců ukládat tento trest častěji. V podobném smyslu se již dříve vyjadřovali k této problematice také respondenti z řad soudců, státních zástupců a probačních úředníků, které jsme oslovili v rámci expertního dotazníkového šetření v předchozí fázi řešení našeho výzkumného úkolu (Scheinost, Háková, Rozum, Tomášek, & Vlach, 2014). Zefektivnění kontroly výkonu tohoto trestu lze však do budoucna předpokládat teprve se zavedením systému elektronického monitoringu odsouzených.

V.

Trestní politika očima vězňů

Spektrum pohledů na sankční politiku bylo kromě názorů zainteresovaných odborníků a veřejnosti doplněno i o sondu do názorů osob, odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a v čase výzkumu si odpykávajících tento trest v zařízeních Vězeňské služby ČR. Autoři výzkumu považovali za užitečné alespoň do určité míry zjistit, jak sankční politiku vnímají ti, vůči kterým je bezprostředně uplatňována, tedy její „recipienti“.

V.1. Výzkumný vzorek

Základní otázkou bylo, jak určit a vybrat výzkumný vzorek vzhledem k tomu, že velikost vězeňské populace je proměnlivá, resp. dlouhodobě rostoucí, a charakteristiky, které jsou pro vězeňskou populaci významné, se zčásti liší od obvyklých znaků, podle nichž se např. kvótním výběrem vybírá vzorek běžné populace.

Vzhledem k tomu, že pro plnou reprezentativnost vzorku ve vztahu k základnímu souboru, tj. k celku vězeňské populace, by kromě jeho rozsahu bylo nutné respektovat i řadu dalších znaků (nejen např. pohlaví a věk, ale i trestný čin, za nějž byli odsouzeni, délku trestu, zařazení do typu věznice, zda jde u odsouzeného o recidivu, penologickou recidivu atd.) a také nezbytný souhlas respondenta se zapojením do výzkumu, bylo rozhodnuto provést šetření jako orientační sondu na vzorku vybraném záměrným výběrem omezeného počtu respondentů vybraných podle znaků pohlaví a typu věznice, ve které se nacházejí, s tím, že ve vzorku budou částečně nadreprezentovány ženy a vězni budou vybráni z typu věznic, v nichž je soustředěna největší část vězeňské populace, tj. z věznic s dozorem a věznic s ostrahou.

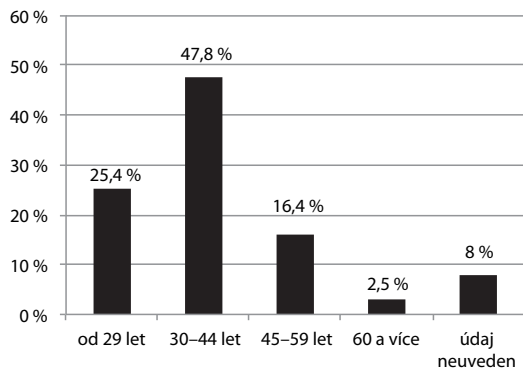
V červenci roku 2013, kdy byla výzkumná sonda připravována, se nacházelo ve vězení cca 16 300 osob. Z toho se jednalo o 14 000 osob ve výkonu trestu (po odečtení obviněných ve výkonu vazby a chovanců v detenčních ústavech). Po odečtení cizích státních příslušníků (v počtu odsouzených jich bylo na 900), kteří v rámci tohoto výzkumného projektu nebyli prioritním předmětem zájmu, a mladistvých, kteří ve výkonu trestu tvoří celkem zanedbatelnou část (v době přípravy sondy se jednalo o 74 mladistvých), činil tedy rozsah základního souboru odsouzených českých občanů bez mladistvých zhruba 13 000 osob, z toho cca 780 žen. V době přípravy výzkumu tedy ženy tvořily 6 % populace odsouzených, resp. základního souboru. Ve věznicích s dozorem se nacházelo 31 % odsouzených, ve věznicích s ostrahou 59 % odsouzených, tj. dohromady 90 % populace odsouzených.

Jako potřebný minimální rozsah výzkumného vzorku byl stanoven počet 150 respondentů (tj. o něco více než 1 % základního souboru) s tím, že podle možností a konkrétní situace ve vybraných věznicích může být tento počet navýšen. Pokud jde o konkrétní výběr odsouzených jako respondentů, bylo dohodnuto s vedením příslušných věznic, aby v zájmu co nejmenšího ovlivňování výběru respondentů do vzorku byli pro zodpovězení dotazníku vybráni vždy všichni vězňové z jednoho konkrétního oddělení (s dozorem nebo s ostrahou) s výjimkou nemocných, aktuálně nepřítomných nebo těch, kteří s účastí na výzkumu nesouhlasili. Těchto výjimek bylo ale dle sdělení vězeňského personálu minimum.

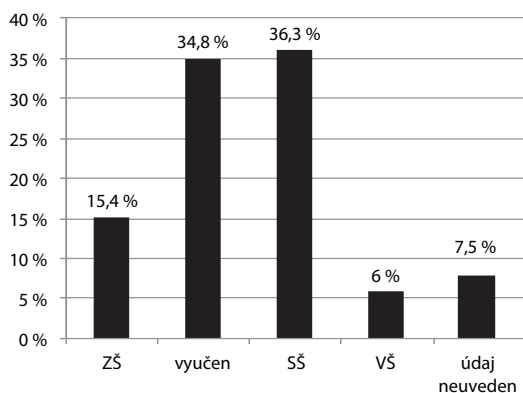
Podle takto stanovených zásad proběhl sběr dotazníků v měsících listopadu a prosinci roku 2013 ve věznicích Pankrác (74 respondentů), Vinařice (41 respondentů), Ruzyně (65 respondentů) a ve věznici pro ženy ve Světlé nad Sázavou (21 respondentek). Celkem tedy dotazník zodpovědělo 201 respondentů, z toho 10,5 % žen. Tento rozsah postačuje pro orientační stanovení základních tendencí zjištěných v názorech vězňů; není ovšem dostatečný pro spolehlivé statistické zjišťování vztahů mezi proměnnými.

Charakteristiky výzkumného vzorku

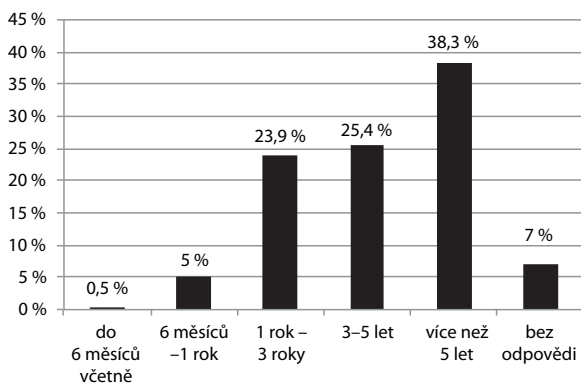
Graf 12: Věk

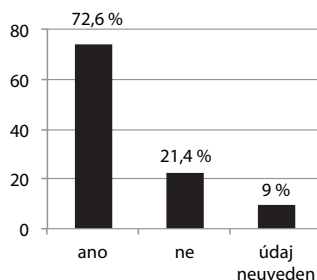
Graf 13: Vzdelání

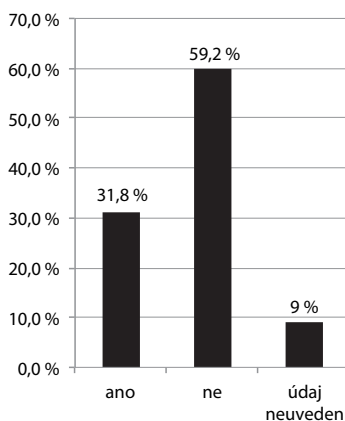
Graf 14: Délka uloženého trestu

Graf 15: Již dříve trestán

Graf 16: Aktuálně jde o první trest odnětí svobody

K charakteristikám výzkumného vzorku lze uvést, že počet respondentů, kteří údaje neuvedli, byl nižší než 10 %. Převažovali respondenti vyučení a se středním vzděláním. Téměř polovina byla ve věku 30–44 let; vězňů nad 60 let věku bylo minimum (5). Pokud jde o délku uloženého trestu, nejpočetnější byla skupina s trestem odnětí svobody nad 5 let, což odpovídá tomu, že výzkum probíhal ve věznicích s dozorem a ostrahou. Ve vzorku bylo více než 70 % již trestaných osob a u téměř 60 % už byl dříve uložen trest odnětí svobody.

Při srovnání s údaji Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2013 se charakteristiky výzkumného vzorku blíží charakteristikám celkové vězeňské populace ve znacích vězeňské recidivy a věkového složení. Ve výzkumném vzorku je cca 32 % respondentů, u nichž se jednalo o první trest odnětí svobody, v celku vězeňské populace to bylo k 31. 12. 2013 29 %. (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2013) Věkové složení odpovídá téměř přesně s tím, že ve výzkumném vzorku je mírně podhodnocena kategorie 45–59 let (ve vzorku 16 %, ve vězeňské populaci 19 %), i věková kategorie do 29 let (25 % ke 30 %).

Charakteristiky se naopak rozcházejí v údajích o délce trestu, kdy ve vzorku převažují respondenti s vyššími tresty (38 % trestů nad 5 let ve vztahu k 29 % ve vězeňské populaci dle Statistické ročenky; což je zřejmě do určité míry dáno tím, že ve vzorku nebyly zastoupeny osoby z typu vězení s dohledem), a také pokud jde o vzdělání v kategoriích základního vzdělání, vyučení i středního vzdělání, kde ve vzorku je výrazně vyšší

zastoupení středoškoláků (36 % ku reálným 10 %). Zde je ovšem pochybné, nakolik přesně respondenti odpovídali na otázku, resp. nakolik byli schopni dosažené vzdělání přesně uvést. Tento údaj je nutné brát se značnou rezervou.

V.2. Výzkumný nástroj

Jako výzkumný nástroj byl vypracován dotazník, který odsouzení vyplňovali samostatně a anonymně. Dotazník kromě identifikačních znaků obsahoval celkem 13 otázek, z nich byly tři polouzavřené a dvě otevřené. První otázka byla členěna do čtyř podotázek vztahujících se k volbě mezi nepodmíněným trestem a možnými alternativními tresty, obdobně byla členěna šestá otázka, která metodou fiktivního soudce zjišťovala názor na přiměřený trest za vybrané prezentované trestné činy.

Dotazník byl zaměřen na zjištění, zda vězni preferují alternativní tresty před trestem nepodmíněným a jakou výši alternativního trestu považují za odpovídající, názor na uplatňování trestní politiky soudy a na její přísnost, názor na přiměřenost trestů u konkretizovaných trestných činů, názor na kvalitu práce institucí zapojených do trestního řízení a přicházejících do styku s odsouzenými a na situaci, kterou budou muset odsouzení řešit po propuštění. Otevřené otázky zjišťovaly formou volné výpovědi problémy, kterým vězni čelí ve výkonu trestu a které předpokládají po propuštění (viz text dotazníku v příloze).

Srozumitelnost dotazníku byla ověřena v pilotáži provedené před vlastním sběrem se 6 respondenty ve věznici Pankrác.

Distribuce a sběr dotazníků byly provedeny vždy se skupinou vězňů z jednoho oddělení osobně členem výzkumného týmu, který byl při vyplňování dotazníku po celou dobu přítomen, účel výzkumu a dotazník vysvětlil a odpovídal na případné dotazy. Vyplnění dotazníku trvalo vězňům obvykle kolem 30 minut.

Data z výzkumu byla zpracována pomocí statistického programu SPSS.

Po vyplnění a odevzdání dotazníků následovala vždy ještě neformální diskuze, v níž mohli odsouzení volně projevit názory na problémy týkající se tématu výzkumného šetření.

V.3. Výzkumná zjištění

První otázka zjišťovala volbu odsouzených v případě možnosti volit mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody na 6 měsíců a jiným trestem, který není spojen s pobytem ve vězení a který byl přesně specifikován. Odpovědi ukazují následující tabulky.

Tabulka 36: Nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo trest domácího vězení (DV) v délce 1 roku (n=201)

	počet odpovědí	procent
NEPO trest 6 měsíců	16	8
trest DV v délce 1 roku	162	80,6
vyjde to nastejno	8	4
nevím	15	7,5
celkem	201	100

Tabulka 37: Nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo trest obecně prospěšných prací (OPP) s povinností odpracovat 100 hod. (n=201)

	počet odpovědí	procent
NEPO trest 6 měsíců	5	2,5
trest OPP v délce 100 hod.	183	91
vyjde to nastejno	2	1
nevím	11	5,5
celkem	201	100

Tabulka 38: Nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo peněžitý trest ve výši 30 tis. Kč (n=201)

	počet odpovědí	procent
NEPO trest 6 měsíců	16	8
peněžitý trest ve výši 30 tis. Kč	162	80,6
vyjde to nastejno	3	1,5
nevím	20	10
celkem	201	100

Tabulka 39: Nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo podmíněný trest s dohledem na dobu 2 let (n=201)

	počet odpovědí	procent
NEPO trest 6 měsíců	19	9,5
Podmíněný trest s dohledem na dobu 2 let	160	79,6
vyjde to nastejno	7	3,5
nevím	15	7,5
celkem	201	100

Není překvapivé, že odsouzení v dané možnosti pokaždé volili podstatně častěji alternativní trest než trest nepodmíněný; vždy alespoň v 80 %. Z tohoto hlediska je „nejpopulárnější“ trest obecně prospěšných prací, který by volilo 91 % dotázaných. Největší počet preferencí nepodmíněného trestu (leč přesto nízký – 9,5 %) je u volby mezi nepodmíněným trestem a podmíněným trestem s dohledem.

Ukázalo se, že alternativní trest by si častěji volili respondenti, odsouzení k vyšším trestům odnětí svobody (trest domácího vězení ve srovnání s odnětím svobody v délce 6 měsíců by si zvolilo 93 % respondentů s trestem odnětí svobody převyšujícím 5 let; trest peněžitý 93 % respondentů s trestem od 3 do 5 let a 94 % respondentů s trestem nad 5 let). Volbě peněžitého trestu jsou více nakloněni muži než ženy (91,5 % ku 76,5 %).

V další otázce měli respondenti uvést konkrétní výši peněžitého trestu, kterou by považovali za přiměřenou, aby nahradila 1 rok odnětí svobody.

Tabulka 40: Výše peněžitého trestu přiměřená jako náhrada jednoho roku odnětí svobody (n=201)

	počet odpovědí	procent
Do 5 000 Kč	42	20,8
5 001–10 000 Kč	13	6,5
10 001–25 000 Kč	22	10,9
25 001–50 000 Kč	64	31,8
50 001–100 000 Kč	36	17,9
více než 100 000 Kč	24	11,9
bez odpovědi	0	0
celkem	201	100

Převažují odpovědi považující za adekvátní náhradu sumu v rozmezí dvacet pět až sto tisíc korun anebo pět až padesát tisíc korun; těchto respondentů bylo pokaždé cca 49 %. Pro třicet procent vězňů by byla přijatelná částka převyšující padesát tisíc korun (pro cca 12 % i více než sto tisíc korun).

Pokud z hodnocení vyloučíme odpovědi, které zjevně otázku znevažovaly, tj. odpovědi, považující za dostatečnou náhradu částku do jednoho sta korun (kterých bylo celkem 40), je zjevné, že respondenti považující za adekvátní náhradu sumu v rozmezí dvaceti pěti až jednoho sta tisíc představují výraznou většinu vzorku (61 %).

Převažující preferenci této výše peněžitého trestu je pravděpodobně nutné interpretovat ve vztahu k sociální situaci respondentů, u nichž uvedené sumy představují zřejmě významnou částku.

Respondenti uváděli konkrétní částku; nejvíce, tj. 38, jich uvedlo výši 50 000 Kč; druhý nejvyšší počet, tj. 32, jich uvedlo 100 000 Kč. Pro zajímavost sumu 500 000 Kč uvedli 4 respondenti. Částku ve výši půl milionu a vyšší uvedlo devět respondentů, přičemž nejvyšší uvedená částka činila tři miliony.

Respondenti s vyššími tresty (nad 5 let) byli významněji zastoupeni (tvořili 60 %) mezi těmi, kteří uváděli jako adekvátní vyšší částku (nad 50 tis. Kč.).

V další otázce byla zjišťována představa o tom, jaký druh trestu ukládají naše soudy nejčastěji. Otázka byla formulována jako polouzavřená, když bylo respondentům uvedeno šest druhů trestu a možnost další odpovědi (tato možnost nebyla nikým využita).

Tabulka 41: Druh trestu, který dle názoru respondentů české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest odnětí svobody	147	73,1
trest domácího vězení	3	1,5
trest obecně prospěšných prací	4	2
podmíněně odložený trest odnětí svobody	8	4
trest zákazu činnosti	2	1
jiný, jaký	0	0
nevím, nedovedu to posoudit	37	18,4
celkem	201	100

U osob odsouzených k nepodmíněnému trestu asi není z hlediska osobní zkušenosti zcela překvapivé, že vidí jako nejčastěji ukládaný trest právě trest odnětí svobody. Ovšem vzhledem k časté předchozí kriminální kariéře by si respondenti mohli být vědomi převažujícího ukládání trestu podmíněného. Nicméně zřejmě aktuální osobní zkušenost nepodmíněného odsouzení vede k paušálnímu názoru na ukládání trestů.

Pro porovnání lze uvést, že stejná otázka byla položena v opakovaném šetření názorů veřejnosti na sankční politiku v letech 2012, 2013 a 2014. V roce 2012 téměř polovina respondentů správně uvedla, že nejčastěji ukládaným druhem trestu je v ČR podmíněně odložený trest odnětí svobody, v letech 2013 a 2014 to byla mírně nadpoloviční většina (v obou letech 52–53 %). Nepodmíněný trest jako nejčastěji ukládaný uvedlo v roce 2012 pouze 29,5 % respondentů, v roce 2013 24,8 % respondentů, v roce 2014 23,2 % respondentů (Scheinost M., Trestní sankce očima veřejnosti, 2014). Názor vězňů je tedy evidentně ovlivněn aktuálně prožívanou osobní zkušeností. Uváděné dosažené vzdělání respondentů v odpovědích na tuto otázku v podstatě nehrálo roli.

Také další otázka směřovala ke zjištění názoru na uplatňovanou sankční politiku. Odsouzení byli dotazováni na názor na přísnost trestů v trestním zákoníku.

Tabulka 42: Názor respondentů, zda jsou tresty v českém trestním zákoníku (n=201):

	počet odpovědí	procent
spíše přísné	149	74,1
přiměřené	28	13,9
spíše mírné	1	0,5
nevím, nedovedu to posoudit	23	11,4
celkem	201	100

Také zde lze přičíst výsledek na vrub prožívání osobní zkušenosti; tři čtvrtiny respondentů považují tresty obecně za spíše přísné. V tom se vězni liší od české populace velmi zásadně, protože např. podle výsledku výzkumu názorů veřejnosti na trestní politiku, který provedl IKSP v roce 2009, se ukázalo, že 57 % respondentů se domnívá, že trestní

zákon²⁸ stanovuje za trestné činy převážně příliš mírné tresty, 32 % občanů považovalo výši trestů většinou za odpovídající a pouze 2 % vidělo tresty stanovené zákonem jako příliš přísné – je tu tedy poměr 2 % ku 75 % mezi celkovou populací a nepodmíněně odsouzenými (Zeman, a další, 2011, str. 45)

I další otázka byla položena se záměrem vytvořit možnost srovnání názorů vězňů s běžnou populací. Jednalo se o názor na to, zda se tresty v průběhu posledních deseti let spíše zpřísnily nebo zmírňovaly.

Tabulka 43: Tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažných trestných činů, jako jsou vražda nebo loupež, jsou dnes (n=201):

	počet odpovědí	procent
přísnější než před deseti lety	80	39,8
zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety	48	23,9
méně přísné, než byly před deseti lety	34	16,9
nevím, nedovedu to posoudit	39	19,4
celkem	201	100

I zde se názory osob odsouzených k nepodmíněným trestům značně rozcházejí s názory veřejnosti. To, že tresty jsou nyní přísnější, si myslí spíše muži (cca 54 % respondentů mužů ku 14 % respondentek – žen). V šetření IKSP v letech 2012 a 2013 považovalo shodně tresty za přísnější vždy pouze 6,7 % respondentů z řad veřejnosti (ve srovnání s cca 40 % vězňů), zatímco za mírnější 52 % v roce 2012 a 42,9 % v roce 2013 (Scheinost M., Trestní sankce očima veřejnosti, 2014), zatímco u vězňů zastává tento názor jen cca 17 %. Přes 19 % vězňů přiznává, že tuto otázku nedovede posoudit.

Ve vztahu ke zpřísnění postihu závažných trestných činů, ke kterému v novém trestním zákoníku došlo, by se dal pohled vězňů hodnotit oproti veřejnosti jako více odpovídající skutečnosti. Lze ale mít spíš za to, že tento reálnější pohled nevychází ani tak ze znalosti rozdílu mezi předchozím trestním zákonem a novým trestním zákoníkem, ale opět ze subjektivního vnímání vlastní zkušenosti.

Souhrnně se potvrdilo, že zatímco veřejnost ve své podstatné většině hodnotí sankční politiku jako převážně mírnou, osoby odsouzené k nepodmíněným trestům hodnotí uplatňované tresty jako přísné a dále se zpřísnující s tím, že za nejčastěji ukládaný trest považují právě nepodmíněný trest odnětí svobody.

V další otázce rozčleněné do více podotázek byla zvolena metoda fiktivního soudce s tím, že respondentům byl prezentován konkrétní trestný čin a respondenti měli uvést, jaký trest by za něj uložili a v jaké výši. V podotázkách bylo prezentováno celkem šest různých trestných činů zvolených tak, aby pokryly širší spektrum trestné činnosti včetně majetkové a násilné kriminality, neplacení výživného, prodeje drog a vloupání.

28 mĕnĕn trestnĭ zĀkon Ā. 140/1961 Sb.

Kdybyste byl/a soudcem, jaký druh trestu a v jaké výši byste uložil/a v následujících případech:

Tabulka 44: Za loupežné přepadení ženy, při kterém došlo k jejímu zranění (zlomená ruka) (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	160	79,6
podmíněný trest s dohledem	9	4,5
domácí vězení	1	0,5
peněžitý trest	4	2
trest obecně prospěšných prací	1	0,5
bez odpovědi	26	12,9
celkem	201	100

Jednoznačně v téměř 80 % převažuje rozhodnutí uložit nepodmíněný trest, což lze vzhledem k popsanému trestnému činu považovat v zásadě za odpovídající. Poněkud více překvapivá je přísnost názorů na výši uloženého nepodmíněného trestu, kde se respondenti nejvíce přiklánějí k odnětí svobody v délce 5 a více let (28,4 % ze **všech** respondentů). Trest odnětí svobody v rozmezí 3–5 let včetně by uložilo 20,9 % respondentů. Téměř polovina respondentů by tedy v popsaném případě volila nepodmíněný trest převyšující tři roky odnětí svobody (a téměř 30 % trest odnětí svobody ve výměře nad pět let).

Tabulka 45: Za opakovanou menší krádež v obchodě v hodnotě věci do 300 korun (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	14	7
podmíněný trest s dohledem	23	11,4
domácí vězení	15	7,5
peněžitý trest	36	17,9
trest obecně prospěšných prací	81	40,3
bez odpovědi	32	15,9
celkem	201	100

Při rozhodování o trestu v tomto případě jednoznačně a pochopitelně převažují tresty alternativní a mezi nimi trest obecně prospěšných prací (40 %). Na druhém místě je trest peněžitý (cca 18 %), až na třetím místě trest podmíněný s dohledem (11,4 %), což by nasvědčovalo tomu, že by respondenti dávali přednost jiné „rychlé“ alternativě než podmíněnému trestu s dohledem. Mezi 14 respondenty, kteří volili nepodmíněný trest, bylo nejčastěji uváděné rozmezí do 6 měsíců odnětí svobody včetně. Mezi těmito respondenty měli převahu ti, kteří až dosud nebyli trestáni (tvořili přes 60 % respondentů, kteří by uložili nepodmíněný trest).

Jako přiměřený trest obecně prospěšných prací uváděli respondenti nejčastěji trest v rozsahu 51–100 hodin (17 % všech respondentů). Trest obecně prospěšných prací uváděli častěji muži než ženy; ženy více preferovaly podmíněný trest s dohledem. Názory

na odpovídající výši peněžitého trestu vykazovaly dost značný rozptyl. Nejčastěji byla uváděna částka v rozmezí od tisíce do pěti tisíc korun (v tomto rozpětí odpovědělo 12 % všech respondentů).

Tabulka 46: Za zpronevěru větší sumy peněz v zaměstnání (500 tisíc Kč) (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	79	39,3
podmíněný trest s dohledem	41	20,4
domácí vězení	18	9
peněžitý trest	14	7
trest obecně prospěšných prací	15	7,5
bez odpovědi	34	16,9
celkem	201	100

V tomto případě se respondenti kloní především k nepodmíněnému trestu (39,3 %), případně k trestu podmíněnému s dohledem (20,4 %). Volba dalších alternativních trestů v souhrnu nepřesahuje 24 %. Nepodmíněný trest by byl nejčastěji uložen v rozsahu 1–2 let (12,4 % všech respondentů), nicméně vyšší trest v rozmezí tří až pěti let by uložilo 9,5 % respondentů. U podmíněného trestu s dohledem by délka trestu činila nejčastěji 2–3 roky (7,5 % respondentů). U menšiny respondentů, kteří by volili peněžitý trest, se jich nejvíce (celkem 4) vyjádřilo pro trest ve výši zpronevěřené sumy (tj. 500 tis.), ale stejný počet by uložil peněžitý trest dvojnásobný, tj. ve výši 1 milionu Kč.

I zde je pohled respondentů poměrně přísný, protože nepodmíněný trest v názorech jasně převládá a také jeho preferovaná výše není zanedbatelná.

Další trestný čin byl zvolen s ohledem na jeho častou frekvenci mezi odsouzenými a také s ohledem na diskuze, které se vedou ve vztahu k jeho případné dekriminlizaci.

Tabulka 47: Za neplacení výživného na dítě po dobu jednoho roku (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	56	27,9
podmíněný trest s dohledem	40	19,9
domácí vězení	15	7,5
peněžitý trest	19	9,5
trest obecně prospěšných prací	32	15,9
bez odpovědi	39	19,4
celkem	201	100

Převažující přísný postoj k trestání tohoto trestného činu byl až překvapivý. Neočekávali jsme, že bude nejčastěji zastoupeno vynesení nepodmíněného trestu odnětí svobody (u cca 28 % respondentů) a to nejčastěji v rozmezí 6 měsíců až jednoho roku odnětí svobody (10,4 % respondentů); do dvou let už to bylo 17 % respondentů. Našli se i tři respondenti, kteří by v tomto případě uložili trest odnětí svobody přesahující 5 let. Podmíněný

trest s dohledem by byl nejčastěji ukládán v rozmezí 1 až 2 roky (7 %). U případného peněžitého trestu sahá rozpětí od 5 tis. Kč až po 150 tis. Kč.

Postoj odsouzených by tedy nasvědčoval tomu, že neplacení výživného chápou jako poměrně závažný trestný čin, který by soudili spíše přísněji, i když ze zkušenosti vlastní i ze znalosti prostředí by se dalo očekávat, že jsou si vědomi skutečnosti, že pobyt ve vězení schopnost hradit dluhy na výživném spíše snižuje. Trest domácího vězení, který by tuto schopnost měl teoreticky omezovat minimálně, je přitom ve volbách respondentů až na posledním místě.

Tabulka 48: Za opakovaný prodej tzv. měkkých drog (např. marihuany) (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	75	37,3
podmíněný trest s dohledem	35	17,4
domácí vězení	13	6,5
peněžitý trest	15	7,5
trest obecně prospěšných prací	26	12,9
bez odpovědi	37	18,4
celkem	201	100

Vzhledem k poměrně rozšířené toleranci tzv. měkkých drog a zvláště marihuany v populaci se i u této otázky projevily až nečekaně punitivní postoje respondentů. Přes 37 % odpovědí, které volily nepodmíněný trest odnětí svobody, je poměrně vysoké číslo, i když se vezme v úvahu, že hypotetický případ byl vymezen jako opakovaný prodej. Ti, kteří by uložili nepodmíněný trest odnětí svobody, by uložili nejčastěji trest v rozmezí 1 až 2 let (9,5 %), v rozpětí 6 měsíců až jednoho roku by to bylo 8,5 %, ale v rozmezí 3 až 5 let ještě stále 6,5 %. U podmíněného trestu s dohledem, což je sankce, která se objevila na druhém místě, by byl nejčastěji uložen trest v rozmezí 1 až 2 let (7 %). Počet těch, kteří by uložili domácí vězení, peněžitý trest nebo trest obecně prospěšných prací, nepřesahuje 27 %. Nasvědčuje to tomu, že ve vězeňské populaci není prodej marihuany většinově považován za zanedbatelný trestný čin.

Tabulka 49: Za vloupání do bytu pachatelem ve věku 21 let, který již byl za vloupání jednou odsouzen a tentokrát ukradl z bytu barevnou televizi (n=201)

	počet odpovědí	procent
nepodmíněný trest	75	37,3
podmíněný trest s dohledem	53	26,4
domácí vězení	17	8,5
peněžitý trest	2	1
trest obecně prospěšných prací	23	11,4
bez odpovědi	31	15,4
celkem	201	100

Také zde se největší počet respondentů přiklonil k nepodmíněnému trestu, který by byl nejčastěji uložen v rozmezí 6 měsíců až jednoho roku (12,4 %). Pro nepodmíněný trest se vyslovilo 57 % respondentů, kteří si odpykávali svůj první trest odnětí svobody ve srovnání se 35 % respondentů, kteří již byli nepodmíněným trestem postiženi.

Podmíněný trest by byl uložen nejčastěji v rozmezí 1 až 2 roky včetně (8,5 %) a 2 až 3 roky včetně (8 %).

V podstatě stejná otázka byla pokládána v mezinárodních výzkumech viktimizace, organizovaných OSN a prováděných také v ČR. Rovněž byla položena ve výzkumu názorů veřejnosti na trestní politiku, realizovaném Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2009. Již tyto výzkumy ukázaly narůstající míru punitivity. Výzkum IKSP v roce 2009 ukázal, že počet občanů, kteří by v tomto případě uložili nepodmíněný trest, vzrostl ve srovnání s mezinárodním výzkumem viktimizace provedeným v roce 2000 více než dvojnásobně (z 26 % na 66 %). V tomto srovnání jsou názory respondentů z řad vězeňské populace ještě relativně „mírné“ a to i s ohledem na počet respondentů, kteří by volili podmíněný trest – u vězňů se jedná o 26,4 %, u celku populace v roce 2009 to bylo jen 7 %. (Zeman, 2011).

Shrneme-li odpovědi na otázku týkající se hodnocení a trestání konkrétních trestných činů zjišťujeme, že nezanedbatelná část vězňů je naladěna spíše punitivně a to někdy až v překvapivé míře. Kromě opakované drobné krádeže v obchodě, kterou by respondenti řešili především vyslovením trestu obecně prospěšných prací, se vždy největší procento respondentů přiklonilo k nepodmíněnému trestání, a to překvapivě i v případě neplacení výživného na dítě a prodeje měkkých drog. Nejprísnější postoj zaujali respondenti v případě násilné kriminality (loupežné přepadení), kde by v 80 % uložili nepodmíněný trest, a to poměrně vysoký.

V ostatních případech je sice součet respondentů, kteří by volili nějaký z trestů nesplněných s odnětím svobody vyšší, než počet těch, kteří by uložili nepodmíněný trest, ale pro nepodmíněný trest se i tak vyslovili respondenti v počtu 39 % v případě zpronevěry v zaměstnání a ve shodné výši 37,3 % v případě vloupání do bytu a prodeje měkkých drog. Volba nepodmíněného trestu byla nejčastější i u neplacení výživného na dítě, i když se pro ni vyslovilo „jen“ 27,9 % respondentů.

Ve všech případech, kdy na prvním místě bylo vyslovení nepodmíněného trestu, se na druhém místě objevoval podmíněný trest odnětí svobody. Z ostatních alternativních trestů byl o něco více frekventován trest obecně prospěšných prací.

V odpovědích respondentů – vzorku osob odsouzených k nepodmíněným trestům odnětí svobody – se tak projevuje určitý paradox. Na rozdíl od veřejnosti považují vězni tresty obsažené v trestním zákoníku za spíše přísné a nadále se zpřísnující a čtyři pětiny z nich by v případě možnosti výběru spíše volily tresty alternativní; na straně druhé projevují až pozoruhodně punitivní postoje při posuzování konkrétních předložených případů, resp. trestných činů. Nabízí se dvě možnosti interpretace tohoto paradoxu, přičemž se tyto možnosti nemusejí vylučovat, ale spíše doplňovat:

- jednak je možné tomuto postoji rozumět tak, že v povědomí vězňů jsou prezentované trestné činy relativně pevně a většinově chápány jako trestné, tudíž špatné a všeobecně hodné přísného trestu (obvykle nepodmíněného), navzdory tomu, že trestní sazby jsou celkově vnímány jako spíše přehnané;
- v konkrétním vztahu k vlastní osobě je toto vědomí o zaslouženém trestu oslabeno a v případě možné volby je jednoznačně dávana přednost trestu alternativnímu.

V úvahu je ovšem třeba brát i relativně vysoký podíl respondentů, kteří na tuto otázku nedali odpověď. Jejich počet kolísá u jednotlivých konkrétních případů mezi cca 15–19 %, což je poměrně hodně. Lze to možná interpretovat tak, že poměrně značná část vězňů považovala rozhodování za příliš nesnadné a nebyla schopna zaujmout rozhodný postoj.

V další části se dotazník zabýval postoji vězňů k soudnictví a jejich názorem na instituce a organizace, které vstupují do trestního řízení, resp. do styku s pachateli.

Tabulka 50: Rozhodují naše soudy vůči všem souzeným lidem podle vašeho názoru stejně spravedlivě? (n=201)

	počet odpovědí	procent
myslím, že spíš ano	7	3,5
myslím, že spíš ne	183	91
nevím, nedovedu to posoudit	11	5,5
celkem	201	100

Pokud bychom názor vězňů vzali jako bernou minci a považovali jej za reálné hodnocení spravedlnosti projevované soudy, byl by výsledek téměř zdrcující. Tento názor je ovšem nutné brát s více než velkou rezervou a jiný názor vězňů by byl popravdě řečeno překvapující, přičemž důvody asi není nutné rozvádět. Je třeba podotknout, že na názor respondentů nemá vliv délka uloženého trestu.

Lze ho srovnat s názorem veřejnosti, tak jak jej ukázal výzkum IKSP v roce 2009. Na pětistupňové škále, na níž se známkovalo jako ve škole, byla průměrná známka daná soudům na otázku, zda se jim daří přistupovat ke všem obviněným stejně, 2,75, tedy jen lehce nad středovou hodnotou. Na otázku, zda soudy ukládají spravedlivé tresty, činila průměrná známka 2,88, tedy názor veřejnosti vyšel ještě o něco hůře. (Zeman, 2011, str. 113) Je samozřejmé, že názor vězňů je negativní a nutně neobjektivní, ale je třeba vidět, že i názor veřejnosti je poměrně kritický, byť obě tyto skupiny hodnotí práci soudů z odlišných pozic.

Na pětistupňové škále hodnotili vězni pracovníky institucí, které s obviněnými a odsouzenými přicházejí do styku, přičemž 1 bylo nejlepší hodnocení, 5 nejhorší. Průměrné známky ukazuje následující tabulka, která uvádí také nejčastěji udělenou známku a podíl nejhorších a nejlepších hodnocení. Mezi hodnocené instituce nebyla zařazena policie, resp. policisté, protože se šetření soustředilo především na práci orgánů justice a organizací, které následně přicházejí do styku s již odsouzenými.

Tabulka 51: Jak dělají podle vás svoji práci pracovníci následujících institucí?

	Průměrná známka	Nejčastěji udělená známka – %	% udělení známky 1	% udělení známky 5
soudci	3,95	5 – 32,3%	1,5%	32,3%
státní zástupci	3,90	5 – 37,8%	4,5%	37,8%
advokáti obhájci	3,13	3 – 43,8%	4%	9%
pracovníci věznic	3,09	3 – 37,3%	6%	11,4%
sociální kurátoři	2,9	2 – 23,9%	7,5%	10%
pracovníci Probační a mediační služby	2,76	3 – 22,9%	8%	3,5%
pracovníci charitativních organizací	2,15	1 a 2 – vždy po 23,9%	23,9%	4%

Opět asi není překvapivé, že nejlépe jsou hodnoceni pracovníci institucí, jejichž náplní je odsouzeným osobám spíše pomáhat řešit jejich problémy, tj. pracovníci charitativních organizací a sociální kurátoři. Je zajímavé, že obdobně pozitivně jsou hodnoceni také pracovníci Probační a mediační služby. Ve středu hodnocených institucí jsou v podstatě na stejné úrovni pracovníci věznic a advokáti obhájci, což by bylo možné hodnotit ve vztahu k pracovníkům věznic jako víceméně příznivé hodnocení a naopak kritické hodnocení vůči obhájcům²⁹. Na konci hodnocení se nacházejí státní zástupci a soudci s tím, že hodnocení soudců je ještě o zlomek méně příznivé než u státních zástupců. Opět je to pochopitelné; tyto profese ve vztahu k vězňům samozřejmě reprezentují represii a „důvod“ jejich odsouzení, což se zřejmě zpětně promítá i v pohledu na kvalitu práce obhájců.

Je třeba také uvést, že právě u pracovníků nejlépe hodnocených institucí se vyskytl největší podíl respondentů, kteří uvedli, že nevědí, nebo jejich práci nedovedou posoudit (ve vztahu k pracovníkům charity to uvedlo 31,8% respondentů, k pracovníkům PMS 34,8% respondentů a ve vztahu k sociálním kurátorům 28,4% respondentů). Lze předpokládat, že zřejmě zhruba jedna třetina odsouzených s pracovníky těchto organizací do styku nepřichází a neumí je tedy zhodnotit. U ostatních institucí se podíl odpovědí „nevím, nedovedu posoudit“ pohyboval od 5,5 do 10%.

Také se ukázalo, že ženy obecně hodnotí práci pracovníků zmíněných institucí pozitivněji než muži. Horší hodnocení vyjadřovali prvotrestaní respondenti, ale také respondenti s delšími tresty odnětí svobody.

Volné otázky se zaměřily na umožnění volné výpovědi k tomu, co vězni ve výkonu trestu nejvíce postrádají a jaké hlavní problémy budou řešit po propuštění. Bylo možné samozřejmě uvést více možností.

U první otevřené otázky týkající se toho, **co vězni ve výkonu trestu nejvíce postrádají**, jednoznačně dominuje, i když třeba v různých variantách, kontakt s rodinou. To

29 V diskuzích vyjadřovali vězni kritičtější názor na obhájce ex offio než na obhájce, které si sami vybírají.

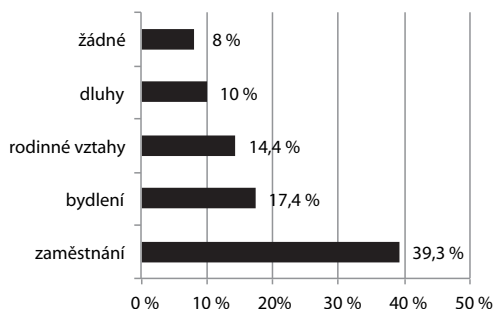
uvedlo 89 respondentů (44,3 %). Na druhém místě respondenti nejvíce uváděli svobodu – uvedeno ve 35 odpovědích (17,4 %). Svobodu více postrádají lidé, kteří již byli předtím trestáni – z těch je to 23,3 %; z těch, kteří již zažili trest odnětí svobody, je to 26,1 %. Další odpovědi se vyskytovaly už spíše jednotlivě – 10x kontakt s přáteli (5 %), 8x kvalitnější jídlo a pití (4 %), 7x nedostatečný přístup k informacím a lepší hygienické podmínky (3,5 %). Celkem 5x se objevila potřeba většího osobního prostoru (2,5 %) a 4x lepší lékařská péče a lepší možnosti vzdělávání (2 %). Z dalších jednotlivých odpovědí stojí za zmínku cca 3x uvedená potřeba (v různých obměnách) existence motivačního, jasně vymezeného programu, jehož plnění by směřovalo k dřívější možnosti propuštění. Vícekrát se pochopitelně objevila stížnost na nemožnost sexu, ale také potřeba lepšího zaměstnání a možnosti pracovat ve svém oboru. Na tuto otázku neodpovědělo 52 respondentů (25,9 %).

To, co vězni zásadně ve výkonu trestu postrádají, jsou tedy sociální kontakty; především s rodinou, ale také s přáteli. Potřeba svobody, vyjádřená v různých formách, je až na druhém místě, nicméně rovněž v odpovědích dominuje, a to více u respondentů, kteří již byli trestáni, resp. již dříve byli ve výkonu nepodmíněného trestu. Ostatní „nedostatkové hodnoty“ jsou uváděny už spíše jednotlivě, nicméně kromě volání po jasně stanoveném motivačním programu směřujícím k umožnění dřívějšího propuštění, je třeba si všimnout toho, že se mezi nimi objevují i záležitosti svědčící ve prospěch perspektivního uvažování alespoň některých respondentů – možnost lepšího vzdělávání, přístupu k informacím, možnost zaměstnání a udržení kontaktu s oborem.

Druhá otázka se týkala toho, **jaké hlavní problémy budou respondenti po propuštění nejspíše řešit.**

Na tuto otázku neodpovědělo 43 respondentů (21,4 %). V odpovědích jednoznačně dominuje problém nalezení zaměstnání – to uvedlo 79 respondentů (39,3 %). Bydlení uvedlo 35 respondentů (17,4 %) a řešení rodinných vztahů 29 respondentů (14,4 %). Dluhy uvedlo 20 respondentů (10 % s převahou recidivistů). To, že žádné problémy nemá nebo neočekává, uvedlo 16 respondentů (8 %). Mezi jednotlivými dalšími problémy bylo uvedeno např. řešení důchodu, získání dokladů, získání řidičského průkazu, řešení zdravotního a psychického stavu, nalezení partnerky, opuštění ČR. Několikrát se objevilo i řešení odškodnění za neoprávněné odsouzení (a to až u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku).

Graf 17: Jaké hlavní problémy budete po propuštění nejspíše řešit?

Podle očekávání tedy hlavními problémy, které budou muset respondenti řešit, jsou zaměstnání, bydlení a rodinné vztahy. To, že žádné problémy neočekávají, se týká jen malé části respondentů. Je to potvrzení směru, kterým by se měla práce s většinou osob ve výkonu trestu odnětí svobody ubírat, tedy příprava na řešení těchto hlavních problémů a pomoc (i v rámci postpenitenciární péče) při jejich řešení. **Toto byl také jednoznačně hlavní problém, o kterém vězni mluvili v neformálních diskuzích a který označovali za hlavní příčinu recidivy a návratů do výkonu trestu; problém zaměstnání a bydlení spolu s absencí rodinného zázemí byl uváděn jako hlavní příčina bezvýchodné situace po návratu z výkonu trestu.** Hledání práce jako primární problém po propuštění z výkonu trestu uváděli zejména vězni ve věku do 30 let (více než polovina z nich).

V následující uzavřené otázce byli respondenti tázáni na názor, zda po propuštění zvládnou sami vše, co budou muset řešit.

Tabulka 52: Myslíte, že po propuštění zvládnete sám/sama vše, co budete muset řešit? (n=201)

	počet odpovědí	procent
ano, určitě	90	44,8
asi ano	31	15,4
budu asi potřebovat pomoc	46	22,9
ne, sám vše určitě nezvládnou	13	6,5
nevím, uvidí se	1	0,5
bez odpovědi	20	10
celkem	201	100

Výsledky opět poněkud překvapivě sdělují, že nadpoloviční většina respondentů si důvěřuje a počítá s tím, že problémy po propuštění zvládne (přitom pouze 8 % respondentů v odpovědi na předchozí otázku odpovědělo, že po propuštění neočekává žádné problémy). Toto většinové stanovisko může ukazovat na to, že si někteří respondenti závažnost problémů, kterým budou čelit, nepřipouštějí, anebo spoléhají na své schopnosti, resp. existující zázemí. Nicméně i tak zhruba 30 % vězňů připouští, že se bez pomoci po propuštění neobejde. **Kapacita postpenitenciární péče** by tedy zřejmě měla být nastavena tak, aby zvládala nejméně 30 % propuštěných, u nichž lze předpokládat, že budou pomoc potřebovat.

V návaznosti na předchozí otázku následovala zjišťování, na koho se propuštění nejspíše obrátí se žádostí o pomoc. Respondenti mohli uvést nejvýše tři možnosti.

Tabulka 53: Se žádostí o pomoc se obrátím nejspíš na:

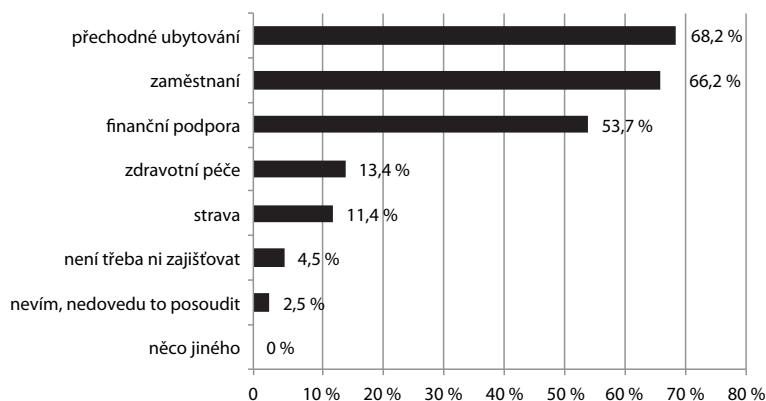
	počet odpovědí	procent
rodina a příbuzní	139	69,2
přátelé, kamarádi	38	18,9
sociální pracovníci	28	13,9
charitativní organizace	3	1,5
obecní úřad	3	1,5
úřad práce	35	17,4
někdo jiný	3	1,5
na nikoho, stačím si sám	24	11,9

Tato otázka přinesla některá zajímavá zjištění. Potvrdila se role rodiny jako nejbližšího zázemí respondentů, od něhož především očekávají pomoc po propuštění, a to v naprosté většině. Roli sociálních kontaktů potvrzuje „umístění“ přátel a kamarádů na druhém místě, i když už se značným odstupem. Úřad práce a sociální pracovníci jsou instituce, které by měly být systémově cílem žádostí o pomoc; je spíše překvapivé, že počet předpokládaných žádostí směřujících k nim, není nijak příliš vysoký. Paradoxem je, že charitativní organizace, které se dle jedné z předchozích otázek řadí k nejlépe hodnoceným, by byly adresátem žádosti o pomoc ve zcela mizivém počtu (je to tím, že o těchto organizacích mají odsouzení obecně příznivé mínění, ale přitom malou faktickou znalost kde a jak je vyhledat? nebo názorem, že se zásadními problémy stejně nemohou pomoci?); u obecního úřadu to až tak nepřekvapuje.

Je ovšem třeba si všimnout odpovědí na předchozí otázku, kde odpovědělo skoro 60 % respondentů, že problémy po propuštění zvládne samo. Naopak na další otázku, na koho se po propuštění obrátí, odpovědělo ve stejném duchu (na nikoho, stačím si sám) jen cca 12 % respondentů. Zdá se tedy, že i ti, kteří předpokládají, že problémy vyřeší vlastními silami, počítají s určitou pomocí, zejména zřejmě ze strany vlastní rodiny. Tím spíše vystupuje závažnost existence a funkčnosti rodinného zázemí vězňů do popředí.

Blok otázek, týkajících se situace po propuštění, byl uzavřen otázkou, zjišťující názor na to, co by měl mít vězeň po propuštění na svobodu pro případ potřeby alespoň pro začátek od úřadů zajištěno. Stejně jako v předchozí otázce se jednalo o otázku polouzavřenou a respondenti opět mohli uvést nejvýše tři možnosti.

Graf 18: V případě potřeby by propuštěný vězeň měl mít především zajištěno

Odpovědi na tuto otázku celkem odrážejí obvyklé problémy, jimž odsouzení po propuštění z výkonu trestu nejčastěji čelí, a u nichž by uvítali pomoc příslušných orgánů. V kontextu odpovědí na předchozí otázky lze odhadnout, že potřeba přechodného ubytování, resp. zaměstnání a finanční podpory se netýká až cca dvou třetin vězňů, nicméně lze odhadnout, že nejméně jedna třetina takovou pomoc při zajištění „vstupních“ podmínek po návratu na svobodu potřebuje.

V.4. Závěry

Výzkumná sonda přinesla řadu zajímavých zjištění, i když je ovšem nutné považovat je spíše za orientační, protože výzkumný vzorek i přes relativní shodu v některých ukazatelích není zcela reprezentativní pro celou vězeňskou populaci. Zajímavé je, že názory vězňů většinou nevykazují významnější diference v závislosti na délce trestu, recidivě, věku atd. Pokud se takové diference názorů objevily, je na ně v komentáři k příslušným otázkám upozorněno. Přesto zjištění získaná touto sondou vhodně doplňují poznatky získané v rámci výzkumného projektu dalšími technikami, zejména dotazníkovými šetřeními na reprezentativním vzorku populace ČR a u odborné veřejnosti a také prostřednictvím expertních šetření. Sonda ukazuje, jak sankční politiku vnímají její „recipienti“, jinak řečeno osoby řešené v systému trestní justice.

Za klíčové zjištění lze považovat, že názory vězňů jednoznačně potvrzují urgentní potřebu podstatného zkvalitnění přípravy na propuštění a následné postpenitenciární péče. Zejména jde o pomoc při zajištění zaměstnání a u části vězňů i bydlení; s tím souvisí i péče o udržení sociálního (v užším smyslu rodinného) zázemí po dobu výkonu trestu. Lze odhadnout, že dostupná kapacita systému postpenitenciární péče by měla pokrýt až jednu třetinu propuštěných, jak ukazují odpovědi na otázku, týkající se toho, zda vězeň po propuštění své problémy zvládne sám (viz tab. 52) a na koho se kromě rodiny a kamarádů obrátí se žádostí o pomoc (viz tab. 53).

Významná část vězňů při výkonu trestu postrádá především kontakty s rodinou. Jako nejpodstatnější problémy, které budou řešit po propuštění, uvádějí práci, bydlení a rodinné vztahy. Na pomoc rodiny, resp. okruhu známých a přátel, se také po propuštění nejvíce spoléhají.

Pokud jde o názor na sankční politiku a trestní justici, není překvapivé, že respondenti dávají přednost alternativním trestům před nepodmíněným trestem, zejména obecně prospěšným pracím, ale i peněžitému trestu (ovšem ve výši, která zřejmě odpovídá jejich možnostem). Na spravedlnost a nestrannost soudů mají velmi negativní názor a v hodnocení institucí dopadají nejhůře právě soudci a státní zástupci, což ovšem asi nelze považovat za překvapivé zjištění.

Zajímavé je, že ačkoli hodnotí sankční politiku jako přísnou a tresty považují za zpřísnující se (a preferují alternativní tresty), sami při hypotetickém rozhodování vykazují dosti punitivní postoje. Téměř ve všech předložených případech sice volba alternativního trestu v součtu všech možností převažuje, ale největší část respondentů by uložila trest odnětí svobody, a to i u trestných činů zanedbání povinné výživy a prodeje marihuany.

V.5. Expertní šetření mezi pracovníky Vězeňské služby

Pro určité srovnání lze uvést výsledky, které vyplynuly z expertního šetření, provedeného u pracovníků Vězeňské služby. Šetření proběhlo formou volného anonymního vyjádření vybraných pracovníků Vězeňské služby ČR k jedenácti tematickým okruhům. Cílem bylo zjistit názory pracovníků Vězeňské služby na aktuální problémy jednak vyplývající z uplatňování trestního zákoníku, jednak aktuálně diskutované ve vztahu k možným modifikacím výkonu trestů, k resocializaci vězňů a snížení recidivy.

Expertní šetření proběhlo v měsících červnu a červenci 2013. Se žádostí o vyjádření k uvedeným okruhům byli osloveni ředitelé pěti věznic, vybraných tak, aby byla zastoupena věznice pro výkon trestu mladistvých, věznice pro ženy a věznice pro výkon vazby i trestu. Dále bylo s touto žádostí osloveno Generální ředitelství Vězeňské služby ČR.

Získáno bylo celkem sedm expertních vyjádření – pět z věznic a dvě od pracovníků GŘ Vězeňské služby.

Ve stručnosti lze názory oslovených pracovníků Vězeňské služby shrnout tak, že vliv nového trestního zákoníku byl ve vztahu k vězeňství považován spíše za malý; jeho významnější uplatňování je spatřováno především ve vztahu k § 88 (podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody). Dotazovaní experti také nepozorují žádné významné změny v početnosti a charakteru vězeňské populace v důsledku uplatňování trestního zákoníku; je ovšem pravda, že především do této oblasti velmi podstatně zasáhla amnestie prezidenta republiky, která v době expertního šetření situaci změnila naprosto zásadně, a dopad nového trestního zákoníku bylo velmi obtížné hodnotit. Experti ale upozornili, že zpřísnění trestů u některých trestných činů může vést ke zvýšení počtu osob odsouzených k dlouhodobým trestům a jejich delšímu pobytu ve vězení, z čehož vyplývá nárůst této skupiny vězeňské populace.

Významnou roli z hlediska zátěže vězeňského systému má institut podmíněného propuštění. Na možné posílení úlohy Vězeňské služby při rozhodování o podmíněném propuštění nepanovala mezi experty shoda. Dalo by se říci, že takové posílení je připouštěno, ale není vnímáno jako prioritní záležitost. Připouští se posílení postavení Probační a mediační služby, případně nevládních organizací, ale s korektivem Vězeňské služby z hlediska její znalosti prostředí a žadatelů o podmíněné propuštění (např. s ohledem na možné účelové chování odsouzených).

Pokud jde o alternativní tresty, byl jako nejvíce rizikový, resp. problémový z hlediska přeměny na nepodmíněný trest odnětí svobody, hodnocen trest obecně prospěšných prací. Kritizována byla nedostatečná kontrola jeho výkonu, přístup odsouzených, ale i odpovědných úřadů, resp. obcí.

Experti se shodovali na nízké účelnosti a účinnosti krátkodobých trestů, vůči nimž by měly být preferovány tresty alternativní. Krátkodobé tresty mohou být podle názoru expertů účinné pouze u specifických kategorií odsouzených, zejména některých prvotrestaných.

Řada kritických výhrad byla vyslovena ve vztahu k resocializaci vězňů a postpenitenciární péči. Nevládní organizace by se dle názoru expertů měly zaměřit právě a hlavně na postpenitenciární péči. Do ověřování a přípravy podmínek pro propuštěné osoby by měly být zaangažovány obce, zejména pokud jde o návraty mladistvých. Klíčové pro prevenci opětovného selhání propuštěných je existence sociálního zázemí, možnost zaměstnání a ubytování. Při pobytu ve vězení spatřují experti jako podstatný resocializační faktor zaměstnávání a vzdělávání vězňů. V tomto ohledu se objevuje i požadavek na aktivnější roli a pomoc státních orgánů při vytváření potřebných podmínek. **V tomto ohledu lze říci, že názory vězeňských expertů jsou ve shodě s názory vězňů.**

VI.

Závěr

Pokračující fáze výzkumného projektu „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“ přinesla další významné poznatky. Týkají se jak způsobu prezentace kriminality a trestní politiky vůči veřejnosti, tak zejména obsahových zjištění k uskutečňování trestní politiky a jejích dopadů.

Analýza údajů z rejstříku trestů byla velikostí zkoumaného vzorku dosud největším počinem svého druhu v našich podmínkách. Díky rozsahu vzorku získané poznatky přehledně vypovídají o recidivě osob, které procházejí systémem trestní justice a jsou vůči nim uplatněny tresty různého druhu. Výsledky bohužel naznačují, že účinnost trestů je z hlediska předcházení další trestné činnosti velmi omezená; zjištěná recidiva osob, zahrnutých do výzkumného vzorku dosahuje téměř 50 % (znovu odsouzeno bylo 48,1 % osob ze vzorku). Většina z těchto osob se již dopustila trestné činnosti v předchozí době (pouze 12 % vstupovalo do výzkumu jako „prvopachatelé“). Je tedy nutné konstatovat, že intervence justičního systému se u mnoha jedinců míjejí účinkem opakovaně. Mnohdy k tomu chybí i předpoklady, které by měly a mohly být vytvořeny návazně na systém trestních sankcí. Flagrantním příkladem je zajištění kontroly výkonu trestu domácího vězení. Tento trest postrádá nástroj efektivní kontroly výkonu tohoto trestu. Někteří z odsouzených tak mohou snadno nabýt dojem, že se lze povinností vyplývajícím z uloženého trestu úspěšně vyhýbat. Předpokladem pro efektivnější kontrolu výkonu tohoto trestu by mělo být opakovaně připravované zavedení elektronického monitoringu odsouzených. Na druhé straně analýza vede k závěru, že trest zákazu vstupu, tím, že je dobře zacílen na konkrétní oblast života pachatele, v jejímž rámci došlo ke spáchání trestného činu, může vést ke splnění jeho účelu.

Přitom platí, že do výzkumu založeného na analýze údajů z rejstříku trestů samozřejmě vstupují zjištění a usvědčení pachatelé, takže pokud bychom alespoň hypoteticky vzali v úvahu latentní kriminalitu, bude zjištěná situace pravděpodobně ještě méně příznivá.

V souladu s existujícími kriminologickými výzkumy kriminální kariéry se potvrdilo, že recidiva je spíše než s druhem uloženého trestu úzce provázána s některými základními demografickými faktory. Jedná se především o pohlaví a věk. Zásadní proměnnou ve všech analýzách byla samozřejmě též předchozí zkušenost s trestnou činností, a to včetně počtu spáchaných trestných činů, jejich typu i věku, kdy se dotyčná osoba dostala poprvé do kontaktu s trestní justicí. Ačkoli v modelu logistické regrese byl věcný význam některých z těchto faktorů slabší než v analýzách bivariačních, není důvod vztah mezi těmito proměnnými a kriminální recidivou zpochybňovat.

Bylo by důležité pokračovat v takto založeném výzkumu zjišťováním dalších charakteristik zkoumaných pachatelů týkajících se jejich osobnosti a podmínek, v nichž žijí. Není pochyb o tom, že právě v této oblasti dynamických faktorů musíme hledat hlavní příčiny, proč někdo z odsouzených recidivuje, a jiný nikoli. Ústředním tématem kriminální politiky by proto neměly být tresty a jejich přísnost či vhodnost, ale začlenění trestní politiky do širšího kontextu politiky sociální.

Bohužel tento směr úvah a diskuzí o vhodných opatřeních zatím není u nás příliš frekventovaný. Nenapomáhá tomu ani prezentace kriminality a trestní politiky ve sdělovacích prostředcích. Analýza způsobu referování o trestní politice v tisku u příležitosti přijetí nového trestního zákoníku byla v rámci projektu již provedena a publikována; nyní byl analyzován způsob prezentace kriminality v televizním zpravodajství.

To, že téma kriminality, její kontroly a jejího trestání je atraktivním objektem zájmu médií, je známou skutečností, která se opět potvrdila. Příspěvky týkající se kriminality, trestné činnosti a obecně bezpečnosti tvoří přes dvacet procent příspěvků v televizním zpravodajství. Kriminalita a přístup k ní tedy rozhodně nejsou zanedbávanou oblastí, pokud jde o zájem mocného média, významně formujícího znalosti a názory veřejnosti, kterým televize je. Přitom ovšem platí, že obraz kriminality ve zpravodajství se významně liší od skutečného stavu známé kriminality, tak jak jej zachycují statistiky. Významně nadhodnoceným a nejčteněji zobrazovaným druhem kriminality je kriminalita násilná, která je obsahem 43 % příspěvků kriminálního zpravodajství a nejčteněji tematizovaným trestným činem je vražda (24 % příspěvků).

Tímto mediálním zobrazováním kriminality je determinována také mediální prezentace trestních sankcí. Obraz trestání a trestních sankcí v televizním zpravodajství odpovídá především nejčteněji prezentovanému dlouhodobému trestu odnětí svobody (uvěznění uvádí 82 % příspěvků, ve kterých je trest zmíněn). V mediálním diskurzu tak bez velké nadsázky platí „trest rovná se vězení“. Uvědomíme-li si zásadní vliv masových médií při formování postoje veřejnosti ke kriminalitě, její kontrole a jejímu trestání, je dominance represivního přístupu k trestání pachatelů trestné činnosti jistě závažným zjištěním. Absentuje-li vyvážená prezentace alternativních trestů, nemluvě o upozornění na potřebná návazná opatření v oblasti sociální politiky, nelze se divit zkresleným představám veřejnosti o kriminalitě, o žádoucí reakci na ni a o účinnosti trestní represe.

Orientační sonda do názorů vězňů v podstatě potvrzuje poznatky získané v dalších částech výzkumného projektu, jako je preference alternativních trestů, schopnost akceptovat peněžitý trest, jehož výše by měla odpovídat sociální situaci odsouzených, ale i poměrně punitivního postoje vězňů při posuzování konkrétních příkladů trestné činnosti, v čemž se vězni až překvapivě příliš neodlišují od běžné populace.

Nutnost chápat trest a jeho působení v širším sociálním kontextu potvrzují výpovědi vězňů o tom, co ve výkonu trestu nejvíce postrádají – jsou to především sociální kontakty, hlavně s rodinou, přáteli. Nelze přeceňovat, ale ani podceňovat občas vyjadřované volání po jasně stanoveném motivačním programu směřujícím k umožnění dřívějšího propuštění, po možnosti lepšího vzdělávání, přístupu k informacím, možnosti zaměstnání a udržení kontaktu s oborem.

Hlavním problémem, o kterém vězni mluvili a který označovali za hlavní příčinu recidivy a návratů do výkonu trestu, je problém zaměstnání a bydlení spolu s absencí rodinného zázemí. To uváděli jako hlavní příčinu bezvýhodné situace po návratu z výkonu trestu.

30 % vězňů připustilo, že se bez pomoci po propuštění neobejde. Názory vězňů jednoznačně potvrzují urgentní potřebu podstatného zkvalitnění přípravy na propuštění a následné postpenitenciární péče. Zejména jde o pomoc při zajištění zaměstnání a u části vězňů i bydlení; s tím souvisí i péče o udržení sociálního (v užším smyslu rodinného) zázemí po dobu výkonu trestu. Kapacita systému postpenitenciární péče by zřejmě měla být nastavena tak, aby zvládala nejméně 30 % propuštěných; u tohoto počtu lze předpokládat, že budou pomoc potřebovat.

Poznatky výzkumu tedy významně podporují tezi o omezené účinnosti systému sankcí ve vztahu k recidivě trestné činnosti. Rozhodující cesta k vyšší efektivitě sankcí, jak se zdá, neleží v jejich zpřísnování či rozšiřování, ale v jejich provázanosti s návaznými opatřeními ve vztahu k prostředí, v němž jsou sankce uplatňovány a vykonávány, případně ve kterém se pachatelé po výkonu trestu pohybují.

Resumé

Součástí výzkumného projektu bylo ověření účinnosti ukládaných sankcí s důrazem na sankce alternativní. Jako měřítko byla zvolena **recidiva odsouzených osob**, kterou jsme zjišťovali pomocí analýzy dat z rejstříku trestů. Usuzovali jsme na ni na základě údajů o případném dalším odsouzení, což je postup v kriminologických výzkumech běžný. Má však své slabiny, a to zejména s ohledem na nemožnost zachytit latentní (tedy neregistrované) trestné činy. Nové odsouzení navíc nelze automaticky ztotožňovat s novým trestným činem a počítat je bohužel nutné také s určitou prodlevou mezi spácháním skutku a jeho soudním postihem. Přesto je možno tvrdit, že výzkumy tohoto typu poskytují alespoň orientační odpověď na důležitou otázku, zda se míra recidivy u jednotlivých sankcí výrazně liší. Zaměřit se lze také na posouzení vlivu některých faktorů, které kriminologie považuje za rizikové z hlediska kriminální kariéry a které jsou z rejstříku trestů zjištěitelné (jedná se především o pohlaví, věk a národnost odsouzeného, jeho kriminální minulost a typ spáchané trestné činnosti). Za silnou stránku našeho výzkumu považujeme velikost vzorku, díky němuž se jedná o dosud nejrozsáhlejší analýzu recidivy v našich podmínkách.

Výběr vzorku vycházel ze dvou kritérií, a to z období, kdy u odsouzených došlo k zápisu o uložené sankci nebo opatření do rejstříku trestů (1. duben 2012 až 30. červen 2012), a dále z typu uložené alternativní sankce (trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem). Kontrolní skupinu tvořily osoby dříve odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kterým jeho výkon v uvedených měsících roku 2012 skončil (vykonáním trestu či podmíněným propuštěním). V součtu se jednalo o 4 233 osob, mezi nimiž převažovali muži (90,6 %). Nejvíce osob připadalo na odsouzené k obecně prospěšným pracím (52,7 % celého vzorku), nejméně k trestu domácího vězení (3 %). Průměrný věk činil 33 let, nejvíce odsouzených bylo ve věku 30–39 let (31 %) a 22–29 let (28,4 %). Trestáni byli nejčastěji za majetkovou trestnou činnost, přičemž bezmála třetina vzorku byla odsouzena za krádež. Početnější zastoupení mělo také maření úředního rozhodnutí (14,5 %) a zanedbání povinné výživy (14,1 %). Závažnější skutky namířené proti životu a zdraví byly ve vzorku zastoupeny výrazně méně.

Většina odsouzených měla již předchozí zkušenosti s trestnou činností. Pouze 12 % osob bylo odsouzeno poprvé (zápis v rejstříku trestů z roku 2012, na jehož základě se do našeho vzorku dostaly, byl jejich první). U zbývajících jedinců jsme zaznamenali v průměru téměř pět předchozích odsouzení. Třetina již dříve trestaných měla navíc zkušenost s uloženým nepodmíněným trestem odnětí svobody. Stejný poměr byl zjištěn také ve vztahu k záznamům o přeměně výkonu alternativního trestu na trest nepodmíněný. Podle očekávání platilo, že počet předchozích odsouzení rostl s věkem. Potvrdil se i poznatek známý z většiny výzkumů kriminální kariéry, že silným prediktorem velkého počtu odsouzení je nízký věk při první registrované trestné činnosti. Vztah mezi těmito dvěma proměnnými se ukázal jako statisticky signifikantní.

Samotnou recidivu jsme pro účely našeho výzkumu vymezili jako záznam o případném dalším odsouzení, který jsme v rejstříku sledovali ve druhé fázi šetření v červenci roku 2014 (tedy cca po dvou letech od fáze první). Ukázalo se, že nový záznam má 48,1 % našeho vzorku, tedy téměř každý druhý odsouzený. Poměrně časté byly případy, že recidivující jedinec měl nových záznamů více (průměr pro recidivující odsouzené byl 1,99). U jedné ze sledovaných osob se dokonce objevilo čtrnáct nových záznamů, u tří

odsouzených jedenáct. Zhruba u dvou třetin recidivistů se nový záznam objevil již v prvním roce po předchozím odsouzení.

Na základě bivariačních analýz bylo zjištěno, že typ uložené sankce nemá na recidivu odsouzeného podstatnější vliv. Největší podíl osob s novým záznamem v rejstříku byl mezi osobami podmíněně odsouzenými s dohledem (49,4 %) a osobami, jimž byl uložen trest obecně prospěšných prací (48,8 %), nižších hodnot dosáhl u trestu odnětí svobody (45 %) a trestu domácího vězení (46 %). Tyto rozdíly však nebyly statisticky signifikantní. Z modelu logistické regrese, který jsme pro část souboru vytvořili, se jako nejefektivnější z hlediska snižování rizika recidivy jevil trest odnětí svobody, což by bylo možné chápat jako určitý důkaz o jeho odstrašujícím efektu ve smyslu individuální prevence. Hlubší a kritičtější pohled na data však vede k závěrům, že výpovědní hodnota tohoto zjištění je limitována charakterem samotných údajů z rejstříku. Záznamy o odsouzení, které se v něm ve sledovaném čase od předchozího odsouzení objeví, se totiž mohou ve skutečnosti vztahovat k trestným činům spáchaným již dříve. U osob, které pobývaly ve výkonu trestu odnětí svobody, je přítom pravděpodobnost takové situace výrazně nižší než u jedinců s uloženým alternativním trestem.

Zatímco efekt zkoumaných sankcí na recidivu se jeví jako sporný, prokázat se podařilo vztah mezi rizikem dalšího odsouzení a některými, kriminologicky relevantními demografickými znaky. Význam má především pohlaví (muži recidivují častěji než ženy) a věk (s přibývajícím věkem podíl recidivujících významně klesá). Predikční hodnotu měl také údaj o věku, kdy se dotyčný jedinec dostal poprvé do kontaktu s justičním systémem, stejně jako skutečnost, zda u něj k recidivě došlo již v minulosti (prvopachatelé v našem vzorku recidivovali v necelé čtvrtině případů, osoby s trestní minulostí naproti tomu ve více než polovině). Vyšší podíl recidivy byl zaznamenán rovněž u osob, kterým byl v minulosti uložen trest odnětí svobody nepodmíněně, a také u odsouzených, u nichž došlo k přeměně výkonu alternativního trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody nebo k nařízení výkonu trestu odnětí svobody po podmíněném propuštění. Pokud jde o typ trestné činnosti, nejvyšší podíl recidivistů byl mezi pachateli majetkové kriminality (krádeží), nižší u trestných činů proti životu a zdraví (ubližení na zdraví). Tyto dvě skupiny se lišily také z hlediska typu recidivy, kdy u pachatelů majetkových deliktů byla častější recidiva speciální (opětovné odsouzení za krádež), u násilných spíše recidiva nestejnoro- dá (odsouzení za jiný druh trestné činnosti).

Jako součást tohoto výzkumného úkolu byla realizována také **mediální analýza**, která se zaměřila na to, jakým způsobem jsou v hlavních zpravodajských relacích zobrazovány kriminalita, trestání a trestní sankce. Z výsledků dosavadních kriminologických studií je zřejmé, že kriminalita je častým objektem zájmu médií a zprávy o ní tvoří významnou součást zpravodajství. Výzkumy přitom ukazují, že většina laické veřejnosti získává informace o kriminalitě právě z masmédií a postoje veřejnosti k trestání a trestní politice se tak formuje právě jejich prostřednictvím se stále silnou pozicí televizního zpravodajství. Proto je důležité se mediálními obsahy ve vztahu ke kriminalitě a trestání zabývat.

Prezentovaný obraz kriminality se významně odlišuje od oficiálních policejních statistik, které zahrnují evidovanou kriminalitu. Mediálně atraktivní kriminální skutky splňující „zpravodajské hodnoty“, nejsou tedy totožné s běžnými a z hlediska celkové kriminality charakteristickými delikty. V médiích bývají významně častěji zobrazovány

trestné činy výjimečné a závažné, oproti kriminálním statistikám bývají nadhodnocené násilné a sexuální delikty a také případy, kde se jako oběti nebo pachatelé objevují mládež nebo děti. Takovýmto způsobem zobrazované kriminalitě pak odpovídá i mediální obraz trestních sankcí.

Do výběrového souboru naší mediální analýzy bylo zařazeno sto hlavních televizních zpravodajských relací (padesát relací Události České televize a padesát relací Televizní noviny televize Nova) náhodně vybraných v průběhu roku 2014. To nám umožnilo sledovat také rozdíly mezi informováním veřejnoprávní a soukromé televizní stanice. Pro analýzu mediálního obrazu trestních sankcí v televizním zpravodajství byla použita kombinace kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy. Vybrané charakteristiky zobrazování kriminality, jednotlivých druhů kriminality a trestů byly kódovány, kvantifikovány a statisticky zpracovány pomocí softwaru SPSS.

Zahraniční výzkumy dokládají, že kriminalita je pro média atraktivním tématem a zprávy o trestných činech tvoří významnou součást zpravodajství. Také naše analýza potvrdila tyto poznatky. Příspěvky týkající se kriminality, trestné činnosti a obecně bezpečnosti tvořily přes dvacet procent příspěvků v televizním zpravodajství. Komerční televize Nova mediálně atraktivnímu kriminálnímu zpravodajství dává větší prostor než veřejnoprávní Česká televize. Zatímco ve zpravodajství České televize představovaly zprávy o trestných činech a kriminalitě 12,6 %, u hlavní zpravodajské relace televize Nova to byl více než dvojnásobně vyšší podíl, 28,5 %.

Téměř tři čtvrtiny kriminálních zpráv se věnovaly tradičním formám obecné kriminality, zpravidla páchané jednotlivci. Tématem další téměř pětiny zpráv jsou závažné hospodářské delikty, trestná činnost s určitou mírou organizovanosti nebo přímo organizovaná trestná činnost. Nejčastěji zobrazovaným druhem kriminality byla v celkovém výběrovém souboru kriminalita násilná, a to zejména díky zpravodajství soukromé televize Nova, kde je významně nadhodnocenou kategorií. Mediálně nejzajímavější jsou přitom delikty bezprostředně nebo s krátkým odstupem po jejich spáchání nebo odhalení. Ve zpravodajství veřejnoprávní České televize je oproti tomu nejčastěji zobrazovanou kriminalitou kriminalita hospodářská, ČT významně více informuje o tomto typu trestné činnosti, korupčních kauzách apod.

Násilná kriminalita je obsahem 43 % příspěvků kriminálního zpravodajství, zatímco v policejních statistikách na ni připadá necelých 6 %. Podíváme-li se na členění podle jednotlivých trestných činů, atraktivita závažné násilné trestné činnosti pro mediální zobrazování je zřejmá. Zatímco podle policejních statistik je podíl vražd na celkové trestné činnosti 0,08 %, v televizním zpravodajství představují příspěvky s touto tematikou 24 % a jsou nejčastěji tematizovaným trestným činem.

Mediální prezentace kriminality se tak významně odlišuje od oficiálních policejních statistik, které zahrnují evidovanou kriminalitu, a mediální diskurz je determinován tím, že se zaměřuje na „netypickou“, ovšem mediálně atraktivní kriminalitu. Také prezentace trestních sankcí je touto disproporcí mediálního zobrazování významně ovlivněna. Vzhledem k tomu, že v televizním zpravodajství a v médiích obecně bývá zobrazována významně častěji závažná násilná kriminalita, nejčastěji tematizovaným druhem trestu je trest odnětí svobody (uvádí jej 82 % příspěvků, ve kterých je trest zmíněn). Prezentace

alternativních trestů (podmíněné tresty, peněžité trest, obecně prospěšné práce, trest domácího vězení) je minimální a alternativní trest může být tematizován také jako „uniknutí skutečnému trestu“. Obraz trestání a trestních sankcí v televizním zpravodajství odpovídá především nejčteněji prezentovanému dlouhodobému trestu odnětí svobody. V mediální diskurzu tak bez velké nadsázky platí ztotožnění trestu a uvěznění pachatele. Z hlediska mediální prezentace sankční politiky je dominantně zobrazovaným přístupem k trestání pachatelů trestné činnosti přístup represivní při minimální prezentaci alternativních trestů, resocializačních přístupů k pachatelům apod., což může mít významný vliv na formování postojů laické veřejnosti.

V rámci našeho výzkumu uplatňování alternativních trestních sankcí byla také provedena **analýza vybraného vzorku trestních spisů, zabývajících se případy, v nichž byl pachatelům uložen trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**. Celkem bylo pro potřeby této analýzy vyžádáno patnáct spisů. Deset z nich pojednávalo o případech skončených uložením trestu domácího vězení a zbývajících pět spisů představovalo všechny případy uložení samostatného trestu zákazu vstupu, jejichž statistické listy byly odeslány v roce 2011.

Trest domácího vězení byl v našem vzorku uložen za poměrně pestrou skupinu trestných činů zahrnující ublížení na zdraví, zanedbání povinné výživy, krádež, ohrožení pod vlivem návykové látky, výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, jakož i nebezpečné pronásledování a nebezpečné vyhrožování. V případech, v nichž byl uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, nebyla škála trestných činů takto pestrá, neboť se jednalo o čtyři případy výtržnictví a jeden případ projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka.

Prvotním podnětem vedoucím k trestnímu stíhání pachatele bylo nejčastěji (tj. ve 40 %) oznámení poškozených. Ve třetině zkoumaných případů byl pachatel přistižen a zadržen hlídkou Policie ČR přímo při činu. Průměrná délka trestního řízení činila 134 dní. Nejdelší řízení trvalo 486 dní, nejkratší pak pouze 10 dní. Třináct případů (tj. 87 %) bylo pravomocně rozhodnuto do šesti měsíců a pět z nich dokonce do tří měsíců. Ve dvou případech byli pachatelé vzati do vazby, jejíž délka činila u jednoho z nich 21 dní a u druhého 122 dní.

Průměrná délka uložených trestů domácího vězení činila v našem vzorku jedenáct měsíců. Nejdelším uloženým trestem domácího vězení byl trest dvouletý; nejkratším byl trest čtyřměsíční. U trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce činila průměrná délka uložených trestů dvacet šest měsíců. Nejdelšími tresty zákazu vstupu byly v našem vzorku dva tresty tříleté; nejkratším pak trest v trvání jednoho roku.

S výjimkou jedné pachatelky byli pachatelé v našem vzorku muži (93,3 %). Průměrný věk činil u pachatelů v našem vzorku 31 let. Nejstaršímu z nich bylo v době spáchání trestného činu 45 let, zatímco nejmladší z pachatelů byl jednadvacetiletý.

Více než polovina pachatelů uvedla, že jsou svobodní (celkem 8 osob), tři pachatelé byli rozvedeni a další tři uvedli, že žijí v družském poměru. Pouze jeden z pachatelů žil v době spáchání trestného činu v manželském svazku.

Zjišťován byl též socioprofesionální status pachatelů. Šest z nich (tj. 40 %) bylo bez stálého zaměstnání, přičemž pouze dva byli vedeni úřady práce jako uchazeči o zaměstnání. Většina z nich uvedla, že si přivydělávají příležitostnými brigádami. Pět pachatelů uvedlo, že pracují v zaměstnaneckém poměru a dva pobírali invalidní důchod. Jeden z pachatelů uvedl, že je osobou samostatně výdělečně činnou a další byl studentem střední školy.

Nejvyšší dosaženou úroveň vzdělání mezi pachateli představovalo středoškolské vzdělání s maturitou, které měli tři z nich (tj. 20 %). Třetina pachatelů (tj. 5 osob) byla vyučena. Ukončené základní vzdělání měli čtyři z pachatelů (tj. 26,7 %). U zbývajících tří pachatelů se informaci o dosaženém vzdělání nepodařilo zjistit.

Významná část pachatelů (celkem 12 osob, tj. 80 %) byla již v minulosti trestána. Dva z nich byli v minulosti trestáni pouze jednou, zatímco zbývajících deset pachatelů bylo již v minulosti trestáno vícekrát. Jeden z pachatelů byl v minulosti trestán dokonce již osmkrát. Doposud netrestáni byli pouze tři z pachatelů, kterým byl následně uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Zajímali jsme se též o průběh výkonu uložených trestů. Pět odsouzených pachatelů, jimž byl uložen trest domácího vězení, vykonávalo tento trest, aniž by bylo zjištěno porušení stanovených podmínek. Jedna z těchto osob však uložený trest nevykonala v celé délce, neboť se na daný případ vztahovala amnestie prezidenta republiky. Další tři odsouzení vykonali trest domácího vězení v celé výměře, ale byly u nich zjištěny ojedinělé případy porušení stanovených podmínek. Dvěma odsouzeným byl trest domácího vězení pro neplnění podmínek přeměněn na náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody.

Pachatelé, jimž byl uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, přistupovali k výkonu uloženého trestu o poznání svědomitěji. Tři z nich vykonali trest v celé délce, aniž by bylo zjištěno porušení uložených povinností dle probačního plánu. Na základě žádosti jednoho z odsouzených rozhodl soud o podmíněném upuštění od výkonu zbytku uloženého trestu. U posledního z odsouzených se nám informace o výkonu uloženého trestu nepodařilo ze spisu získat.

K doplnění názorů na sankční politiku, zjišťovaných u zainteresovaných odborníků a veřejnosti, byla provedena také **sonda do názorů osob, odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody** a v čase výzkumu si odpykávajících tento trest v zařízeních Vězeňské služby ČR. Šetření bylo provedeno jako orientační sonda na vzorku vybraném záměrným výběrem omezeného počtu respondentů vybraných podle znaků pohlaví a typu věznice, ve které se nacházejí. Ve vzorku byly částečně nadreprezentovány ženy a vězni byli vybráni z typu věznic, v nichž je soustředěna největší část vězeňské populace, tj. z věznic s dozorem a věznic s ostrahou.

V červenci roku 2013 činil rozsah základního souboru odsouzených českých občanů ve výkonu trestu bez mladistvých zhruba 13 000 osob, z toho cca 780 žen. V době přípravy výzkumu tedy ženy tvořily 6 % populace odsouzených, resp. základního souboru. Ve věznicích s dozorem se nacházelo 31 % odsouzených, ve věznicích s ostrahou 59 % odsouzených, tj. dohromady 90 % populace odsouzených.

Jako potřebný minimální rozsah výzkumného vzorku byl stanoven počet 150 respondentů (tj. o něco více než 1 % základního souboru). Pro zodpovězení dotazníku byli vybráni vždy všichni vězňové z jednoho konkrétního oddělení (s dozorem nebo s ostrahou) s výjimkou nemocných, aktuálně nepřítomných nebo těch, kteří s účastí na výzkumu nesouhlasili. Podle takto stanovených zásad proběhl sběr dotazníků v měsících listopadu a prosinci roku 2013 ve čtyřech věznicích. Celkem dotazník zodpovědělo 201 respondentů, z toho 10,5 % žen.

Při srovnání s údaji Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2013 se charakteristiky výzkumného vzorku blíží charakteristikám celkové vězeňské populace ve znacích vězeňské recidivy a věkového složení. Charakteristiky se naopak rozcházejí v údaji o délce trestu, kdy ve vzorku převažují respondenti s vyššími tresty a také pokud jde o vzdělání v kategoriích základního vzdělání, vyučení i středního vzdělání, kde ve vzorku je výrazně vyšší zastoupení středoškoláků (36 % ku reálným 10 %). Zde je ovšem pochybné, nakolik přesně respondenti odpovídali na otázku, resp. nakolik byli schopni dosažené vzdělání přesně uvést.

Dotazník byl zaměřen na zjištění, zda vězni preferují alternativní tresty před trestem nepodmíněným a jakou výši alternativního trestu považují za odpovídající, názor na uplatňování trestní politiky soudy a na její přísnost, názor na přiměřenost trestů u konkretizovaných trestných činů, názor na kvalitu práce institucí zapojených do trestního řízení a přicházejících do styku s odsouzenými a na situaci, kterou budou muset odsouzení řešit po propuštění. Otevřené otázky zjišťovaly formou volné výpovědi problémy, kterým vězni čelí ve výkonu trestu a které předpokládají po propuštění.

Není překvapivé, že odsouzení v dané možnosti pokaždé volili podstatně častěji alternativní trest než trest nepodmíněný; vždy alespoň v 80 %. Z tohoto hlediska je „nejpopulárnější“ trest obecně prospěšných prací, který by volilo 91 % dotázaných. Největší počet preferencí nepodmíněného trestu (leč přesto nízký – 9,5 %) je u volby mezi nepodmíněným trestem a podmíněným trestem s dohledem.

Jako adekvátní sumu odpovídající náhradě jednoho roku odnětí svobody uváděli respondenti nejčastěji částku v rozmezí dvacet pět až sto tisíc korun anebo pět až padesát tisíc korun; těchto respondentů bylo pokaždé cca 49 %. Preferenci této výše peněžitého trestu je pravděpodobně nutné interpretovat ve vztahu k sociální situaci respondentů, u nichž uvedené sumy představují zřejmě významnou částku. Pro třicet procent vězňů by byla přijatelná částka převyšující padesát tisíc korun (pro cca 12 % i více než sto tisíc korun).

Tři čtvrtiny respondentů považují tresty obsažené v českém trestním zákoníku obecně za spíše přísné. V tom se vězni liší od české populace velmi zásadně, protože např. podle výsledku výzkumu názorů veřejnosti na trestní politiku, který provedl IKSP v roce 2009, se ukázalo, že 57 % respondentů se domnívá, že trestní zákon stanovuje za trestné činy převážně příliš mírné tresty. Obdobně se na rozdíl od veřejnosti vězňové domnívají, že se v průběhu posledních deseti let tresty zpřísnily.

Když měli vězni v pozici fiktivního soudce rozhodovat o trestu ve vztahu k šesti konkrétně charakterizovaným trestným činům, ukázalo se, že se vždy největší procento

respondentů přiklonilo k nepodmíněnému trestání, a to překvapivě i v případě neplacení výživného na dítě a prodeje měkkých drog. Nejpřísnější postoj zaujali respondenti v případě násilné kriminality (loupežné přepadení), kde by v 80 % uložili nepodmíněný trest, a to poměrně vysoký. V ostatních případech je sice součet respondentů, kteří by volili nějaký z trestů nespojených s odnětím svobody vyšší, než počet těch, kteří by uložili nepodmíněný trest, ale pro nepodmíněný trest se i tak vždy vyslovila nejpočetnější část respondentů. Ve všech případech, kdy na prvním místě bylo vyslovení nepodmíněného trestu, se na druhém místě objevoval podmíněný trest odnětí svobody. Z ostatních alternativních trestů byl o něco více frekventován trest obecně prospěšných prací.

Není překvapivé, že u respondentů převažoval názor, že české soudy nepřístupují vůči všem souzeným lidem stejně spravedlivě. Na stupnici hodnocení práce pracovníků institucí, s nimiž vězni přicházejí do styku, se také soudci umístili až na posledním místě za státními zástupci. Naopak nejlépe byli hodnoceni pracovníci charitativních organizací.

To, co vězni zásadně ve výkonu trestu postrádají, jsou sociální kontakty; především s rodinou, ale také s přáteli. Potřeba svobody, vyjádřená v různých formách, je až na druhém místě, nicméně rovněž v odpovědích dominuje, a to více u respondentů, kteří již byli trestáni, resp. již dříve byli ve výkonu nepodmíněného trestu. Hlavními problémy, které budou muset respondenti řešit, je zaměstnání, bydlení a rodinné vztahy. To, že žádné problémy neočekávají, se týká jen malé části respondentů. Problém zaměstnání a bydlení spolu s absencí rodinného zázemí byl uváděn jako hlavní příčina bezvýchodné situace po návratu z výkonu trestu.

Potvrdila se role rodiny jako nejbližšího zázemí respondentů, od něhož především očekávají pomoc po propuštění, a to v naprosté většině. Roli sociálních kontaktů potvrzuje „umístění“ přátel a kamarádů na druhém místě, i když už se značným odstupem. Úřad práce a sociální pracovníci jsou instituce, které by měly být systémově cílem žádostí o pomoc; je spíše překvapivé, že počet předpokládaných žádostí směřujících k nim, není nijak vysoký.

Za klíčové zjištění lze považovat, že názory vězňů jednoznačně potvrzují urgentní potřebu podstatného z kvalitnění přípravy na propuštění a následné postpenitenciární péče. Zejména jde o pomoc při zajištění zaměstnání a u části vězňů i bydlení; s tím souvisí i péče o udržení sociálního (v užším smyslu rodinného) zázemí po dobu výkonu trestu. Lze odhadnout, že potřeba urgentní pomoci systému postpenitenciární péče se týká až jedné třetiny propouštěných.

Summary

Scheinost, Miroslav et. al.:

**THEORETICAL AND CRIMINALLY POLITICAL ASPECTS OF THE REFORM
OF CRIMINAL LAW IN CRIMINAL SANCTIONS III.
CRIMINAL SANCTIONS – THEIR APPLICATION, IMPACT ON RECIDIVISM
AND MEDIA IMAGE ON TELEVISION NEWS**

A part of the research project was to test the effectiveness of sanctions imposed with an emphasis on alternatives to prison. **The recidivism of convicted persons** was chosen as a measure; this was examined through the analysis of data from Criminal Register. We infer it based on information about possible another conviction, a practice common in the criminological research. However, it has its weaknesses, especially with regard to the inability to capture the hidden crimes. In addition, a new conviction cannot automatically be equated with a new crime and it is also necessary to count with some delay between the commission of the offense and its legal sanction. Yet it can be argued that such studies provide at least a tentative answer to the important question of whether the recidivism rate varies considerably for individual sanctions. It is also possible to focus on assessing the impact of certain factors that are considered as a risk in view of criminal careers by criminology and which can be found in the Criminal Register (these are particularly sex, age and nationality of the convicted person, his/her criminal history and the type of crimes committed). In our consideration, the strength of our research is the sample size, which makes it the most extensive analysis of recidivism in our environment so far.

The sampling was based on two criteria, namely on the period when the sanctions or measures of the convicted persons were recorded in the Criminal Register (1st April, 2012 to 30th June, 2012), and further the type of sanctions imposed (house arrest, sentence of community service and a suspended sentence with supervision). The control group consisted of persons previously sentenced to a prison sentence, which ended in these months of 2012 (by serving the term or a conditional release). In total, there were 4,233 people, among whom males (90.6%) were prevalent.

Most of the persons were sentenced to community service (52.7% of the entire sample), the least to house arrest (3%). The average age was 33 years, the most convicts were aged 30–39 (31%) and 22–29 years (28.4%). They were punished mostly for property crimes, while nearly a third of the sample was convicted of theft. Obstructing the execution of an official decision or deportation (14.5%) and neglect of compulsory maintenance (14.1%) were also more numerous represented. Serious acts against life and health were significantly less represented in the sample.

Most of the convicted had prior experience with crime. Only 12% of the people were convicted for the first time (a criminal record dating from 2012 on the basis of which our sample came, was their first). We found out an average of nearly five previous convictions for the remainder of subjects. A third of previously convicted had also experienced with imposed unconditional imprisonment. The same ratio was also found in relation to records of conversion of the execution of alternatives to prison to unconditional prison sentence. As expected, it was determined that the number of previous convictions grew with age. The finding known from the criminal career research was confirmed as well that a strong predictor of a large number of convictions is low age at the first registered crime. The relationship between these two variables proved to be statistically significant.

The recidivism itself for the purposes of our research was defined as the record about possible another conviction that we followed in the index in the second stage of investigation in July 2014 (i.e. about two years following the first stage). It turned out that 48.1% of our sample have a new record which is nearly every other convict. There were relatively frequent cases that a habitual offender had more new records (the average for habitual offenders was 1.99). There even appeared fourteen new records for one of the monitored person and eleven records for three convicted persons. Approximately in two-thirds of habitual offenders the new entry appeared in the first year after a previous conviction.

Based on bivariate analysis, it was found that the type of sanctions imposed does not have a significant impact on the recidivism of the convict. The largest share of people with a new entry in the register was among those sentenced conditionally with supervision (49.4%) and persons who have been sentenced to community service (48.8%), lower values were reached by imprisonment (45%) and house arrest (46%). However, these differences were not statistically significant. On the basis of logistic regression model, which we created for a part of the set, the punishment of imprisonment appeared as most effective in terms of reducing the risk of recidivism which could be seen as a proof of its deterrent effect in the sense of individual prevention. A deeper and more critical view of the data leads to the conclusion that the predictive value of these finding is limited by the nature of the data from the register. Records of a conviction which appear in the register within the monitored period following the previous conviction may in fact relate to crimes committed earlier. The probability of such a situation is significantly lower for those who stayed in prison than in subjects with alternatives to prison imposed.

While the effect of examined sanctions on recidivism appears to be questionable, we managed to establish a relationship between the risk of further conviction and some relevant demographic characteristics in terms of criminology. The sex is of relevance in particular (men are more likely to relapse than women) and age (the share of habitual offenders falls significantly with age). The indication of the age also had a predictive value when the individual concerned first got into contact with the justice system, as well as the fact whether there was a reoffending in the past (in our sample, first time offenders re-offended in less than a quarter of cases, people with criminal records in more than a half by contrast). A higher proportion of reoffending was observed also among people who have been previously sentenced to imprisonment, and also for prisoners who have experienced the conversion of alternatives to prison to a prison sentence or the order to serve the remainder of sentence in prison after conditional release. Regarding the type of crime, the highest proportion of recidivists was among the offenders of crimes against property (theft), lower for crimes against life and health (bodily harm). These two groups also differed in terms of the type of recidivism where special recidivism was more frequent for offenders of property crimes (re-convictions for theft), the recidivism in offenders of violent crimes was rather non-uniform (convictions for other type of crime).

As part of this research project a **media analysis** was also conducted with focus on the way crime, punishment and criminal sanctions are presented on the main news reports. The results of current criminological studies make it apparent that crime is a frequent subject of media interest and reports on it form an important part of the news. Research has shown that most of the general public receives information about the crime just from mass media, public attitudes towards punishment and the criminal policy thus being

formed through the increasingly strong position of television news. Therefore, it is important to deal with media content in relation to crime and punishment.

The presented image of crime differs significantly from official police statistics, which include recorded crime. The criminal acts attractive to the media fulfilling “news value” are not identical to conventional and characteristic offences in terms of overall crime. The media more often display exceptional and serious crimes; violent and sexual offenses are overstated compared to statistics as well as cases where adolescents or children appear as victims or offenders. The media image of sentences corresponds to the crime displayed in this way.

The sample set of our media analysis included one hundred major television news programs (fifty sessions of “Události” of the Czech Television and fifty sessions of “Televizní noviny” of Nova TV) randomly selected during 2014. This enabled us to observe the differences between informing by the public and private television stations. A combination of quantitative and qualitative content analysis was used for the analysis of the media image of criminal sanctions on television news. Selected characteristics of imaging crime, various types of crimes and punishments were coded, quantified and statistically analyzed using SPSS software.

Foreign studies show that crime is a hot topic for the media and reports of crimes form an important part of the news. These findings were also confirmed by our analysis. Posts relating to crime and safety in general accounted for over twenty percent of posts on television news. Nova commercial television gives more space to media attractive criminal reporting than public Czech Television. While the reports featuring crime amounted to 12.6% on the Czech Television news, with the main news report of Nova TV with a share of 28.5% it was more than two times higher.

Almost three quarters of crime reports dealt with traditional forms of crime, usually committed by individuals. The topic of the next almost one fifth of the reports are serious economic offenses, criminal activities with some degree of organization or directly to organized crime. The most frequently displayed type of crime was violent crime in the total sample set, mainly due to the news of private Nova TV, where it is a significantly overvalued category. The most interesting offences for the media are offenses directly after or with short interval after their commission or disclosure. The news of public Czech Television, in contrast, most frequently display economic crime, Czech Television significantly more informs about this type of crime, corruption cases, etc.

Violent crime is contained in 43% of posts on criminal news while in police statistics it accounts for less than 6%. If we look at the structuring of individual crimes, the attractiveness of serious violent crime for media viewing is obvious. While according to police statistics, the proportion of homicides in overall crime amounts up to 0.08%, the posts on this topic on television news amount to 24% and they are most frequently featured crime.

Media presentation of crime is significantly different from the official police statistics, which include recorded crime, and media discourse is determined by focusing on “atypical” crime yet attractive to the media. Also, the presentation of criminal sanctions is significantly affected by this disproportion of media display. Considering the fact that

television news and media in general display a significantly more serious violent crime, most featured kind of punishment is imprisonment (82%, of posts in which the punishment is mentioned). The presentation of alternatives to prison (probation, fines, community service, house arrest) is minimal and these types of sentences can be also categorized as “escape from real punishment.” The image of punishment and criminal penalties on television news corresponds primarily to the most frequently presented long-term imprisonment. Without much exaggeration the identification of punishment and imprisonment of an offender apply in the media discourse. In terms of media presentation of penal policy the prevailing displayed approach to punishing the criminals is a repressive approach with minimal presentation of alternatives to prison, rehabilitation of offenders, etc., which can have a significant impact on shaping the attitudes of the general public.

In our research of alternatives to prison we also **analyzed a selected sample of case files dealing with cases in which offenders were sentenced to house arrest and a ban on attending sports, cultural and other social events.** Fifteen files were requested for this analysis in total. Ten of them reported on the cases terminated with the imposition of house arrest, and the remaining five files featured all cases of imposition of a separate punishment of entry ban, the statistical sheets of which were sent in 2011.

The house arrest in our sample was imposed for a relatively diverse group of crimes involving bodily injury, neglect of compulsory maintenance, theft, endangerment under the influence of drugs, production and other handling of narcotic and psychotropic substances and poisons, obstructing exercise of official authority and expulsion, as well as stalking and dangerous threat. In cases where the punishment imposed was a ban on attending sports, cultural and other social events the range of offenses was not so varied, as they were four cases of disorderly conduct and one case of expression of sympathy for a movement aimed at suppressing human rights and freedoms.

The primary impetus leading to the prosecution of the offenders was most often a notification by damaged parties (i.e. 40% of the cases). The offender was caught and detained by Czech police patrol directly in the act in a third of the examined cases. The average length of criminal proceedings was 134 days. The longest procedure lasted 486 days, the shortest only 10 days. Thirteen cases (i.e. 87%) was the final decision made within six months and even within three months in five of them. In two cases the offenders were taken into custody, the length of which was in one of them 21 days and the second 122 days.

The average length of imposed house arrest sentences was eleven months in our sample. The longest imposed house arrest sentence was two years; the shortest sentence was four months. The average length of sentences imposed for punishment of ban on attending sports, cultural and other social events was twenty-six months. The longest sentences of entry ban were two three-year sentences in our sample; the shortest sentence was one year in length.

With the exception of one female offender all the offenders in our sample were men (93.3%). The average age of offenders in our sample was 31 years. The oldest of them was 45 years old at the time of committing the offence, while the youngest of the offenders was 21.

More than half of the offenders stated that they were unmarried (total 8 people), three offenders were divorced and the other three said that they lived with a partner. Only one of the offenders was married in the time of the commission of the crime.

The survey was also aimed to find out the socio-professional status of the offenders. Six of them (i.e. 40%) were without steady employment, while only two were registered with employment offices as job seekers. Most of them said that they earned money by occasional jobs. Five offenders said they were working in an employment relationship and two received a disability pension. One of the offenders said he was self-employed and another was a high school student.

The highest level of education achieved among the offenders was secondary education with school leaving examination, which was attained by three of them (i.e. 20%). A third of the offenders (i.e. 5 persons) were trained workers. Four of the offenders (i.e. 26.7%) completed primary education. The information on educational attainment could not be determined for the remaining three offenders.

A significant part of the offenders (total of 12 persons, ie. 80%) has previously been punished. Two of them were previously punished only once, while the remaining ten offenders had previously been punished several times. One of the offenders was punished even eight times already in the past. Until now there were only three offenders with no previous convictions who were subsequently sentenced to entry ban to sports, cultural and other social events.

We were also interested in course of performance of the sentences imposed. Five convicted offenders, who have been sentenced to house arrest, performed this punishment without any breaching the terms found. One of these persons, however, did not exercise the sentence imposed in its entirety, as the case was covered by the amnesty of the president. Another three convictions performed under house arrest in the whole length, but there were isolated cases of breaching the conditions found. The house arrest for two convicts was converted to imprisonment for failure to fulfil the conditions.

Offenders who have been sentenced to entry ban to sports, cultural and other social events approached the execution of the punishment imposed somewhat more conscientiously. Three of them executed the sentence in its entirety, without having found a breach of the obligations imposed under probation plan. The court decided on a conditional waiver from exercising the rest of the sentence imposed at the request of one of the convicts. We failed to obtain the information about the execution of the sentence imposed from the file for the last of the convicts.

An inquiry of the views of persons sentenced to a prison sentence serving up this punishment in the facilities of the Prison Service of the Czech Republic at the time of the research was conducted to complement the views on sanctions policy of involved experts and the public. Investigations were carried out as tentative inquiry of a sample selected by the deliberate selection of a limited number of respondents selected according to the characteristics of sex and type of prison in which they were located. Women were partially overrepresented in the sample and the prisoners were selected from such types of prison in which the largest part of the prisoner population is concentrated.

In July 2013 the range of the basic set of Czech citizens convicted in prison without juvenile amounted roughly to 13,000 people, including about 780 women. At the time of the preparation of this research, women made up 6% of the population of convicts, respectively of the basic set. 31% of the inmates were located in prisons with “supervision” (low security prison), 59 % of the inmates in high security prisons, i.e. 90% of the total population of inmates.

The number of 150 respondents was determined as a required minimum range of research sample (i.e. slightly more than 1% of the basic set). All prisoners from one specific department (“supervision” or high security) with the exception of the sick, currently absent or those who did not agree to participate in the research were chosen for answering the questionnaire. According to such established principles the collection of questionnaires was conducted in November and December 2013 in four prisons. The questionnaire was answered by 201 respondents in total, of which 10.5% were women.

When compared with the data of the Statistical Yearbook of the Prison Service of the Czech Republic for 2013 the characteristics of the research sample get near to the characteristics of the total prison population in terms of prison recidivism and age composition. On the other hand, the characteristics differ in the details of the length of the sentence; the respondents with higher penalties prevail in the sample, and also in terms of education in the categories of basic education, apprenticeship and secondary education, where there is a significantly higher proportion of high school graduates (36% to real 10%) in the sample. It is, however, questionable how much exactly the respondents answered the question, respectively to what extent they were able to state the educational attainment precisely.

The questionnaire focused on determining whether the prisoners preferred alternatives to prison to imprisonment and what amount of alternative punishment was deemed appropriate, their opinion on the application of the criminal policy by courts and its rigor, opinion on the adequacy of penalties for concretized crimes, opinion on the quality of institutions involved in criminal procedure and coming into contact with the convicts and the situation they will have to deal with after their release from prison. Open questions were aimed at finding those problems in the form of a free statement that prisoners face in prison and which they assume after release.

It is not surprising that the convicts always voted significantly more often for an alternatives to prison than imprisonment in the provided option; always at least in 80%. From this perspective, the “most popular” sentence is community service, for which 91% of respondents voted. The largest number of preferences of unconditional sentence (but still low – 9.5%) is in the selection between the unconditional sentence and suspended sentence with supervision.

The respondents stated most often an amount ranging from 25 to 100,000 crowns, or 5 to 50,000 crowns as an adequate amount of compensation corresponding to one year of imprisonment; these respondents each amounted to about 49%. The preference of the amount of the fine is likely to be interpreted in relation to the social situation of the respondents, where the amounts indicated apparently represented a significant amount. An amount exceeding fifty thousand crowns (even more than one hundred thousand crowns for approximately 12%) would be acceptable for thirty percent of the prisoners.

Three quarters of the respondents consider the penalties contained in the Czech Criminal Code generally rather severe. In this the prisoners differ from the Czech population very significantly because, for example the survey of public opinion on penal policy, which was conducted by IKSP in 2009, showed that 57% of respondents believed that the Criminal Code inflicts mostly too mild punishments for crimes. Similarly, unlike the public the prisoners believe that the penalties tightened over the last decade.

When the prisoners were in the position of a fictitious judge to decide on punishment in relation to six specifically characterized crimes, it showed that the largest percentage of respondents always inclined to an imprisonment, and this surprisingly even in the case of neglect of compulsory maintenance and the sale of soft drugs. The strictest attitude was taken by respondents in the case of violent crime (robbery), where 80% of them would apply imprisonment. In other cases, although the sum of respondents who would vote for any of the penalties of non-custodial nature is higher than the number of those who would impose a prison sentence, the prison sentence was also always favoured by the largest proportion of respondents. In all cases where the first place was taken by an imprisonment, suspended sentence ranked as the second. The community service was slightly more frequent of the other alternatives to prison.

It is not surprising that respondents tended to believe that Czech courts do not approach all the people on trial equally. The judges also placed in last place following the public prosecutors on a scale assessing the work of staff of the institutions with which the prisoners come into contact with. On the other hand the NGO workers were the best evaluated.

What the prisoners essentially lack during their imprisonment are social contacts; especially with the family, but also with friends. The need for freedom expressed in various forms, ranks in second place, but is also prevailing in responses and even more among respondents who have already been punished, or who were previously serving unconditional sentence. The main issues that the respondents will need to deal with are employment, housing and family relationships. The fact that they do not expect any problems applies to only a small part of the respondents. The employment and housing problem along with the absence of family support was provided as the main cause of the impasse after returning from prison.

The role of the family as the nearest support of the respondents was confirmed; it is the family from whom the vast majority of them expect help after the release. The role of social contacts is confirmed by the “ranking” of friends and companions in second place, even though with a considerable distance. The Employment Office and social workers are the institutions that should be systematically the aim of requests for assistance; it is rather surprising that the number of expected requests directed to them is not high.

The key findings of the research are that the views of prisoners clearly confirm the urgent need for a significant improvement of preparation for release and subsequent post-release care. This is especially in terms of assistance in securing employment and even housing for a part of the prisoners; this is related to the care of the maintenance of social (in the narrow sense of family) support during their imprisonment. It can be estimated that the need for urgent support through the system of post-penitentiary care concerns up to one third of those released from prison.

Translated by: Aspena

Použité prameny

- Boyle, K. (2005). *Media and Violence*. London: Sage Publications.
- Bushway, S., Brame, R., & Paternoster, R. (2004). Connecting desistance and recidivism: measuring changes in criminality over the lifespan. V S. Maruna, & R. Immarigeon, *After Crime and Punishment: Pathways to Offender Reintegration* (stránky 85–101). Cullompton: Willan Publishing.
- Cohen, S. (1985). *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification*. Cambridge and Oxford: Polity Press and Blackwell Publishers.
- Ditton, J., & Duffy, J. (1983). Bias in newspaper reporting of crime news. *British Journal of Criminology*, 159–165.
- Farrall, S. (2002). *Rethinking What Works with Offenders: Probation, social context and desistance from crime*. Cullompton: Willan Publishing.
- Farrington, D. P. (2005). *Integrated Developmental and Live-Course Theories of Offending*. London: Transaction Publishers.
- Farrington, D., Coid, J., & Harnett, L. (2010). *Kriminální kariéry do věku 50 let a životní úspěšnost do věku 48 let*. Praha: IKSP.
- Foucault, M. (2000). *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin.
- Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. (2013). *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR*. Načteno z vsocr.cz: http://www.vsocr.cz/client_data
- Greer, C. (2003). *Sex Crime and the Media: Sex Offending and the Press in a Divided Society*. Cullompton: Willan.
- Gřivna, T., Scheinost, M., & Zoubková, I. a. (2014). *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer.
- Háková, L. (2015). Mediální prezentace kriminality a trestní politiky v televizním zpravodajství. (Dosud nepublikovaný text).
- Háková, L., & Scheinost, M. (2014). Mediální obraz nového trestního zákoníku v tisku. *Trestní právo*, 2, 23–30.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Israel, M., & Wing Hon Chui. (3 2006). if „Something Works“ is the Answer, What is the Question. *European Journal of Criminology*, stránky 181–200.
- Jewkes, Y. (2004). *Media and Crime*. London: Sage Publications.
- Jiráček, J., & Köpplová, B. (2003). *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál.
- Jones, S. (2006). *Criminology*. Oxford: Oxford University Press.
- Kalus, Č. (2010). *Analýza zpravodajství českých televizí*. Ostrava: Media Tenor.
- Klvačová, P., & Bitrich, T. (2003). Jak se (ne)píše o cizincích. *Nečitelní cizinci*. Praha: Multikulturní centrum.
- Kuchta, J., & Válková, H. (2005). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
- Kury, H., & Zapletal, J. (2002). Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. *Kriminalistika*, 35 (2), 92–107.
- Langan, P. A., & Levin, D. J. (2002). Recidivism of Prisoners Released in 1994. *Federal Sentencing Reporter*, vol. 15, no. 1, 58–65.
- Lloyd, C., Mair, G., & Hough, M. (1994). *Explaining reconviction rate: A critical analysis*. London: Home Office.
- Marešová, A., Blatníková, Š., Kotulan, P., Martinková, M., Štěchová, M., & Tamchyna, M. (2011). *Kriminální recidiva a recidivisté: charakteristika, projevy, možnosti trestní justice*. Praha: IKSP.
- March, I., & Melville, G. (2009). *Crime, Justice and Media*. New York: Routledge.

- McQuail, D. (1999). *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Merrington, S., & Stanley, S. (2007). Effectiveness: who counts what? V L. Gelsthorpe, & R. Morgan, *Handbook of Probation* (stránky 428–458). Cullompton: Willan Publishing.
- Muncie, J. (2009). *Youth and Crime*. London: Sage Publications.
- Muncie, J., & McLaughlin, E. (2002). *The Problem of Crime*. London: Sage Publications.
- Newburn, T. (2007). *Criminology*. Cullompton: Willan Publishing.
- Novotný, O., Vanduchová, M., & Šámal, P. (2010). *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Wolters Kluwer.
- Raynor, P., & Robinson, G. (2005). *Rehabilitation, Crime and Justice*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Reiner, R. (2002). Media made criminality: the representation of crime in the mass media. V M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner, *The Oxford handbook of criminology*. (stránky 376–416). Oxford: University Press.
- Reiner, R., Livingstone, S., & Allen, J. (2003). From law and order to lynch mobs: crime news since the Second World War. V P. Mason, *Criminal visions: Media representations of crime and justice* (stránky 13–32). London: Willam Publishing.
- Roberts, J., & Hough, M. (2005). *Understanding public attitudes to criminal justice*. Maidenhead: Open Universita Press.
- Růžička, M. (2008). Kriminalita z antropologické perspektivy: možnosti a limity sociologické inspirace. *Antropoweb*, 4 (1), 1–15.
- Scheinost, M. (2014). Trestní sankce očima veřejnosti. *Trestněprávní revue 2/2014*, stránky 44–47.
- Scheinost, M. a kol. (2013). *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: IKSP.
- Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J., & Vlach, J. (2014). *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Síbrt, M. (2004). *Analýza zpravodajství ČT – čtvrté čtvrtletí roku 2004*. Ostrava: Inno Vatio/Media Tenor.
- Soothill, K., Fitzpatrick, C., & Francie, B. (2009). *Understanding Criminal Careers*. Cullompton: Willan Publishing.
- Šámal, P. (2006). *Osnova trestního zákoníku 2004–2006. 1.vyd.* Praha: C. H. Beck.
- Šámal, P. (2012). *Trestní zákoník I., § 1–139. Komentář*. Praha: C. H. Beck.
- Šámal, P. a kol. (2009). *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck.
- Šťastná, L., Miovský, M., & Novák, P. (2009). *Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: Uživatelská příručka*. Tišnov: Sdružení SCAN.
- Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie. Jak studovat zločin*. Praha: Grada.
- Toušek, L. (22. únor 2014). Kriminologii opustily její hvězdy Stan Cohen a Jock Young. *Sociální teorie*, stránky Dostupné online: <<http://socialniteorie.cz/kriminologii-opustily-jeji-hvezdy-stan-cohen-a-jock-young/>>.
- Trampota, T. (2006). *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Trampota, T., & Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Večerka, K. (2007). *Občané o kriminalitě a prevenci*. Praha: IKSP.
- Wartna, B., & Nijssen, L. (2006). National studies on recidivism: An inventory of large-scale recidivism research in 33 European countries. *WODC-studies on recidivism – Fact sheet 11*.
- Young, J. (1999). *The exclusive society*. London: Sage.
- Zehr, H. (2003). *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici.
- Zeman, P. a kol. (2010). *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Praha: IKSP.
- Zeman, P. a kol. (2011). *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Přílohy

Příloha 1. Právní úprava trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a další akce ve vybraných státech EU

Velká pozornost je problematice trestné činnosti páchané v souvislosti se sportovními akcemi věnována v Anglii a Walesu, kde může soud uložit prostřednictvím tzv. „Prohibited Activity Requirement“ či „Exclusion Requirement“³⁰ mimo jiné omezení spočívající v zákazu navštěvovat takové akce. Dalším institutem omezujícím přístup na fotbalová utkání je „Football Banning Order“³¹, který může být uložen trestním soudem jako sankce za některý ze zákonem vymezených trestných činů spáchaných v souvislosti se sportovní akcí, nebo na návrh policie civilním soudem jako preventivní opatření osobám, které zatím nebyly za žádný z výše zmíněných trestných činů odsouzeny, ale v minulosti se již dopustili veřejného násilného jednání či výtržností.

Trest zákazu vstupu je však používán také v zemích, které jsou nám blíže nejen geograficky, ale i z hlediska právní kultury. Jako příklad lze uvést dva ze sousedních států, a sice Polsko a Slovensko.

Na základě ustanovení článku 41b polského trestního zákoníku³² může soud uložit jako trestní opatření „zákaz vstupu na hromadné akce“ (*zakaz wstępu na imprezę masową*) za delikt spáchaný v souvislosti s takovou akcí.³³ Tato možnost byla s účinností od 1. srpna 2009 včleněna do trestního kodexu zákonem o bezpečnosti hromadných akcí.³⁴ Zmíněný zákaz se může vztahovat na všechna fotbalová utkání na území Polska, jakož i utkání polské fotbalové reprezentace či fotbalových klubů v zahraničí. Může být však také omezen jen na utkání týmů, při nichž se odsouzený již dříve dopustil svého protiprávního jednání. Soud může odsouzenému uložit povinnost zdržovat se v době konání určených sportovních akcí, aby se zdržoval v místě bydliště. Dodržování této povinnosti je obdobně jako u trestu domácího vězení kontrolováno prostřednictvím systému elektronického monitoringu. V odůvodněných případech soud odsouzenému stanoví povinnost dostavit se v době konání zmíněných sportovních akcí na stanovenou policejní služebnu či jiné vhodné místo. Toto trestní opatření může být uloženo ve výměře od 6 měsíců do 6 let.

Na Slovensku byla možnost uložit trest zákazu účasti na veřejných akcích (*trest zákazu účasti na verejných podujatiach*) doplněna do trestního zákona č. 300/2005 Z. z. s účinností od 1. února 2014. Stalo se tak zákonem č. 1/2014 Z. z. o organizovaní veřejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dle ustanovení § 62a odst. 2 trestního zákona může soud tento trest uložit až na deset let, pokud se pachatel dopustil úmyslného trestného činu v souvislosti s účastí na veřejné akci nebo pokud to s ohledem na dosavadní způsob jeho života a okolnosti spáchání trestného

30 viz Criminal Justice Act 2003 ve znění pozdějších předpisů

31 viz Football Spectators Act 1989 ve znění pozdějších předpisů

32 Trestní zákoník z 6. června 1997 (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553) v aktuálním znění

33 blíže viz např. Siejczuk, P. (2011). Instytucja tzw. zakazu stadionowego w polskim systemie bezpieczeństwa imprez masowych. *Bezpieczeństwo narodowe*, 18, 179–195. Retrieved www.bbn.gov.pl/download/1/7824/Instytucjatzwakazustadionowegowpolskimsystemiebezpieczenstwaimprezmasowych.pdf

34 Zákon z 20. března 2009 o bezpečnosti hromadných akcí (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504)

činu vyžaduje ochrana veřejného pořádku, zdraví, mravnosti či majetku. Trest spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na sportovních, kulturních nebo jiných veřejných akcích v rozsahu stanoveném v rozhodnutí soudu. Ten může též odsouzenému uložit další omezení či povinnosti, zejména povinnost dostavit se v stanoveném čase na příslušný policejní útvar a zpravidla mu také uloží, aby dle svých možností nahradil způsobenou škodu, nebo její soudem stanovenou část. Trest zákazu účasti na veřejných akcích lze na základě ustanovení § 112a trestního zákona uložit ve výměře do pěti let též mladistvému pachateli.

Příloha 2. Dotazník pro vězně

Vážený pane, vážená paní,

dotazník, který dostáváte do ruky, je součástí výzkumu, který provádí Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Institut je výzkumná vědecká organizace, která nepatří ani k soudnictví, ani k Policii ČR.

Náš výzkum se především zabývá ukládáním trestů podle nového trestního zákoníku, který je v platnosti od začátku roku 2010. Považujeme za důležité, abychom k tomu znali i váš názor, jako těch, kterých se uložení trestu přímo týkalo.

Proto vás prosíme o uvážené odpovědi na dále uvedené otázky. Děkujeme za vaši spolupráci, pozornost a čas.

Dotazník je anonymní, nikde nebudete uvádět vaše jméno.

1. Představte si, že byste si mohl/a vybrat mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody na 6 měsíců a jiným trestem, který není spojen s pobytem ve vězení. Jaký trest byste si v dále uvedených příkladech raději vybral/a? (u každé volby zaškrtněte odpověď)

a) nepodmíněný trest nebo trest domácího vězení

☐ <u>nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo</u>
☐ trest domácího vězení v délce 1 roku
☐ vyjde to nastejno
☐ nevím

b) nepodmíněný trest nebo trest obecně prospěšných prací

☐ <u>nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo</u>
☐ trest obecně prospěšných prací s povinností odpracovat 100 hodin
☐ vyjde to nastejno
☐ nevím

c) nepodmíněný trest nebo peněžitý trest

☐ <u>nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo</u>
☐ peněžitý trest ve výši 30 tisíc korun
☐ vyjde to nastejno
☐ nevím

d) nepodmíněný trest nebo podmíněný trest s dohledem

<ul style="list-style-type: none">• <u>nepodmíněný trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo</u>
<ul style="list-style-type: none">• podmíněný trest (podmínka) s dohledem probačního úředníka na dobu 2 let
<ul style="list-style-type: none">• vyjde to nastejno
<ul style="list-style-type: none">• nevím

2. Jak vysoký peněžitý trest byste považoval/a za přiměřený, aby nahradil 1 rok odnětí svobody (uveďte číslo): Kč

3. Jaký druh trestu podle vás české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji? (zaškrtněte pouze jednu odpověď)

<ul style="list-style-type: none">• nepodmíněný trest odnětí svobody (tj. vězení)
<ul style="list-style-type: none">• trest domácího vězení
<ul style="list-style-type: none">• trest obecně prospěšných prací
<ul style="list-style-type: none">• peněžitý trest
<ul style="list-style-type: none">• podmíněně odložený trest odnětí svobody (tzv. podmínka)
<ul style="list-style-type: none">• trest zákazu činnosti
<ul style="list-style-type: none">• jiný, jaký
<ul style="list-style-type: none">• nevím, nedovedu to posoudit

4. Myslíte, že tresty v českém trestním zákoníku jsou:

<ul style="list-style-type: none">• spíše přísné
<ul style="list-style-type: none">• přiměřené
<ul style="list-style-type: none">• spíše mírné
<ul style="list-style-type: none">• nevím, nedovedu to posoudit

5. Myslíte si, že tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažných trestných činů, jako jsou vražda nebo loupež, jsou dnes

<ul style="list-style-type: none">• přísnější, než byly před deseti lety
<ul style="list-style-type: none">• zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety
<ul style="list-style-type: none">• méně přísné, než byly před deseti lety
<ul style="list-style-type: none">• nevím, nedovedu to posoudit

6. Kdybyste byl/a soudcem, jaký druh trestu byste uložil/a v následujících případech: (u každého případu zaškrtněte druh trestu, který byste uložil, a uveďte jeho výši)

- **za loupežné přepadení ženy, při kterém došlo k jejímu zranění (zlomená ruka)**

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

- **za opakovanou menší krádež v obchodě v hodnotě věci do 300 korun**

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce.....
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

- **za zpronevěru větší sumy peněz v zaměstnání (500 tisíc Kč)**

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce.....
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

- **za neplacení výživného na dítě po dobu jednoho roku**

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce.....
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

- **za opakovaný prodej tzv. měkkých drog (např. marihuany)**

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce.....
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

- za vloupání do bytu pachatelem ve věku 21 let, který již byl za vloupání jednou odsouzen a tentokrát ukradl z bytu barevnou televizi

• Nepodmíněný trest v délce
• Podmíněný trest s dohledem v délce.....
• Domácí vězení v délce
• Peněžitý trest ve výši Kč
• Trest obecně prospěšných prací v délce hodin

7. Rozhodují naše soudy vůči všem souzeným lidem podle vašeho názoru stejně spravedlivě?

• Myslím, že spíš ano
• Myslím, že spíš ne
• Nevím, nedovedu to posoudit

8. Jak dělají podle vás svoji práci pracovníci následujících institucí? Označte je jako ve škole (1 – nejlepší známka, 5 – nejhorší známka, 0 – nevím, nedovedu to posoudit)

advokáti obhájci	1	2	3	4	5	0
pracovníci věznic	1	2	3	4	5	0
pracovníci Probační a mediační služby	1	2	3	4	5	0
soudci	1	2	3	4	5	0
sociální kurátoři	1	2	3	4	5	0
pracovníci charitativních organizací	1	2	3	4	5	0
státní zástupci	1	2	3	4	5	0

9. Co vy osobně ve výkonu trestu nejvíc postrádáte?

10. Jaké hlavní problémy budete vy osobně řešit po propuštění?

11. Myslíte, že po propuštění zvládnete sám/sama vše, co budete muset řešit? Zapište odpověď, kterou považujete za nejpravděpodobnější.

• ano, určitě
• asi ano
• budu asi potřebovat pomoc
• ne, sám vše určitě nezvládnou
• nevím, uvidí se

12. Na koho se po propuštění z vězení nejspíš obrátíte se žádostí o pomoc? (zaškrtněte nejvýše tři možnosti)

• rodina a příbuzní
• přátelé, kamarádi
• sociální pracovníci
• charitativní organizace
• obecní úřad
• úřad práce
• někdo jiný, kdo
• na nikoho, stačím si sám
• ještě nevím, nedovedu to teď posoudit

13. Co by měl mít vězeň po propuštění na svobodu, pokud to potřebuje, od úřadů zajištěné alespoň pro začátek (zaškrtněte nejvýše tři věci, které považujete za nejdůležitější)

• přechodné ubytování
• zaměstnání
• stravu
• finanční podporu
• zdravotní péči
• něco jiného, co
• není třeba nic zajišťovat
• nevím, nedovedu to posoudit

Dovolte, abychom se ještě zeptali na vás:

• věk let
• pohlaví (zaškrtněte) muž žena
• vzdělání (zaškrtněte)
• základní škola
• vyučen
• střední škola
• vysoká škola
• jak dlouhý trest vám byl uložen let měsíců
• za jaký trestný čin jste byl/a odsouzen/a
• byl/a jste předtím už někdy trestán/a ANO NE
• je toto váš první trest odnětí svobody ANO NE

Děkujeme vám za váš čas a ochotu při vyplnění dotazníku.

Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.

Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství

Autoři: Miroslav Scheinost
Lucie Háková
Jan Rozum
Jan Tomášek
Jiří Vlach

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost
Design: addnoise.org
Sazba: Metoda spol. s r.o. Brno
Tisk: Reprocentrum, a.s., Blansko
Dáno do tisku: srpen 2015
Vydání: první
Náklad: 200 ks

